

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YASADIŞI GÖÇ OLAYINDA TRANSİT ÜLKE TÜRKİYE
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ramazan ATIM

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Ocak-2016
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YASADIŞI GÖÇ OLAYINDA TRANSİT ÜLKE TÜRKİYE
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ramazan ATIM

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Ocak-2016
KIRIKKALE

KİŞİSEL KABUL SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Yasadışı Göç Olayında Transit Ülke Türkiye adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

27.01.2016

Ramazan ATIM

ÖN SÖZ

Akademik çalışmalarımda desteğini yoğun bir şekilde yanımda hissettiğim, bilgisini ve görgüsünü benden esirgemeyen, çalışmalarımı büyük bir sabırla inceleyip katkıda bulunan değerli danışmanım Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'a saygı ve şükranlarımı arz ederim.

Ayrıca zamanlarını çalmama müsaade edip bu çalışmayı ortaya koymama izin veren eşim Ayşegül, çocuklarım Serkan, Betül ve Alper'e sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

Atım, Ramazan, “Yasadışı Göç Olayında Transit Ülke Türkiye”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2015.

Bu araştırma, dünyada meydana gelen yasadışı göç olayında, Türkiye’nin geçiş güzergâhında bulunması nedeniyle yasadışı göçmenler tarafından transit ülke olarak kullanıldığını göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi’nden, 2000 ile 2012 yılları arasında Türkiye’de yakalanan yasadışı göçmen istatistikleri alınmış ve incelemeye tabi tutulmuştur. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün yayımlamış olduğu 2014 yılını kapsayan göç istatistikleri alınıp incelenmiştir. Bunun yanında Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı ya da diğer adıyla Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi olan “FRONTEX”in 2015 yılı içerisinde yayımlamış oldu yasadışı göçle ilgili Yıllık Risk Analiz Raporu incelenmiştir.

İncelenen bu veriler ışığında Türkiye’nin çeşitli sebeplerle yasadışı göçmenler tarafından gelişmiş ülkelere ulaşmada transit ülke olarak kullanıldığını sonucuna varılmıştır. Ortadoğu Bölgesinde yaşanan ekonomik, siyasi ve mezhepsel karışıklıkların devam etmesi durumunda yasadışı göçlerin artarak devam edeceği ve Türkiye’nin de geçiş güzergâhında bulunması nedeniyle bu sorundan mutlak surette etkileneceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç Olgusu, Göç Türleri, Göç Teorileri, Türkiye’de Yasadışı Göç, Uluslararası Göç, Yasadışı Göç, Göçmen Kaçakçılığı

ABSTRACT

Atım, Ramazan, “Transit Country Turkey in the Illegal Migration”, Master’s Degree Thesis, Kırıkkale, 2015.

This study is carried out in order to illustrate the fact that Turkey is being used as a transit country in the event of illegal migration around the world due to its position on the migration route. For this reason, statistics involving the rates of detained illegal migrants in Turkey from 2000 to 2012 were taken from the Foreigners Border Asylum Department of Turkish National Police and examined in addition to that the statistics which was published by the General Directorate of Migration including the year 2014 were examined. Regarding this issue the Annual Risk Analysis Report about the illegal migration which was published in 2015 by European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, or in other words “FRONTEX”, which is the border security unit of European Union, was analyzed.

In the light of these examined data, it is concluded that Turkey is being used by the illegal migrants for a variety of reasons as a transit country to reach to the developed countries. It is regarded that the illegal migration will continue given that the economic, political and sectional clashes goes on in the Middle Eastern Region, and Turkey is going to be affected directly from this problem due to being on the route of transition.

Keywords: Migration Phenomenon, Types of Migration, Theories of Migration, Illegal Migration in Turkey, International Migration, Illegal Migration, Migrant Smuggling.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK-UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
FRONTEX	: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı
ICMPD	: Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. 1 Ocak 2015, 19 Nisan 2015 Arasında Dünya Genelinde Göç Sırasında Meydana Gelen Ölüm Rakamları.....	53
Tablo 3.1. 2009-2014 Yılları Arası Yasa Dışı Sınır Geçiş Yakalamaları.....	75
Tablo 3.2. 2014 yılındaki yasadışı sınır geçiş güzergâhlarının 2013 oranlarıyla karşılaştırılması.....	76
Tablo 3.3. Doğu Akdeniz’deki sınır geçiş noktaları arasındaki rotalarda 2009-2014 yıllarında meydana gelen yakalamalar.....	78
Tablo 3.4. Eylül 2014’te Kargo Gemisi Sandy ile Birlikte İtalya’ya Giden Rota Örneği.....	80
Tablo 3.5. Türkiye Sınırında 2014 Yılında Yasadışı Sınır Geçme ve Gizli Geçişlere Yönelik Tespitler.....	81
Tablo 3.6. Karayolu İle Trakya’dan Avrupa’ya Giriş Kapıları.....	82
Tablo 3.7. Türkiye’de Yakalanan Yasadışı Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı....	86
Tablo 3.8. 2000-2013 Yılları Arası Türkiye’de Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Ülkelere Göre Dağılımı (İlk 10).....	87
Tablo 3.9. 2000-2013 Yılları Arası Türkiye’de Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Ülkeleri (Türkiye’nin Sınır Komşuları).....	88
Tablo 3.10. Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Sayısı.....	90
Tablo 3.11. 2014 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenler.....	91
Tablo 3.12. 2014 Yılında Yakalanan Yasa Dışı Göçmen Kaçakçısı Miktarı.....	92

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR DİZİNİ.....	IV
TABLolar DİZİNİ.....	V

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU

1.1. GÖÇ TANIMI.....	7
1.2. GÖÇÜN TARİHÇESİ	10
1.3. GÖÇÜN TÜRLERİ	18
1.3.1. Oluş Şekline Göre Göç Türleri	18
1.3.1.1. İlkel Göç.....	18
1.3.1.2. Zorlama İle Yapılan Göçler	19
1.3.1.3. Serbest Göç	19
1.3.1.4. Kitlemel ve Bireysel Göçler	20
1.3.2. Ülke Sınırı Esasına Göre Göç Türleri	20
1.3.2.1. İç Göçler.....	20
1.3.2.2. Dış Göçler	23
1.3.2.2.1. Sığınma Göçü.....	23
1.3.2.2.2. Mübadele Göçü	24
1.3.2.2.3. İş Göçü	25
1.3.2.2.4. Beyin Göçü	26
1.4. GÖÇ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR	27
1.4.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları.....	27
1.4.2. Kesişen Fırsatlar Teorisi	31
1.4.3. İtme-Çekme Teorisi	32
1.4.4. Ağ (Network) Teorisi.....	33
1.4.5. Parekh’in Göç Teorisi Sınıflaması	36

1.4.6. Marxist Teori	38
1.4.7. Merkez Çevre Teorisi.....	40
1.5. GÖÇÜN SOSYOLOJİK OLARAK ÖNEMİ.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

YASADIŞI GÖÇ OLGUSU VE TÜRKİYE

2.1. YASADIŞI GÖÇ NEDİR?.....	46
2.2. YASADIŞI GÖÇÜN NEDENLERİ	50
2.3. GÖÇLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR	54
2.3.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK – UNHCR)	54
2.3.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).....	54
2.3.3. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD).....	55
2.4. YASADIŞI GÖÇLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	56
2.5. TÜRKİYE’DE YASADIŞI GÖÇ	58
2.6. TÜRKİYE’DE YASADIŞI GÖÇ MEVZUATI.....	61
2.6.1. Uluslararası Düzenlemelerin Türkiye’nin Ulusal Göç Mevzuatına Etkileri	62
2.6.2. Türkiye’nin Yasadışı Göç Mücadelesine AB Üyelik Sürecinin Etkileri	64
2.6.3. Türkiye’nin Avrupa Birliği ile Entegre Sınır Yönetimi	68
2.6.4. Geri Kabul Anlaşmaları	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YASADIŞI GÖÇ İSTATİSTİKLERİ VE ANALİZİ

2.1. FRONTEX’İN VERİLERİNİN İNCELENMESİ.....	73
3.2. EGM’ NİN VERİLERİNİN İNCELENMESİ	85
3.3. GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VERİLERİNİN İNCELENMESİ.....	89
SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	98
E-KAYNAK.....	100
EKLER.....	103

Giriş

Yaratıldığı ilk günden beri yaşam mücadelesi veren insanoğlu, hep yaşamının kalitesini arttırmanın arayışı içerisinde olmuştur. Bulunduğu şartlardan memnun olmadığı zaman, yurdunu yuvasını terk ederek yeni yurtlar edinmenin yoluna koyulmuştur.

İnsanlık tarihine baktığımız zaman toplumların hayatlarında büyük değişikliklere yol açan göç hareketlerini kolaylıkla görebilmekteyiz. Örneğin Kavimler Göçü bütün toplumları etkilemiş önemli bir olaydır. Adeta önüne gelen her şeyi, herkesi süpürüp dünyanın dengesini alt üst ederek bugünlere kadar uzanan milletlerin oluşumuna temel teşkil etmiş büyük bir hadisedir. Domino etkisiyle birbirine çarpan kavimler yeni yerlere savrulmuş ve gittikleri yeni yerlerde ikamet eden kavimleri etkileyerek onların da başka bir yere doğru göç etmelerine sebep olmuşlardır.

Bu yönüyle toplumların hayatında, kültürel yaşamdan ekonomik alana kadar yaşamın her alanını etkileyen göç olgusunu, sosyal hareketlilikte temel bir değişim aracı olarak nitelendirebiliriz. Hayatın her alanını derinden etkileyen göç olgusu, toplumların kadim alışkanlıklarını terk ettirdiği gibi onlara yeni alışkanlıklar da kazandırmıştır. Toplumlar için bu değişimlere direnmek oldukça güçtür. Bir nevi değişim kaçınılmaz hale gelmiştir. Meşhur ifadeyle değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.

İnsanlık tarihiyle birlikte başlamış olan göç, dinamik bir sosyal olgudur. Bugün dahi dünyanın farklı coğrafyalarında çeşitli sebeplerle göçler yaşanmakta ve binlerce insan mağdur olmaktadır. Bu mağduriyetler, sıradan tedbirlerle giderilebilecek kadar küçük mağduriyetler değildir. Kimi zaman insanların açlık ve sefalet içerisinde bir hayat sürdürmelerine neden olan göç, gerçekleştirilmediği zaman da insanların hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. Ya insanlar göç ederek hayatlarını kurtaracaklar ya da oldukları yerde kalıp yaşamları üzerine kumar oynamış olacaklar. Ancak dünyanın hemen hemen her yerinde insanlar çok ciddi

problemlerle karşılaştıkları zaman (savaş, ekonomik kriz, büyük doğal afet vb.) yaşadıkları köyleri, şehirleri, bölgeleri ve hatta ülkelerini terk ederek yeni hayatlara doğru yelken açmaktadırlar. Bu göç hareketleri uluslararası toplumu yakından ilgilendirdiği için küresel bir problem olarak da karşımıza çıkmaktadır. Küresel bir problem haline gelen göç hareketlerini, uluslararası toplum çözebilmek için BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi çeşitli kuruluşlarla devreye girmiştir. Bu kuruluşlar göçmenlerin temel insani ihtiyaçlarını karşılamak için uluslararası toplumu harekete geçirmeye çalışırlar.

Dünyanın dört bir yanında devamlı olarak meydana gelen göç olayları, uluslararası bir problem sahası haline gelerek tüm dünya ülkelerini az çok etkilemiştir. Göç olaylarının çok sayıda insan tarafından gerçekleştirilmesi, gidilen ülkelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarında çok fazla etki bırakmalarına neden olmaktadır. Toplumların maddi ve manevi kültürlerinde kayda değer değişimlere yol açan göç önemli bir sosyal olgudur.

Bugün değişik biçimlerde meydana gelen göç ve göçmen sorununu yaşamayan ve bu anlamda soruna çözüm aramayan hemen hemen hiçbir toplum yok gibidir. Bu problem yumağı, azgelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde gerek iç göç gerekse de dışarıya verilen göç olarak kendisini gösterirken; gelişmiş ülkeler için ise uluslararası göç hareketlerinin bu ülkelere yönelmesi şeklinde kendisini göstermektedir. Her iki toplum da göç sonucunda ortaya çıkan sosyal, kültürel ve ekonomik problemlerle yüzleşmek ve bu problemlere çözümler üretmek zorundadır.

Tüm dünya devletleri, göç olaylarından az veya çok etkilendiği gibi Türkiye'nin de bu durumdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Bulunduğu coğrafyada gelişmiş Avrupa ülkelerinin giriş kapısı ve problemli Ortadoğu ile Kuzey Afrika ülkelerinin yanı başında bulunması Türkiye'yi göç hareketlerinde önemli bir konuma taşımaktadır. Türkiye gelişen ekonomisi ve yerleşik bir demokrasiye sahip olması nedeniyle yasadışı göç hareketlerinde transit ülke olarak kullanıldığı gibi aynı zamanda da hedef ülke olma yolunda aday gibi görünmektedir.

Türkiye gibi azgelişmiş ülkelerde kısa zaman diliminde ve çok fazla miktar da ani göç hareketlerinin meydana gelmesi, o ülkelerin demografik yapısında etkili olduğu gibi, aynı zamanda tüm toplumsal yapısına da ciddi etkileri olmuştur. Özellikle uluslararası veya bölgesel krizlerin görüldüğü dönemlerde göç

hareketlerinin daha fazla ve sıklıkla yaşandığını görmekteyiz. Bu dönemlerde göç ve göçmen hareketlerinde patlamalar yaşanmaktadır.

Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da devam eden iç karışıklıklar, bölge insanına ağır faturalar çıkarmış, her gün onlarca, yüzlerce insan bu karışıklıklarda yaşamını yitirmiş ve milyonlarca insan da evsiz kalmıştır. Can güvenliğinden yoksun ve hayatlarını idame ettirmek için asgari yaşam malzemelerinden mahrum kalan bu insanlar yaşadıkları bölgeleri terk ederek yeni yaşam alanlarına doğru göç etmek zorunda kalmışlardır.

Asgari yaşam koşullarına erişebilmek için yollara dökülen mülteciler hayallerini süsleyen Avrupa ülkelerine ulaşabilmek için binlerce kilometre yol kat etmek mecburiyetindedirler. Bu hareketlenmeler özellikle belirli dönemlerde, yani krizlerin görüldüğü ve etkilerinin devam ettiği sonraki süreçte daha yoğun yaşanmaktadır. Bu anlamda küresel krizler hem uluslararası toplum açısından hem de ülkelerin kendi sınırları içerisinde meydana gelen göçler açısından meydana gelecek sorunlara daha ciddi çözümler üretilmesi gereken önemli dönemlerdir.

Özellikle uluslararası göç olayını Türkiye açısından değerlendirdiğimizde; Türkiye, yasadışı göçmenlerin gelişmiş Avrupa ülkelerine varmak için kat ettikleri bu yolda önemli bir durak mıdır? Göçmenlerin bir kısmı yasadışı yollardan gelişmiş Avrupa ülkelerine ulaşmak için Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlar mıdır veya halen kullanmaya devam ediyorlar mı? Bu sav sadece bir tahmin midir yoksa gerçek verilerle desteklenebilen güçlü bir gerçek midir?

Araştırmamızda bu soruların cevaplarını bulmaya çalışırken, çalışmamızı üç bölüm altında sürdürdük.

Araştırmamızın birinci bölümünde göç olgusunu teorik bazda, kapsamlı bir şekilde ele almaya çalıştık. Dünya çapında göçle ilgili kabul görmüş teorileri ve tanımları, literatürde öne çıkan göç teorilerini ve göçün sosyolojik olarak önemini ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmamızın ikinci bölümünde yasa dışı göç olayının ne olduğunu, hangi göçün yasal hangi göçün yasadışı olduğunu anlatmaya çalıştık. Ayrıca yasadışı göçün gerçekleşme nedenleri üzerinde durduk. İnsanları göç etmeye yönlendiren faktörler nelerdir? Zahmetli ve nihayete erdiğinde bünyesinde birçok problemi

barındırmasına rağmen insanlar neden göç ederler? Göçün dünyada büyük bir sorun haline gelmesine sebep teşkil edecek pek çok faktörü incelerken, bunların en önemlilerinin ekonomik koşullardaki eşitsizlikler, devletlerin vatandaşlarının güvenliğini sağlamada zafiyet göstermesi, siyasi istikrarsızlıklar, iç savaşlar ve hukuksuzluklar olabileceğiyle ilgili izahatlar yapmaya çalıştık. Bazen bu sebeplerin birisi göçe neden olurken bazen de birkaçı birden göçe sebep olabilmektedir. Ancak önemli olan bu sebeplerin insanları göç etmeye ikna edecek seviyede olmasıdır. Şayet insanlar göç ediyorsa içinde bulundukları koşullar gerçekten onları rahatsız ediyor demektir.

Ayrıca bu bölümde göçün nedenlerini incelerken meşhur göç teorilerinden faydalanarak göç olgusunun ne maksatla yapıldığını izah etmeye çalıştık. Göç ile ilgili sorunlar tüm uluslararası kamuoyunu yakından ilgilendirdiği için uluslararası toplum, göç olgusuna yönelik çözümler üretmek maksadıyla çeşitli kuruluşlarla devreye girmiştir. Türkiye'nin de çeşitli ilişkilerle bağlı olduğu kuruluşlardan en önemlilerini tanıtmaya çalıştık. Ayrıca bu bölümde göçle ilgili uluslararası toplum tarafından kabul gören kuruluşlardan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) gibi kuruluşların misyon ve görevlerine ilave olarak yasa dışı göçle ilgili uluslararası düzenlemeleri inceledik. Bu düzenlemelerin ülkelere ne gibi sorumluluklar yüklediklerini ve göçmenlere ne gibi haklar sağladıklarını anlatmaya çalıştık.

Bu bölümde incelediğimiz bir diğer husus; Türkiye'de yaşanan yasa dışı göç olayını, karşılaşılan problemleri, Türkiye'de yasa dışı göç mevzuatını, uluslararası düzenlemelerin Türkiye'nin ulusal göç mevzuatına etkilerini, AB'ye üyelik sürecinin Türkiye'nin yasadışı göçle mücadelesine etkilerini, Türkiye'nin AB ile Entegre Sınır Yönetimi ile Geri Kabul Anlaşmaları konularını inceledik. Yasa dışı göç olayında Türkiye'nin ne kadar büyük sorunlarla karşı karşıya kaldığını hatta AB'ye üyelik sürecinde olumsuz etkiler yaptığı hususunu izah etmeye çalıştık. Uluslararası düzenlemeler Türkiye'ye ne gibi sorumluluklar yüklemiştir. Türkiye imzaladığı anlaşmalara hangi gerekçeyle çekince koymuştur. Bu çekinceyi koyan Türkiye gerçekten haklı mıdır? Yasadışı göç olayında Geri Kabul Anlaşmalarının önemi nedir? Türkiye Avrupa Birliği ile Geri Kabul Anlaşması imzalarken hangi şartı veya şartları ileri sürmüştür? Bu anlaşma Türkiye'ye ne gibi sorumluluklar getirmiştir?

AB ile Geri Kabul Anlaşmasının imzalanması beraberinde hangi riskleri getirmektedir? Anlaşmanın imzalanması Türkiye'ye ne gibi avantajlar veya dezavantajlar sağlamaktadır? Bütün bu ve benzeri sorulara ikinci bölümde cevap vermeye çalıştık.

Araştırmamızın üçüncü ve son bölümünü ise topladığımız verileri inceleme hususuna ayırdık. Gerek EGM'den dilekçe ile başvurarak aldığımız veriler gerek Avrupa Birliğinin Sınır Güvenliği Birimi olan FRONTEX'in 2015 yılında yayımlamış olduğu Risk Analiz Raporundaki veriler gerekse de 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuş olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yasa dışı göçle ilgili yayımlamış olduğu veriler incelenerek Türkiye'nin yasa dışı göç olayında Avrupa'ya geçişte transit ülke olarak kullanıldığını tespit etmeye çalıştık.

Bu bölümde Frontex'in verilerini incelerken AB'ye yapılan yasadışı göçün nerelerden ve ne şekilde yapıldığını tespit ettik. AB'ye yapılan yasadışı göçte Türkiye'nin nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca Frontex'in verilerinde AB'ye yapılan yasadışı göçte Türkiye'nin transit ülke olarak kullanıldığının ifade edildiğini gördük. Gerek Frontex'in verileri gerekse EGM'nin verileri Türkiye'nin yıllardır AB'ye geçişte kaçak göçmenler tarafından transit ülke olarak kullanıldığını ortaya koyduğunu gördük.

EGM'den aldığımız verileri incelerken yasadışı yollardan en çok hangi ülke uyruğuna mensup insanların Türkiye'ye giriş yaptığını tespit ettik. Böylece göçmenlerin yasadışı göç yaparken hangi güzergâhları kullandıklarına dair bilgi sahibi olduk. Ayrıca Türkiye'nin komşusu olan ülkelere Türkiye'ye yasadışı yollardan ne kadar sayıda göç olduğunu tespit ettik. EGM'den aldığımız verilerde bunlara ilaveten yasadışı yollardan Türkiye'nin Akdeniz ve Ege sahillerinden hareketle kaçak göçmenlerin ne gibi vasıtalarla Yunanistan ve İtalya'ya ulaşmaya çalıştıklarını tespit ettik.

Ayrıca İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yayımlamış olduğu verileri inceleyerek yine Türkiye'nin yasadışı göç olayındaki yerini tespit etmeye çalıştık. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerinde de yukarıda belirttiğimiz açıklamalara benzer sonuçlarla karşılaştığımızı ifade edebiliriz.

Bütün bu yazdıklarımızın ışığında çalışmamızın amacı, uluslararası çapta meydana gelen ve küresel bir krize dönüşen yasadışı göç olayında, Türkiye'nin kaçak göçmenler tarafından gelişmiş ülkelere geçmek için transit bir ülke olarak kullanıldığını ortaya koymaktır. Elde ettiğimiz verileri incelerken iddiamızda haksız olmadığımızı gördük.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU

1.1.GÖÇ TANIMI

Bir insan varoluşunu kendisi seçmez. Cinsiyetini, anne ve babasını, memleketini belirleyemez. Varlıklı veya yoksul bir ailede doğması kendi isteğine bağlı değildir. Ancak dünyaya geldikten bir süre sonra seçimleri başlar. İşini, eşini, arkadaşlarını seçer. Bu seçimlerden birisi de yaşadığı muhit hakkında olacaktır. Ya var olduğu yerde yaşamaya devam edecek ya da başka bir yere ya da yerlere göç edecektir. Onu bu seçimi yapmaya iten ana sebep yaşam koşullarını daha iyi bir seviyeye getirme isteğidir. Hayatını idame ettirmek için çalışmak zorunda olan insanoğlu, dünyaya ayak bastığı günden bu yana fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda kalmıştır.

İnsanlık tarihinin ilk devirlerinde yaşamak için göçebe bir yaşam sürdüren insanoğlu, “toprağı işlemeyi keşfetmesiyle beraber göçebe düzenden yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Ancak tarih boyunca insanların farklı yöreler, bölgeler, ülkeler arasındaki hareketi farklı etkenlerle devam etmiş ve halen de etmektedir” (Aksoy, 2012: 292). Bu sebeple göçün dünya döndükçe devam edeceği söylenebilir. Çünkü insanoğlu dinamik bir sosyal yapıya sahiptir. Bu dinamiklik onu devamlı bir arayış içerisine sokacaktır.

İnsan neden göç etme ihtiyacı duyar? Bu soruya verilebilecek en basit cevap daha iyi bir yaşam sürdürme ve yaşamını tehdit eden etkenlerden uzak kalma isteğidir denebilir. Ancak bu soruya en doğru cevabı verebilmek için onu göç etmeye iten sebepleri bilmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Aksoy’un ifadesiyle göç olgusu insanın daha iyi bir yaşam sürdürme mücadelesinde başvurduğu önemli bir yoldur. Ekonomik, toplumsal ya da siyasal nedenlere dayanan göç, bazen gönüllü bazen zorunlu bazen iç göç bazen de dış göç olarak kendini göstermektedir (Aksoy, 2012: 292). Her ne şekilde yaşanırsa yaşansın göç insanoğlunun devamlı daha iyiyi arayıp bulma mücadelesidir. Onun sıkıntılara düşmesi göç yolunda önemli bir itici güç olacaktır.

Kısa tanımıyla, insanların farklı nedenlerle, yaşadıkları mekânı terk edip başka mekânlara yerleşerek hayatlarını orada sürdürmelerine göç diyoruz. “Göçler erken dönemlerinden bu yana insanlık tarihinin birer parçası olmuştur” (Castles-Miller, 2008: 7). İnsanlık var olduğu günden bu yana göç de hep olagelmıştır. Göç ile ilgili geçmişten bugüne birçok araştırmacı farklı çalışmalar yapmış ve birçok göç tanımı ortaya koymuştur. Bu tanımların bir kısmı şu şekildedir:

“Göç, ekonomik siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir” (Yalçın, 2004: 13).

Göç, kişilerin gelecekte yaşamlarının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre ile bir yaşam merkezinden başka bir yaşam merkezine yerleşmek maksadıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir (Akkayan, 1979: 20). Bu yer değiştirme hareketi neticesinde gerek gidilen mekânda gerekse terk edilen mekânda göç, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. dünyasında bir takım değişimlere yol açmaktadır. Bu değişimler toplumlar üzerinde bazen doğrudan bazen de dolaylı yollardan etki bırakmaktadır.

Göç kişilerin gönüllü veya zorunlu sebeplere dayalı olarak coğrafi alanlar üzerinde bireysel veya kitlesel olarak yer değiştirme hareketidir. (İşçi, 2000: 71). Temelde göçle ilgili tanımların en belirgin ortak noktası bir mekân değişikliğine vurgu yapmasıdır. Mekân değişikliği göçün olmazsa olmaz en başat özelliğidir. Ancak bu mekân değişikli kalıcı veya geçici bir süre de olsa yaşamını idame ettirmek maksadıyla yapılmalıdır. Aksi takdirde günü birlik seyahatler veya gezi turları göç olayının içerisine girmemektedir.

Göçler gerek ülke içinde türlü yöre ve bölgeler arasında, gerekse bir ülke ile yabancı ülkeler arasında süreklilik arz eden ve nihayetinde yerleşmeyi hedefleyen nüfus hareketleridir (Ozankaya, 1986: 202). Nüfusun bölgeler arasında geçici veya kalıcı bir süre yer değiştirmesi göçün bir diğer önemli argümanıdır. Nüfus hareketinin miktarı gidilen bölgede göçün bıraktığı etki oranıyla doğru orantılıdır. Yani bir yerden diğer bir yere ne kadar fazla göç olursa gidilen bölgedeki değişim ve etkileşim de o kadar fazla olacaktır. Kalabalık nüfus hareketleri gidilen bölgede maruz kalınan baskıyı azaltacaktır ve asimilasyonu geciktirecektir. Şayet göç eden

nüfus göç ettikleri yerde hâkim nüfus haline gelirlerse o bölgeyi kendilerine benzetmeleri muhtemeldir.

Sosyoloji biliminin göç konusu ile ilgilenmesinin ana nedeni, sosyal hareketlilik kavramının sosyolojinin ilgi alanlarından birisi olmasındandır. Sosyal hareketlilik kavramı tanım olarak kişilerin, ailelerin, değişik nitelikteki sosyal grupların, toplum içinde sahip oldukları bir statüden, bir diğer statüye doğru hareketleridir (Erkal, 1995: 223). Bu yaklaşım bir nevi insanların göç etmesinin ana sebebine vurgu yapmaktadır. Her ne kadar farklı sebeplerle insanlar göç etseler de, gönüllü göçün yapılması insanların içinde bulundukları alt statüden bir üst statüye doğru yaptıkları yolculuğu ifade eder. Sahip oldukları maddi koşulları daha iyi seviyelere çıkartmak hedef olarak belirlenirken bununla beraber toplum içinde itibarını da arttırma hedef olarak seçilmektedir. Yani maddi koşullar insanın fiziki ihtiyaçlarını karşılarken itibar, beğenilme, takdir edilme gibi argümanlar da manevi ihtiyaçlarını karşılar. Dolayısıyla insanın göçü sadece maddi ihtiyaçları elde etmeye doğru yapılan bir göç değil aynı zamanda da manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak da yapılan bir harekettir.

Göç hareketi de temelde değişik nedenlerle belli bir büyüktteki grup ya da kişilerin farklı konum içeren yerlere doğru sosyal hareketidir. Belirli bir toplumda bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi olarak, maddi ve manevi uygarlığın bir birikimi diyebildiğimiz kültür kavramından bahisle (Güvenç, 1993: 95) göç de belirli bir sosyal hareketliliği ifade etmekte ve kültür üzerinde değişik etkilere yol açmaktadır. Nitekim tarihe baktığımızda nice devletler göçle kurulduğu gibi nice devletler de göç nedeniyle yıkılıp tarih sahnesinden silinmiştir. Ayrıca dinler tarihine baktığımızda bazı dinler ortaya çıktıkları bölgede kabullenilmediği için müntesipleri ile beraber başka bir bölgeye göç ederek orada gelişip yayılma imkânı bulmuştur. Mesela Müslümanlık Mekke’de doğmasına rağmen gelişmesini Medine’de sağlamıştır. Müslümanlığa inananların Medine’ye göç etmeleri Müslümanlığın daha hızlı yayılmasına imkân tanımıştır.

İnsanoğlu bulunduğu ortamda her ne sebeple olursa, olsun hayatını önemli ölçüde etkileyecek bir takım huzursuzluklara maruz kaldığında bu huzursuzluklardan kurtulmak maksadıyla sosyal bir hareketlilik olan göç yöntemine başvurabilmektedir. Bulunduğu mekânı terk edip yeni mekânlara yaptığı bu yolculuk neticesinde

insanoğlunun maddi ve manevi değerlerinin tamamında veya bir kısmında değişiklik meydana gelmeye başlar. Sahip olduğu değerler, yaşam koşulları, beklentileri, tutumları ve ahlaki yapılarında zorunlu veya gönüllü olarak değişim yaşanır. Bu durum, sosyal hareketlilik neticesinde ortaya çıkan sosyal bir değişimdir.

İnsanoğlu kendisini diğer canlılardan ayıran aklı sayesinde düşünerek, belirlediği hedefler doğrultusunda geldiği yeni ortama uyum sağlar. Geldiği yer beklentilerini karşılamasa bile sistemin çarkları arasında ezilip yok olmamak için manevralar yaparak kendisine ve sorumluluğunu taşıdığı ailesine yeni yaşam alanları oluşturur. Böylece aklı sayesinde yaşamını sürdürebilir. Şayet göç ettiği yerden memnun kalmazsa yeniden yollara koyulup yeni bir yer arayışı içerisine girebilir. Bu arayış, dinamik bir yapıya sahip olan insanın tabiatında olan hep daha iyiyi elde etme duygusuyla ilgilidir.

1.2.GÖÇÜN TARİHÇESİ

Bireysel yaşamdan topluluk halinde yaşamaya geçen insanların bu aşamadan sonra, değişik adlar ve şekillerde yaptıkları göç, çok önemli bir sosyolojik olgudur. Tarihsel süreç içerisinde göçler, birçok faktöre bağlı olarak farklı bölgelerde gerçekleşmiştir. İnsanların göç gibi bir arayışa girmesine sebep olan faktörleri genel olarak; açlık, savaş, şiddet, kıtlık, iklim koşulları, siyasi ve dini sebepler, eğitim, makineleşme, sanayileşme, ekonomik gereksinim v.b. gibi sıralayabiliriz.

Tüfekçi'nin (2002: 9) ifade ettiği gibi farklı nedenlerle meydana gelen göçleri tarihsel süreç içerisinde genel olarak ilkçağ, orta çağ, sanayi çağı ve yeniçağda meydana gelen göçler olarak dört kategoride sınıflandırabiliriz. Çağlara göre göçlerin mahiyetinde ve sebeplerinde farklılıklar görülmektedir. Her göç bünyesinde farklı nedenler ve sonuçlar barındırmaktadır. Ayrıca göçler bir şeylerin sonucu olduğu gibi bir şeylerin de sebebi başlangıcıdır.

İlk çağlarda yaşayan insanlar, doğada meydana gelen tahribat ve doğal afetler, doğal kaynakların azalması, nüfusun artması sonucu sahip olunan geçim kaynaklarının yetmemesi gibi sebeplerle göç etmek zorunda kalmışlar. Gerçi ilk çağlarda yaşayan insanların çoğu ilkel ve göçebe bir hayat yaşamaktaydılar. İhtiyaçları sadece barınma, beslenme ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlardı. İnsanlar temel gereksinimlerini karşılamak için avcılık ve toplayıcılık yapıyorlardı. Tarım

devrimi ile beraber birtakım aletlerden yararlanarak çiftçilik yapmaya başlayan insanlar su kenarlarında ve tarıma elverişli yerlerde küçük köyler kurarak yerleşik hayata geçmişlerdir. Yerleşik hayat doğal olarak toplumsal ilişkileri doğurmuştur. Toplu yaşam beraberinde birtakım kuralları getirmiştir. Ve böylece insanlar arasındaki sosyal ilişkiler ortaya çıkmaya ve gelişmeye başlamıştır. Aynı dönemde iklim koşullarını göz önünde bulundurarak yarı göçebe hayat tarzı sürdüren insanlar da olmuştur. Bunlar iklim koşullarına göre hareket ederek yaz kış doğanın şartlarını göz önünde bulundurarak mevsimlik göçle yaşamışlardır.

Tarımsal üretimin artışı sonucu insanlar, avcılık ve toplayıcılık yaşam biçiminden, peyderpey yerleşik tarım faaliyetlerine geçmişlerdir. Kabileler köy türü yerleşim merkezlerinde çiftçilik yapmaya devam etmişlerdir. Buzul çağının sona ermesi, dünyanın ısınması ve nüfusun artmasıyla insanoğlu yeni kaynaklara ulaşmak amacıyla hemen hemen dünyanın her yerine yayılmıştır. Tarımsal faaliyetler sonucunda yiyecek besinlerinin üretilmesi ve fazlasının depolanma ihtiyacı yerleşik kültürün oluşmasında önemli bir itici neden olmuştur. Çünkü insan ürettiği ürünün fazlasını ya depolayıp ihtiyaç duyduğunda çıkartıp tüketecek ya da onu doğada bozulmaya terk edecektir. Tabii ki insan aklı sayesinde ihtiyaç fazlasını depolayarak muhafaza etme yolunu seçmiştir.

Yerleşik hayata geçişle birlikte köylerin büyüyerek şehirlere dönüşmesiyle beraber üst siyasal gücü oluşturan devletler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu devletler sahip oldukları kaynakların yetersizliği gibi sebeplerle birbirlerine doğru nüfuslarını aktarmaya da başlamışlardır. Antik çağ yerleşik medeniyet toplumlarından olan Ege Medeniyetleri ülkelerindeki fazla nüfusu deniz aşırı ülkelerde bulunan kolonilere ve başka halkların topraklarına aktarmışlardır (Childe, 1990: 127). Böyle yaparak sahip oldukları kıt kaynakları paylaşmak zorunda kalmayacak ve ülkede bulunan fazla nüfusu da başka bölgelere tahliye etmiş olacaklardı.

İlk çağda önemli göç olayları meydana gelmiştir. Dorların M.Ö. 11.Yy.da Yunanistan'a, Orta Asya'daki Türk Kavimlerinin Hazar Denizinin kuzey ve güneyinden batıya doğru göç etmelerini, M.S. 4-6 Yy. arasında Baltık Denizinden Germanlerin güneye göç etmesini, 8-12 Yy.da Normanların Britanya'yı istilalarını, Afrika'daki Bantuların göçlerini ilk çağda gerçekleştirilen göçlere örnek verebiliriz. Bu göçlerin tamamı karadan gerçekleştirildiği için gerek göç ederken geçiş

güzergâhlarında gerekse vardıkları yerlerde büyük tahribatlara ve değişimlere yol açmıştır. Yine tarihsel varsayımlardan biri de Tarih öncesi çağlarda günümüzden yaklaşık 20.000 yıl önce Asya'da yaşayan insanların, o tarihlerde buzlarla kapalı olduğu düşünülen Bering boğazını aşarak Kuzey Amerika'ya göç etmeleridir (Rado, Öztuna, 1965: 1359). Böylece Amerika'da yaşayan ilk insanların atalarının bunlar olduğu söylenmektedir. Bu varsayımın doğruluğu tartışılmakla birlikte, dünya tarihinde görülen jeolojik hareketler ve iklim şekilleri bu tezi doğrular niteliktedir.

Ortaçağ dönemine bakıldığında göç hareketlerinin en çok Akdeniz Bölgesinde görüldüğü dikkati çekmektedir. Gerek iklim koşulları gerekse de sahip olduğu verimli topraklar bu bölgede bu tür hareketlenmeleri arttırmıştır. Bu tarihlerde gerçekleşen göçler içerisinde toplumsal ve siyasal hayatı altüst eden, sonuçları itibariyle çok büyük değişimlere yol açan en önemli göç Kavimler Göçüdür. En büyük siyasi sonuçlarından biri Roma İmparatorluğunun yıkılması olmuştur. Orta Asya'daki Hun'ların batıya doğru hareketiyle başlayan Kavimler Göçü dalga dalga yayılmıştır. Hun'ların önünden kaçan Germanler kabileler halinde Avrupa'ya göç etmişlerdir. Yine ortaçağda tarıma elverişli iklim koşulları sebebiyle Çin de o tarihlerde önemli bir göç merkezi haline gelmiştir (Rado, Öztuna, 1965: 1360). Bazı kavimler batıya doğru göç ederken bazı kavimler de Çin'e doğru göç etmişlerdi. Çin'in verimli topraklarına sahip olmak isteyen Orta Asya milletleri hem Çin'e seferler düzenlemiş hem de bu bölgeye göçler düzenlemiştir. Çin toplulukları da üzerlerine gelen bu akınları kırmak için günümüze kadar ulaşan Çin Seddi'ni inşa etmiştir.

Tüfekçi'nin de ifade ettiği gibi Kavimler Göçü batı toplumlarındaki merkezi otoriteyi dağıtmış, güçlü krallıkların yerlerini yerel unsurlar olan Senyör'lerin almasına neden olmuştur. Şato ve kalelerde yaşayan Senyörler merkezi otoritenin zayıflığından dolayı gücü ele geçirmiş olan temel yerel unsurlardı. Aynı dönemde şato ve kalelerin etrafı Burg adı verilen yerleşim birimleri ile çevriliydi. Orta çağın akabinde imparatorluklar otoriteyi tekrar ele alarak güçlenmeye başladılar. İmparatorlukların yeniden güçlenmeye başlamasıyla, imparatorlukların başkentleri nüfus açısından devrin en kalabalık şehirleri haline gelmeye başlamışlardır.

Nüfusun kalabalıklaşmasıyla başkentteki ticari hayat canlanmaya başlamış ve civar yerleşim yerlerinden tarım ürünlerini satmaya gelen insanlar, pazarlar ve

panayırlar aracılığı ile bunların satışını gerçekleştirmişlerdir. Ticaret yapmak maksadıyla belli dönemlerde kurulan bu pazar ve panayırlara kısa süreli olarak geçici göçler yaşanmaktaydı (Tüfekçi, 2002: 12). Bu göçler bir nevi mevsimlik göç olarak nitelendirilebilirdi. Çünkü bu hareketler ticaret yapmak maksadıyla gerçekleştiriliyordu. Değilse bir yerden bir yere taşınıp devamlı olarak yerleşme amacı gütmemekteydi. Aynı çağda benzer hareketlerin daha fazlası Doğu medeniyetlerinde de görülmekteydi. Şehirlerden şehirlere, ülkelerden ülkelere ticaret kervanları tertip edilirdi. Bu kervanların gidip dönmesi aylar alırdı. Bu tarz hareketlerin amacı sadece para kazanmaktı.

İmparatorlukların başkentleri homojen bir nüfus yapısına sahiptiler. Ekonomik yapı olarak ise çiftçilik, çobanlık, zanaatkârlığın yanı sıra istila ve ganimet avcılığı da yapmaktaydılar. Zanaat üretimini kontrol altında tutan Lonca sistemi mesleki sosyal hareketliliğe olanak tanımamıştır. İmparatorluklar nüfus hareketlerine ve göçlere olanak tanımayan eyalet şeklinde teşkilatlanmaya sahip idiler. Her eyaletin kendine özgü bir nüfus alanı vardı ve bu yüzden büyük çapta göç hareketi mümkün değildi. Bu yüzden halk güvenliklerini ön planda tutmak maksadıyla savunma açısından uygun olan köy ve kasabalarda yerleşmiştir (İşçi, 1998: 32). Köy ve kasabalarda yaşayan halk da yaptığı işin vergisini ödemekle mükellefi. Sahip olduğu toprağı işlemek zorunda olan köylü çeşitli adlar altında devlete vergi vermektedir.

Doğu Medeniyetleri için ise Ortaçağın, devrine göre parlak bir çağ olduğu söylenebilir. Bu çağlarda doğu toplumlarında güçlü krallıklar ve imparatorluklar vardı ve bu medeniyet Bağdat, Konya, Pekin, Tunus, Horasan, Semerkand, Maverâünnehir, İstanbul, Mısır, Mekke gibi çağının önemli ilim merkezlerine sahipti. Bu merkezler gerek ilim tahsili için gelenler gerekse de ticaret yapmak için gelenlerle dolup boşalmaktaydı. Bir nevi çağının cazibe merkeziydi. İslam dini 8.Yy.dan itibaren Doğu toplumlarının her alanda yükseliş trendine girmesinde büyük etki yapmıştır. Güçlü yönetimlerin kurulmasında İslam dininin getirdiği toplumsallık ve adalet anlayışı öncülük etmiştir.

Matematik, astronomi, coğrafya, edebiyat gibi bilimlerde görülen ilerlemeler, ilim merkezlerini eğitim amaçlı göçleri üzerlerine çeken çekim merkezleri haline getirmiştir. Ortaçağın en gelişmiş medeniyetine sahip Bağdat'ın ünü her yere

yayılmıştı. Yine Ortaçağda İslamiyet'in yayılması göç üzerinde etki eden bir diğer faktör idi. 7. Yy.dan itibaren fetih amacıyla dünyaya açılan Müslümanlar, Kuzey Afrika, İspanya, Mısır, İran üzerine seferler yapmış ve beraberinde belli bir nüfusu gerek hicret gerekse sefer amaçlı bu bölgelere taşımışlardır (Tüfekçi, 2002: 12). Ayrıca Müslümanlığın yayılması için Müslüman olmayan bölgelere ticaret kervanları tertip etmiş ve bu kervanlarla beraber giden din adamları Müslümanlığı gittikleri yerlerde tanıtmışlardır. Bu din adamlarının bir kısmı da gittikleri yerlerde kalmışlardır.

Müslümanlar Anadolu'ya girerken fethettikleri bölgelere Orta Asya'dan gelen boyları yerleştirerek bölgenin Müslümanlaşmasını ve Türkleşmesini sağlamışlardır. Böylece Batıya doğru yayılma gerçekleşmiştir. Bu şekilde fetih göçlerini Anadolu'da Selçuklu, Balkanlarda ise Osmanlı gerçekleştirmiştir. Ayrıca benzer faaliyetleri İspanya'da Endülüs Emevi Devleti'ni kuran Arap toplulukları da gerçekleştirmiştir. Daha sonra bu toprakların elden çıkmasıyla oradaki Müslümanlar ya katliama uğramış ya da katliamdan kurtulanlar gerisin geriye dönüp, göç etmek zorunda kalmışlardır.

Ortaçağın ortalarından itibaren Avrupa'da bir hareketlenme göze çarpmaktadır. Venedik ve diğer denizci toplumların denizcilik faaliyetlerinde pusula vb. gibi icatlardan yararlanarak yeni deniz yolları ve yeni kıtalar bulmaları nüfus hareketliliğinin artmasına sebep olmuştur. Macera peşinde koşan birçok Avrupalı, yeni keşfedilen Amerika kıtasına gitmeye başlamışlardır. Amerika kıtası keşfedildiği günden buyana cazibesini hiç kaybetmemiştir. Bugün bile halen dünyada yaşanan göç hareketlerinin en önemli hedeflerinden birisidir.

Ortaçağda ticaretin ve ekonominin gelişmesine paralel olarak şehir nüfuslarının artmaya başlaması, temel toplum yapısını yıkan burjuvazi hareketlerini doğurmuştur. Civardaki kasaba ve köylerden küçük çaplı göçler belli başlı şehirlerin oluşmasını netice vermiştir. Şehirler geliştikçe kırsaldan şehirlere yapılan göçler de artmaya başlamıştır. Kalelerin içlerine yerleşen nüfus sonraları kale dışına taşarak etrafta yerleşim birimleri kurmaya başlamıştır. Bu şekilde şehirlerin kalabalıklaşması şehirlerin cazibe merkezi haline gelmesiyle merkezi otorite de güçlenmeye başlamıştır. Şehirleşmenin gelişmesiyle beraber, insanların faaliyet alanları çeşitlenmeye ve yeni iş alanları oluşmaya başlamıştır.

Göç hareketlerinin en çok görüldüğü devirlerden biri de Sanayi çağı olmuştur. Bu çağ önemli kılan olay Sanayi Devriminin gerçekleşmiş olmasıdır. Sanayi Devrimi, yazının icadı gibi dünyanın gerçekleştirdiği en büyük inkılaplardan biridir. İnsan gücünden makine gücüne dönüşümün simgesi olan bu devrim tüm dünyada çalışma hayatında çok önemli değişiklikler yapmıştır. 19 Yy. başlarında gerçekleşen Sanayi Devrimi, üretim biçiminin el üretiminden makine sayesinde seri hale gelişini ifade etmektedir. Böylece makine sayesinde az emekle daha fazla ürün elde edilmektedir. Bu devrim sayesinde sanayi yapılarını değiştiren topluluklar, durağan bünyeli tarım topluluklarından, her zaman değişime açık dinamik bünyeli sanayi topluluklarına dönüşmüşlerdir. Sanayi Devriminin gerçekleşmesinin sebebi üretim araçlarının teknik olarak gelişmesi, ulaşım araçlarında ilerleme, sermaye birikimi ve nüfus artışıdır. Devrimin sonucunda ise dünyayı uzun süre meşgul eden iki kavram ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri sömürgecilik diğeri ise işçi hareketidir (Ateş, 1989: 189-197). Ürettiği ürünleri satmak için Pazar arayışına giren sanayi toplumları, aynı zamanda ucuz ham madde ihtiyaçlarını karşılamak için de sömürgecilik faaliyetlerine hız vermişlerdir. Başka bölgelerdeki ülkeler ve toplumlar sömürgecilikten mağdur olurken, sanayi toplumlarının çalışan kesmi olan işçiler ise çalışma koşullarından memnun değillerdi ve bunun sonucunda işçi hareketleri doğmuştur.

Ortaçağda toprakla beraber toprağın sahibine ait olan köylüler bir nevi toprağa bağlı kölelik yaşamakta idiler. İstedikleri zaman topraklarını bırakıp başka diyarlara göç etme şansına sahip değillerdi. Ancak 18. Yüzyılda başlayan tarım devrimiyle beraber köylünün toprağa ve toprak sahibine zorunlu bağlılığı 19. Yüzyılda kanunla ortadan kaldırılınca köylüler serbest kalmışlardır. Bu serbestlikten faydalanan köylüler sanayileşen şehirlere göç ederek işçi sınıfına dâhil olmuştur.

Sanayileşmeyle beraber çalışma hayatında hızla gelişen makineleşme, üretimi çok fazla arttırmıştır. Üretilen malların dış pazarlarda satılmasıyla elde edilen para yeni iş sahalarına dönüştürülmüş ve bu yeni iş sahaları da yeni işçilere gereksinim duymuştur. İş gücü ihtiyacını karşılamak için kırsaldan gelen insanlar çok kötü koşullarda endüstri merkezlerinde çalışmaya başlamışlardır. Bu yönü ile ortaya çıkan iş gücü ihtiyacı sanayi merkezlerine yoğun bir göç hareketi başlatmıştır.

Sanayi devrimiyle beraber kent merkezlerinde veya hemen yakınlarında kurulan fabrikalara çalışmak için gelen insanlar tarafından çalışma alanlarının civarında yeni yerleşim alanları oluşturulmaya başlandı. Bu yerleşim alanlarında barınan insanların büyük çoğunluğunu fabrikalarda çalışmak üzere kırsaldan kente gelmiş olan insanlar oluşturmaktaydı. Sanayi devrimiyle beraber kırsaldan kent merkezlerine doğru yoğun bir işçi göçü dalgası yaşanmıştır.

Bugün ABD'ye baktığımızda nüfusun ezici çoğunluğunun göçmenlerden oluştuğunu görmekteyiz. Bunun sebebi keşiften sonra Amerika'ya Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan kitlesel göç hareketlerinin yaşanmasıdır. Ayrıca Amerika'daki yeni iş alanlarında çalıştırılmak üzere sömürgeci devletler Afrika'dan kabileler halinde siyah insanları getirerek burada köle olarak çalıştırmışlardır. Amerika'daki siyah nüfusun önemli bir miktarda olması o devirde köle transferinin boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Yirminci yüzyılda göç hareketleri daha bir dinamiklik kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşında tahrip olan dünya epeyce bir sefalet yaşamıştır. Savaşın getirdiği felaketler sonucunda gelişmemiş ülkelerde yaşayan nüfus aş ve iş bulmak umuduyla kırsaldan kent merkezlerine doğru akın ederek kentlerin nüfusunda önemli bir şişkinliğe sebep olmuştur. Ayrıca kırsaldan kent merkezlerine doğru yapılan göçlerde tarım alanında makineleşmenin getirdiği tarım işsizliğinin de etkisi büyüktür. Bazı kent merkezleri bu göçler nedeniyle devrinin en kalabalık şehirleri haline gelmiştir. Bu göçler sonucunda aşırı kalabalıklaşan şehirlerin banliyölerinde yaşayan insanlar yeterli altyapı hizmeti alamamışlardır. Ayrıca yirminci yüzyılın bir diğer göç hareketi de gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yapılan göçtür.

Modern Çağa baktığımızda göç olgusu merkez çevre teorisine uygun bir tarzda şekillenmektedir. Çağın ekonomik gücünü elinde bulunduran merkez ülkeleri, çevre ve yarı çevre ülkelerden ucuz ham madde ihtiyacını karşılarken aynı zamanda da iş gücü ihtiyacını da bu ülkelere karşılamaktadır. Çevre ülkelere gerçekleştirilen göç türlerinden birisi de beyin göçüdür. Beyin göçü çevre ülkelerin aleyhine bir durum meydana getirirken merkez ülkelere ise sıfır masraflı bir kazanç olmaktadır. ABD beyin göçünü en çok alan ülke olarak karşımıza çıkabilmekteyken, modern çağda ortaya çıkan enteresan bir durum da nüfus hareketlerinin dışında sermayenin ucuz iş gücü bulabileceği ülkelere göç etmesidir.

Örneğin küresel bazda çok büyük bütçelere sahip olan şirketler üretimi daha düşük maliyetle yapabilmek için Çin’de yatırım yapmaktadırlar. Daha önceleri olduğu gibi işçileri batıya getirmektense fabrikaları işçilerin ayağına getirmişlerdir. Kim bilir belki de ilerleyen zamanlarda işçiler işin peşine düşmeyecek aksine iş işçilerin peşine düşecektir.

Yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan en önemli göç tiplerinden birisi de yasadışı göçtür. Bulundukları ülkelerden çeşitli nedenlerle başka ülkelere yasadışı yolları kullanmak suretiyle yapılan göç hareketidir. Yasadışı göçlerin hedefi merkez ülkeleri teşkil eden gelişmiş ülkelerdir. Başta ABD, Kanada, Avustralya, Almanya olmak üzere gelişmiş bütün ülkeler yasadışı göçte hedef ülke konumundadırlar. Kaynak ülkelerden hedef ülkelere doğru bazı güzergâhları kullanarak yapılan yasadışı göç Yasadışı Göç başlığı altında ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Modern çağda ortaya çıkan göç çeşitlerinden birisi de mülteci akınıdır. Ülkelerindeki iç karışıklıklardan veya savaşlardan kaçan binlerce insan hayatlarını kurtarmak için komşu ülkelere sığınmışlardır. Ortadoğu’da günümüzde yaşanan dram bunun en bariz örneğidir. Savaştan kaçan yüz binlerce Suriyeli hayatlarını kurtarmak için başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelere iltica etmişlerdir. Yine Körfez savaşına baktığımızda Saddam’ın önünden kaçan Peşmergeler Türkiye sınırına akın etmiştir.

Ayrıca günümüz dünyasına baktığımızda ekonomi, teknoloji, ulaşım, iletişim, haberleşme ve bilgide yaşanan muhteşem gelişmeler baş döndürücü boyutlara ulaşmıştır. Bütün bu gelişmelerin merkezi şehirlerdir. Kırsal kesimler ise bu gelişmelerin çok azından faydalanabilmektedir. Bilgi çağında kent merkezlerindeki bu gelişmelerden haberdar olan kırsal kesim, bunların cazibesine kapılarak kent merkezlerine göç etmeye ağırlık vermiştir. Bugün kırsal kesimdeki nüfus olabildiği kadar azalmış ve bazı köyler ise tamamen boşalmıştır. Kentlere yapılan aşırı iç göç hareketi, kentlerdeki altyapı hizmetlerini olumsuz etkilerken kırsalda da tarım ve hayvancılığı bitme noktasına getirmiştir. Ayrıca kent merkezlerine yapılan yoğun iç göç hareketi, beraberinde işsizlik sorununu getirmiştir.

1.3.GÖÇÜN TÜRLERİ

Göç olgusuyla ilgili yaptığımız araştırma ve incelemelerde tespit ettiğimiz bir husus, göçün çeşitleri belirlenirken düşünürler kendilerine göre farklı etmenlere ağırlık vererek göçün çeşitlerini belirlemişlerdir. Birçok ayrıma maruz kalan göç olgusu bazen olayın nedenlerine, bazen göçün yönüne bazen de göç olayının şekline ve yapısına göre isimlendirilmektedir. Bazı durumlarda da göçler isteğe bağlı olup olmamalarına göre de sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Yalnız göçlerin çok farklı biçimlerde ve fazla miktarda ayrıma tabi tutulması, onları daha iyi anlamamıza zemin hazırlamaktadır. Karmaşık gibi görünen bu durum aslında araştırmacıların lehinedir. Biz burada göç çeşitlerini incelerken iki temel başlık altında açıklayacağız. Bunlardan birincisinde oluşumlarına göre göçün çeşitlerini açıklarken, ikinci başlıkta ise ülke sınırlarını esas alarak göçün çeşitlerini tanımlayacağız.

1.3.1. Oluş Şekline Göre Göç Türleri

Çeşitli ekonomik, siyasal, toplumsal ve mekânsal nedenlere bağlı olarak göç eden bireylerin farklı nedenlerle belirledikleri istekleri doğrultusunda beliren birçok göç türü ortaya çıkmaktadır (Gişi, 2007: 18). Birçok sınıflandırması yapılan göçe örnek olarak Cemal Yalçın'ın Petersen'den hareketle oluş şekillerine göre yapmış olduğu ayrımı göz önüne alarak açıklamaya çalışacağız (Yalçın, 2004: 14-12). Bu ayrım çeşidinde göç olgusu şekillenirken, onun ortaya çıkmasına sebep olan nedenlerden bağımsız olmadığı görülmektedir. Bu yönüyle bütün göçler kendisini oluşturan sebeplere bağlı olarak şekil almışlardır.

1.3.1.1. İlkel Göç

İlkel göç denince insanın aklına ilk gelen şey, göçlerin ilkel yöntemlerle yapıldığı veya insanlığın ilk devirlerinde yapılan göçler olduğudur. Ancak ilkel göçten kasıt tarihin ilk devirleriyle ilgili bir ıkellik veya ilkel yöntemlerle yapılmasıyla ilgili değildir. Buradaki ıkellik insanların doğanın gücü karşısında düşmüş olduğu acziyetten ötürü yapmak zorunda oldukları göçtür. Ekolojik itici faktörler bu göç tipinin oluşumunda esas nedenlerdir. İlkel göç, insanoğlunun doğaya güç yetiremediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Endüstri ve sanayi devrimleri öncesinde daha fazla görüldüğü söylenebilir.

Devrimlere müteakip insanın doğa karşısındaki gücü gün geçtikçe artmaya başlamış ve insanlık daha az ilkel göçe maruz kalmıştır. İlkel nedenlerle göç etmek

zorunda kalan toplumlar eski yerleşim birimlerine benzer ve yaşamlarını daha güvende sürdürebilecekleri yerler bulmaya çalışmışlardır. Bu yerleri bulana kadar da arayışlarına devam etmişlerdir. Günümüzde insanoğlu eriştiği bilgi birikimi, teknoloji ve imkânlar sayesinde ilkel nedenlerden kaynaklanan göçü minimize etmiş olmasına rağmen yine de tamamen bitirememiştir. Örneğin lav püskürten bir yanardağ karşısında insanoğlunun yapabileceği pek de bir şey yoktur.

1.3.1.2. Zorlama İle Yapılan Göçler

Zorlama ile yapılan göçlerde ilkel göçlerden farklı olarak itici faktörler doğal nedenler değil, daha ziyade sosyal yapılardır. Bu göç tipinde mağdurları göçe zorlayan faktör, kontrolü elinde bulunduran güçtür. Bazen bu nedenler dini kimlikten kaynaklanırken bazen de etnik kimlikten ötürü olabilmektedir. Etnik milliyetçilik yapılan bir bölgede başka etnikten olanlara yaşam hakkı tanınmamıştır. Bazen de dini fanatiklikten kaynaklanan baskı sonucunda insanlar göçe zorlanmışlardır. Bunu açıklayabilecek en güzel örneği Nazi Almanya'sından verebiliriz. Almanlar Yahudileri ilk zamanlar göçe teşvik ederek onların ülkeyi terk etmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Ancak bütün Yahudilerin göç etmek istememeleri nedeniyle, onları hayvan taşınan yük trenlerine bindirerek toplama kamplarına taşımışlardır. Yük trenleriyle toplama kamplarına taşınan Yahudiler çok büyük acılar yaşamışlardır. Ayrıca günümüzden örnek verecek olursak Uzakdoğu'da Myanmar'da yaşayan Müslümanlar dini sebeplerle kıyıma maruz kalarak bölgeyi terke zorlanmışlardır.

1.3.1.3. Serbest Göç

Bu göç tipinde göç eden insanlar göç etme hususunda herhangi bir zorlamaya tabi değildirler. Tamamen özgür iradelerinin verdiği kararla göç olayını gerçekleştirmektedirler. İnsanların göç etmesine neden olan faktörler vardır ancak bireyin bu sebeplere binaen göç etmesi zorunlu bir sonuç değildir. Bireyler ferdi ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek, yaşam kalitelerini daha da arttırmak ve içinde bulundukları memnuniyetsiz durumu terk etmek için arayış içerindedirler. Bu sebeple yaşadıkları yeri terk ederek yeni yerlere göç ederler. Seyahat ve yerleşme özgürlüğünden yararlanan insanlar ülkenin birçok yerine diledikleri zaman göç edebilirler. Bu göç tipini ortaya çıkaran nedenler tamamen bireysel faktörlerdir. Ancak bu faktörlere bağlı olarak bireyin göç edip etmemesi tamamen kendi isteğine bağlıdır.

1.3.1.4. Kitlesele ve Bireysel Göçler

Bu göç tipi de tamamen insanın serbest iradesiyle ortaya çıkan bir harekettir. Küçük bir hareketle başlayan göç, göçmenlerin sayılarının artmasıyla kartopu gibi büyüyerek kitlesele bir hale gelir. Serbest göç türüne uygun olarak az sayıda birey göç ettikten sonra geride kalan tanıdıklarıyla bağlantılarını sürdürüp onların da bu göç kervanına katılmasını sağlarlar. Sonuçta kısa süre sonra göç edilen bölgeye göç edenlerin sayısı hızla artmaya başlar. Ve nihayetinde bir süre sonunda erişilen sayının fazlalığı bu göçü kitlesele göç olarak isimlendirmemize neden olur. Bir göç türünü kitlesele göç olarak isimlendirebilmemiz için öncesinde bir miktar öncü göçmenin her halükarda hedeflenen yere göç edip arkadan gelmesi muhtemel göçmenlere öncülük etmeleri gerekmektedir. Geride kalanlar önden gidenlerin verdiği bilgilerden etkilenererek o bölgeye göç etmeye başlarlar. Bir anda kalabalık halde hedef bölgeye göçler gerçekleştirilir. Bu göç tipine Türkiye'nin kırsal kesiminden, kentsel bölgelerine ve dış ülkelere gerçekleştirilen göçleri örnek olarak vermek mümkündür. Sanki bir moda uyar gibi insanlar kalabalık gruplar halinde bu göçleri gerçekleştirmişlerdir. Bireysel başlayan bu hareketler kısa sürede kitlesele göç görünümünü kazanmışlardır.

Örneğin kırsal bölgelerde yaşayan bireyler tek tek veya aileleri ile birlikte kent merkezlerine göç ederler. Kentteki yaşama zamanla uyum sağlayan bireyler geldikleri bölgelerde kalan diğer bireylerle irtibatlarını devam ettirirler. Geride kalanlar da gidenlerden aldıkları bilgiler doğrultusunda daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak için bir an evvel hedef bölgeye, kente veya ülkeye göç etmek isterler. Bu göçler her ne kadar bireysel gibi görülse de sıklıkla ve kısa sürede yapıldığı için kitlesele göç olarak adlandırılmaktadır.

1.3.2. Ülke Sınırı Esasına Göre Göç Türleri

Bu başlık altında da şu ana kadar verdiğimiz bilgilerle beraber, göçte hedeflenen yerin yönü ve konumu dikkate alınarak, göçü doğuran sebepler göz ardı edilerek ülke sınırları içinde gerçekleştirilen göçler iç göç, sınır aşan göçler ise dış göç olarak isimlendirilmiştir.

1.3.2.1. İç Göçler

Sebeplerine bakılmaksızın ikamet edilen bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla ülke içerisinde bölge, kent veya köy gibi yerleşim alanlarından bir diğer

yerleşim alanına yapılan nüfus hareketleri iç göç hareketleri olarak tanımlanır (Üner, 1972: 77). Bu nüfus hareketleri genellikle az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğru veya kırsaldan kente doğrudur. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye de kırsal alanlardan kentlere doğru önemli ölçüde göç vermiştir (Kaya, 2003: 13). Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsalda yaşayan tarım nüfusu kentlerde yaşayan nüfustan daha fazla iken sanayi ve endüstri alanında yaşanan ilerlemeler nüfus dengesini kentlerin lehine değiştirmiştir. Her geçen gün kırsalda yaşayan nüfusun kentlere göç etmesiyle kentler kalabalıklaşırken kırsal alanların nüfusu ise azalmıştır.

Sanayi devrimi sonrası hızla gerçekleşen sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte kırsaldan kente yapılan yoğun nüfus hareketleri beraberinde önemli sorunlar getirmiştir. İç göç hareketi gelişmiş ülkelerde Sanayi Devrimiyle başlamıştır. Ancak az gelişmiş ülkelerde ikinci dünya savaşı sonrası bağımsızlıklar ve sanayileşme isteğiyle başlamıştır (Gişi, 2007: 15). Bu göç süreci, kentlerdeki sanayi ve hizmetlerin gelişme hızının üzerinde gerçekleştiği için, göçmenlerin istihdam, konut ve diğer kentsel imkânlardan daha az faydalanmalarına neden olmuştur. (Yıldırım, 2010: 9). Kente göç eden nüfusun tamamı veya ekser çoğunluğu istihdam edilemediği için de işsizlik oranında artış gözlenmiştir. Aynı zamanda hızlı kentleşme beraberinde alt yapı hizmetlerinde yetersizliği ve çarpık kentleşmeyi getirmiştir. Şehirler bir anda gecekondu mahalleleriyle çevrilmiştir.

İç göç günümüz düşünürleri tarafından, belli bir meskûn alanda ve belli bir zaman diliminde yaşayan bireylerin veya toplumların kendi istekleriyle yaşam alanlarını kalıcı olarak değiştirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama her üretim düzeni için geçerli görünmekle beraber dikkatle bakıldığında bu tanımın daha çok modern sanayi toplumlarına uyacağı görülecektir. Tarım toplumlarında insanlar toprağa bağlı yaşadıkları için yer değiştirmeler bireyin kendi isteğiyle olmayabilmektedir (Tekeli, 1998: 9). Örneğin, toprağın miras yoluyla bölünmesi sonucunda artık yeni sahiplerine yetmemesi veya kan davaları nedeniyle yurdun yuvanın terk edilmesi gibi sebepler zorunlu bir şekilde göç etmeye neden olabilmektedir.

Ülke içerisindeki bu göç dalgalanmaları ülkenin nüfusunda doğrudan bir etki yapmazken kırsal bölgeler ile kent kesimleri arasındaki nüfus oranlarını

değiştirmektedir. İç göç olgusunun gerçekleşmesi durumunda, kentsel yerleşim alanlarının nüfusu artarken buna karşılık kırsal yerleşim alanlarının nüfusunda azalma görülmektedir (Özdemir, 2008: 22). Özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler bu tarz göç olaylarına sahne olmaktadır. Bunun yanında hükümetlerin uyguladıkları yanlış tarım politikaları nedeniyle, kırsalda yapılan tarım ve hayvancılıktan alınan verim düşebilmektedir. Verimin düşüklüğü çiftçilerin ekonomik darboğaza girmelerine ve borçlarını ödeyememelerine sebep olmaktadır. Bunun neticesinde çiftçi köylüler tarlayı tapını satarak göç kervanına katılabilmektedirler.

Günümüze kadar iç göçler farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Amerikalı sosyolog Lynn Smith 1948 yılında iç göçleri şu şekilde sınıflandırmıştır (Tümerterkin, 1968: 35):

- Kırlardan şehirlere doğru yapılan göçler
- Şehirlerden kırlara doğru yapılan göçler
- Bir eyaletten başka bir eyalete doğru yapılan göçler
- Kırsaldan kırsala doğru yapılan göçler
- Kentten kente doğru yapılan göçler

Tümerterkin ise özetle iç göçleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- Kırsaldan kente doğru yapılan göçler
- Kırsaldan kırsala doğru yapılan göçler
- Kentten kente doğru yapılan göçler

Kırsaldan kente doğru yapılan göç hareketlerinin nedenlerine baktığımızda, kırsalda yaşam koşullarının ağır olması ve kentin buna karşılık bünyesine aldığı her bir birey için bir şekilde yaşama olanağı sunması kente olan göçü tetiklemektedir. Özellikle Sanayi ve Endüstri devriminden sonra kırsaldan kente doğru yoğun bir şekilde göç hareketi yaşanmıştır. Türkiye'nin değişik bölgelerinde (Orta ve Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgeleri) görev yaptığım zamanlarda gördüm ki kırsal kesimdeki nüfus kent nüfusu karşısında

korkunç bir şekilde azalmıştır. Kırsalda nüfusun azalmasına mukabil kentlerde nüfus artmıştır. Böylece iç göç sonucunda kent yaşamı üzerine ağır bir yük binmiştir.

1.3.2.2. Dış Göçler

Genel olarak dış göç, çalışmak ve ikamet etmek amacıyla hâlihazırda yaşanılan ülkenin terk edilerek belli bir süre veya devamlı surette kalınmak üzere başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketidir (Üner, 1972: 77). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi dış göç olgusunda belirgin olan husus insanların yaşadıkları mekânları terk ederek sınır ötesi bir yolculuğa çıkmalarıdır. İnsanların doğup büyüdüğü ve birçok hatırasına sahip oldukları yerleşim alanlarını terk edip başka mekânlara göç etmelerinin birçok sebebi olabilir.

Dış göçte bu sebepler çok daha fazla çeşitlilik gösterebilir. Çünkü iç göçe nazaran dış göç gerçekleştikten sonra, göçmenlere terk ettikleri ülke ile ilgili bir takım zorluklar getirebilme potansiyeline sahiptir. Bu zorluklara örnek olarak terk ettikleri ülkeye istedikleri zaman ve zeminde veya serbest bir şekilde seyahat edememe, her zaman ve her şartta iletişim kuramama gibi tehditler verilebilir. Bu nedenle insanlar dış göç hareketine katılırken gerekçelerini iyi düşünüp karar vererek yeni bir yaşama doğru yelken açarlar.

Dış göç olgusunun ortaya çıkmasında gelinen ülkedeki itici faktörler önemli bir sebep teşkil eder. Zaten geldiği ülkede içinde bulunduğu yaşam koşulları çok iyi seviyede olan bir insan –maceraperestler hariç- niye göç etsin ki? Bu nedenle göç eden insanı göç etmeye zorlayan husus, hedeflediği ülkenin çekici faktörlerinden ziyade hayatı kendisine zor kılan yaşadığı ülkedeki itici faktörlerin yoğunluğudur. Bu faktörler sosyal, ekonomik, siyasal, eğitim ve sağlık gibi birçok nedenden kaynaklanabilmektedir.

Sosyal bilimciler birçok faktörü göz önünde bulundurarak dış göçleri “sığınma göçleri”, “mübadele göçü”, “iş göçü” ve “beyin göçü” olarak sınıflandırmışlardır. Şimdi bunları sırasıyla tanımlamaya çalışalım.

1.3.2.2.1. Sığınma Göçü

İnsanların yaşadıkları ülkeyi çeşitli zorlayıcı ve can yakıcı sebeplerle terk ederek başka bir ülkeye sığınmasıyla ortaya çıkan göç biçimine sığınma göçü diyoruz. Bu zorlayıcı faktörler savaş, iç karışıklıklar, terör, dini-etnik-siyasi baskılar,

siyasi sınırlardaki değişiklikler, büyük doğal afetler, açlık-sefalet, ekonomik dengeleri alt üst eden büyük ekonomik buhranların yaşanması gibi sebepler olabilmektedir. Bu ve benzeri sebepler sığınma göçünün itici faktörleri olarak sayılabilir.

Dünya tarihine baktığımız zaman tarih sayfaları çeşitli sebeplerle meydana gelmiş olan sığınma göçlerinin örnekleriyle doludur. İspanya’da zulme maruz kalan Yahudilerin Osmanlıya sığınması ve yine Endülüs’te katliama maruz kalan Müslümanların ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığınmaları buna örnek olarak verilebilir. Fetih hareketleri ile Avrupa’nın ortasına kadar hâkimiyet kuran Osmanlı Devleti, gücünü kaybettikten sonra hâkim olduğu toprakları birer birer terk etmek zorunda kalmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı’nda çok fazla miktarda toprak kaybetmiştir. Kaybettiği topraklarda kalan yüz binlerce Müslüman Türk gördükleri zulümden kaçmak için Türkiye’ye sığınmak zorunda kalmışlardır. II. Dünya savaşından sonra Nazilerin zulmüne maruz kalan Yahudiler, Filistin’e göç etmek zorunda kalmışlardır. Bulgar zulmü nedeniyle on binlerce Türk Bulgaristan’ı terk ederek Türkiye’ye sığınmıştır. 1990’lı yıllarda meydana gelen Körfez Savaşı ve sonrasında gerçekleşen baskılar nedeniyle binlerce insan Türkiye ve başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.

Günümüze baktığımızda Arap Baharıyla ortaya çıkan siyasi karışıklıklar ve iç savaşlar Ortadoğu Bölgesini savaş alanına çevirmiştir. Sözde değişim umuduyla başlayan bu hareket bölge insanlarına sadece felaketler, zulümler ve ölümler getirmiştir. Örneğin Suriye’deki iç savaş neticesinde binlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarla ifade edilen sayılarda insan da bu cehennemden kaçarak komşu ülkelere sığınmıştır. Bugün Türkiye’nin kentleri bu savaşlardan kaçıp ülkemize sığınmış mağdur ve mazlum insanlarla doludur.

1.3.2.2.2. Mübadele Göçü

Birden fazla ülkenin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar sonucunda, ülkelerinde yaşayan nüfusun bir kısmının karşılıklı olarak yer değiştirmesi hareketine mübadele göçü denilmektedir. Bu göç tipine en iyi örnek Kurtuluş Savaşı sonrasında Yunanistan’la yapılan anlaşmalar neticesinde Yunanistan’da yaşayan Türklerle Türkiye’de yaşayan Rumların karşılıklı olarak kalıcı bir mahiyette yer değiştirmeleridir. Bu değişim Türkiye’nin Yunanistan’la 30 Ocak 1923 tarihinde

Lozan’da imzaladığı “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi’ne İlişkin Sözleşme ve Protokol”e dayanmaktadır. Protokolün birinci maddesi değişimin yönünü ve şeklini şöyle belirlemiştir:

“Türk topraklarında yerleşmiş bulunan, Rum Ortodoks dininden Türk uyruklularla Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukluların, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiçbirisi, Türk hükümetinin izni olmadıkça Türkiye’ye; Yunan hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan’a dönüp orada yerleşmeyecektir. Bu protokol; İstanbul’da oturan Rumları ve Batı Trakya’da oturan Türkleri kapsamayacaktır” (Gürbüz, 2006: 85).

1.3.2.2.3. İş Göçü

Çalışma koşullarının iyi olmadığı, iş gücü istihdamında yetersizlikler yaşanan ve ekonomik koşullarının kötü olduğu görülen yerlerden, bu koşulların daha iyi seviyede olduğu değerlendirilen ülkelere ve yerlere doğru iş gücü göçü yaşanır. Bireylerin veya kitlelerin işsizlik nedeniyle veya daha iyi iş imkânlarına sahip olmak için göç etmelerine iş göçü denilmektedir.

Avrupa II. Dünya Savaşı esnasında büyük tahribat görmüştür. Yıkılan Avrupa ekonomisini yeniden mamur hale getirmek için 1952-1954 yılları arasında kalkınma hamlesi başlatmıştır. Başta Almanya, Fransa, Belçika, Avusturya, Hollanda gibi ülkeler olmak üzere başlattıkları kalkınma hamlesinin iş gücünü karşılamak için dış ülkelere işçi talebinde bulunmuşlardır. Federal Almanya 1952 tarihinde yabancı işçi çalıştırmaya başlayarak bu konuda Avrupa’da öncülük yapmıştır (Yıldırım, 2010: 13). II. Dünya Savaşı’nda yerle bir olan Almanya başlattığı bu kalkınma hamlesi sayesinde yeniden dünyanın en iyi ekonomileri arasına girmeyi başarmıştır. Bu başarıda dış ülkelere alınan işçi göçünün de büyük katkısı olmuştur.

Almanya ile beraber kalkınma hamlesini başlatan diğer Avrupa ülkeleri de ekonomik kalkınmalarını sağlamak için yabancı işçi çalıştırmaya başlamışlardır. Yabancı işçilerin kaynağını ise gelişmemiş veya gelişmeye çalışan ülkelerdeki işsizler ordusu oluşturmuştur. Bu ülkeler ihraç ettikleri iş gücü sayesinde hem ülkelerindeki işsizlik sorununu çözmüş olacak ve hem de bu işçilerin ülkelere gönderdikleri döviz sayesinde ülke ekonomisinin kalkınmasına katkı sağlamış olacaktı. Avrupa’da Yunanistan, İspanya, Portekiz, Yugoslavya, İtalya vb. ülkeler ile Afrika’da Tunus, Cezayir, Fas gibi ülkeler kalkınma hamlesi başlatan Avrupa ülkelerine işçi yollamışlardır. Bir süre devam eden işçi göçleri Avrupa’da yeterli seviyede istihdam sağlandıktan sonra Avrupa’nın işçi alımını durdurmasıyla beraber

durma noktasına gelmiştir. Günümüzde iş gücü hareketlerinin yönü Avrupa ile beraber Kuzey Amerika ve Avustralya'ya yönelmiştir.

Türkiye'den gelişmiş Avrupa ülkelerine yönelik ilk iş gücü göçünün 1958-1961 yılları arasında yaşandığını görmekteyiz. Bu yıllarda yapılan göç sınırlı sayıda bazı uzman ve stajyerlerin Almanya'ya gönderilmesiyle başlamıştır. Ancak asıl işçi göçünün yoğunlukla yaşanması 1960'lı yılların başında olmuştur. Bu yılda Almanya ile yapılan iş gücü göçü anlaşmasını diğer ülkelerle yapılan anlaşmalar takip etmiştir (Mutluer, 2003: 36). Bu anlaşmaların yapılmasıyla iş gücü göçü kitlesel olarak gerçekleşmeye başlamıştır. Türkiye'nin özellikle kırsal ve iş imkânlarının az olduğu kent yerleşimlerinden Avrupa'ya işçi göçleri yaşanmıştır.

1980'li yıllara kadar devam eden iş gücü göçü bu yıllardan sonra gittikçe azalmaya başlamış ve Avrupa ülkelerinin işçi alımını durdurmasıyla yönünü başka ülkelere çevirmiştir. Ortadoğu ülkelerinde inşaat ve altyapı hizmetlerinde çalışmak üzere bu ülkelere göç eden iş gücü, 1990'lı yıllarda ise Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla Bağımsız Devletler Topluluğuna yönelmiştir (Yıldırım, 2010: 14). 1990'lı yıllarda Türk müteşebbislerin Kuzey Irak Bölgesinde yaptığı yatırımlarla beraber bir miktar işçi, temelli yerleşmek amacıyla olmasa da bu bölgeye çalışmak maksadıyla gitmiştir.

1.3.2.2.4. Beyin Göçü

Beyin göçü diğer göç çeşitlerinden bir nebze farklı değerlendirilmelidir. Çünkü beyin göçüne konu olan göçmenler, eğitilmiş ve bir alanda çok geniş bilgiye vakıf yüksek niteliklere sahip kişilerdir. İyi seviyede eğitim almış, alanında uzmanlaşmış, imkân sağlandığında başarılı çalışmalar yapabilecek seviyede olan bireylerin yaşadıkları ülkelerdeki çalışma koşullarının yetersiz olması, emeklerinin karşılığını yeterince alamamaları gibi nedenlerle, başka ülkelere göç etmelerine beyin göçü diyoruz. Günümüzde yukarıda ifade ettiğimiz sebeplerle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru çok farklı coğrafyalardan beyin göçleri yaşanmaktadır. Örneğin; ABD, Kanada, Avustralya ve gelişmiş Avrupa ülkeleri en yoğun beyin göçü alan ülkelerdir. Bu ülkelere baktığımız zaman hepsinin demokrasiyle yönetilen ülkeler olduğunu görüyoruz.

Çağının uygar medeniyet seviyesini yakalamak isteyen bir devlet için, yetiştirdiği kalifiye uzman vatandaşlarını birtakım sebeplerle gelişmiş ülkelere kaptırması büyük bir talihsizliktir. Çünkü büyük emek ve para harcayarak yetiştirdiği bilim adamları, mühendisler, doktorlar ve alanlarında uzmanlaşmış kişiler kendilerinin yetiştirilmesinde hiçbir katkısı olmayan başka ülkelere göç ederek onların kalkınmasına katkı sağlamaktadırlar. Beyin göçüne kaynak olan ülkeler emek, para ve zaman harcayarak yetiştirdikleri nitelikli elemanlarını onlardan hiçbir fayda sağlamadan kaybederken, beyin göçüne hedef olan ülkeler ise emek, para ve zaman harcamadan bu nitelikli elemanları istihdam ederek onları ülkenin kalkınmasında kullanmıştır. Bunun sonucunda gelişmiş ülkeler daha da gelişirken gelişmemiş ülkeler gelişmek için ihtiyaç duyulan ellerindeki beyin gücünü kaybederek gelişme şanslarını yitirmişlerdir.

Beyin göçüne konu olan insanlar başka ülkelerde, çalışanlara ödenen ücretlerin yüksek olması, çalışma şartlarının iyi olması, teknolojik gelişmelerin iş yaşamını kolaylaştırması, nitelikli personelin uzman olduğu alanlarda istihdam edilmesi gibi sebeplerle göç etme ihtiyacı duymuşlardır. Bu saydığımız imkânları kişi kendi ülkesinde bulamadığı için başka ülkelere göç etmektedir. ABD, Kanada, Avustralya ve gelişmiş Avrupa ülkelerine baktığımızda gelişmemiş üçüncü dünya ülkelerinden göç etmiş insanlarla dolu olduğunu görmekteyiz.

1.4. GÖÇ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Dünya üzerinde yaşanmış ve yaşanmakta olan birçok göç hareketini anlayıp açıklayabilmek için, tarihsel süreç içerisinde bilimsel çalışmalarda geliştirilen belli başlı göç teorilerini bilmek bize birtakım kolaylıklar sağlayacaktır. Bu nedenle göçle ilgili yaklaşımlardan önemli gördüklerimizi anlatmaya çalıştık.

1.4.1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Tarihsel süreç içerisinde göç hakkında yazılmış birçok eser bulunmasına rağmen bu alanda yapıldığı bilinen ilk bilimsel çalışma, Ernest George Ravenstein tarafından 1885 yılında yayınlanmış olan “Göç Kanunları” (The Laws of Migration) adlı makaledir (Yıldırım, 2010: 17). Ravenstein bu çalışmasıyla, William Farr’ın göç hakkındaki fikirlerini yanlışlamaya çalışmıştır. Farr, “göçün, hiçbir kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü” (aktaran Corbett, 2003) buna karşın Ravenstein, göç olgusunun genel geçer kanunları olduğunu düşünerek, bunları bulmak için çaba

harcamıştır. Ravenstein çalışmasını, 1871 ve 1881 yılları İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verileri üzerine bina etmiş ve bu verilerden hareketle göçün yedi kanunu olduğunu ileri sürmüştür. Ravenstein'ın yaptığı bu çalışma kendisinden sonra yazılacak olan göç kuramlarına ve modellerine öncülük edecek olması hasebiyle daha bir değer kazanmıştır. Çünkü Ravenstein'ın 1885'te yayımlanan bu çalışması, bilinen, göçle ilgili ilk çalışma olma niteliğini taşımaktadır (Yalçın, 2004: 22).

Ravenstein'ın Göç Kanunları çalışması dönemi için ve daha sonraki göç çalışmaları için önemli bir öncü veri olma niteliği taşımaktadır. Çalışmanın kuramsal temeli endüstrileşme ve kentleşme üzerine kurulmuş ve 19. yüzyılın son yarısında yaşanan göç hareketleri çalışmanın sacayaklarını oluşturmuştur. Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve buna paralel olarak gelişen ulaşım imkânları, insanların bu merkezlere doğru göç etmelerine neden olmuştur. Koca bir nüfus yurtlarını yuvalarını terk ederek daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilmek uğruna, başka yerlere göç etmişlerdir. Bu dönemde çalışmasını yapmış olan Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı *Göç Kanunları (The Laws of Migration)* adlı iki makalesinde yedi göç kanunu belirlemiştir. Bu göç kanunları kısaca şunlardır (Çağlayan, 2006: 69):

1. Göçmenler büyük ölçüde kısa mesafeler arasında göç etmeyi tercih ederler. Kısa mesafeler arasındaki bu göç, gidilen yerde yeni göç dalgaları meydana getirme potansiyeline sahiptir. Bir nevi topluluklar üzerinde domino etkisi gösterir ve birbirini itekleyerek devam eder. Ortaya çıkan bu göç dalgaları daha fazla göçmen nüfusu içinde barındırma gücüne sahip endüstri ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedir. Ravenstein göç edilen merkezdeki iş imkânlarının çokluğunun o kentte yaşayan nüfusa oranının, o merkeze olan göçün miktarını belirlediğini ifade etmektedir. Yani bir merkezde iş imkânları fazla ise ve orada yeterli miktarda çalışan yoksa orası işsizler için potansiyel bir hedeftir. Orası kısa sürede göçmen akınına uğrayacaktır.

2. Kent merkezlerinde sanayi ve ticaret alanlarında meydana gelen hızlı ekonomik büyüme, kentin yakın çevresinde yaşayan kişilerin kente doğru reaksiyon göstermesine neden olmaktadır. Kentin yakın çevresinde meydana gelen bu boşalmayı, kentin daha uzak bölgelerinden gelen göçmenler doldurmaktadır. Uzak bölgelerde göç nedeniyle boşalan merkezleri ise onların yaşadıkları merkezi

çevreleyen yakın bölgedeki insanların yer değiştirmesi dolduracaktır. Böylece göç basamak basamak tüm ülkeye yayılacak ve ülkenin her bölgesinde kendini hissettirecektir. Bu şekilde yaşanan basamaklı göç dalgaları kentin avantajlarının diğer göçmenler tarafından algılanmasıyla ivme kazanacaktır. Bir nevi Ravenstein göç olgusunu, basamaklı bir şekilde boşalan yerlerin yakın bölgelerden gelen göç hareketleriyle doldurulduğunu ifade etmektedir. Yani nüfus açısından boşalan hiçbir yer anormal bir durum olmadıkça mutlaka birileri tarafından doldurulmaktadır.

3. Göç olgusunda yayılma ve emme süreci birbirini besler mahiyettedir ve bu süreçler birbirine payanda olarak yürümektedir. Yayılma ve emme sürecinin ortak noktası, ulaşılmak istenen hedeftir. Her ikisinde de amaç aynıdır. Ravenstein'a göre göç belli başlı bir hedef değil, aksine bir araçtır. Yani insanlar göç etmiş olmak için göç etmezler. Bu göçten elde etmeyi umdukları bir fayda vardır. Bu fayda kentte gelişen ekonomik ve ticari gelişmelerden pay alma sevdasıdır. Kentteki ekonomik ve ticari gelişmelerden pay alma isteği ya da yaşam standartlarını geliştirme arzuları, yayılma sürecini tetiklemektedir. Sanayinin gelişmesi ve ekonominin canlanması yeni istihdam alanları açmakta ve bu da beraberinde işgücü ihtiyacını doğurmaktadır. Bu işgücü ihtiyacı göçle karşılanmakta ve böylece gelen göç dalgaları, kentsel sanayi merkezleri tarafından emilmektedir. Bu emilim sonucunda göç eden bütün herkes istediği amaca ulaşamayabilir. Ancak hedefler doğrutusunda gelişmiş sanayi merkezlerine doğru bir yayılma muhakkaktır.

4. Göç bildik tek merkezden başka bildik tek merkeze doğru değişmez bir nüfus hareketi değildir. Bir süre göç alan bir merkez zamanla şartların değişmesiyle göç veren bir merkeze dönüşebilmektedir. Ravenstein göçün zincirleme olarak geliştiğini ve göç dalgalarının birbirini tetiklediğini ifade etmiştir. Örneğin kırsaldan bir kente yapılan göç hareketleri sonucunda geline yer, sakinlerine yetmez olunca o yerde yaşayan insanlar daha iyi koşullara sahip olmak ve onların ihtiyaçlarına karşılık verebilecek başka merkezlere doğru göç etmeye başlarlar.

5. Ravenstein göçle ilgili ilk dört kanununda kısa mesafeli göçleri ifade etmiştir. Kısa mesafeli göçler zincirleme ve basamaklar halinde gerçekteşmektedir. Fakat beşinci kanununda ise doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız olan göçten bahsetmiştir. Uzun mesafeli göçlerde, göçmenler büyük ticaret ve endüstri merkezlerine göç etmekte ve türlü basamaklara müracaat etmeden doğrudan bu

kentlere yerleşmeyi benimsemektedirler. Ravenstein'in şu ana kadar ortaya koyduğu göç kanunlarından elde ettiğimiz sonuç, göçün, ekonominin, ticaretin ve sanayinin geliştiği büyük merkezlere doğru olduğudur. Bu yönüyle göç etmeye sebep olan faktörler daha çok ekonomik faktörlerdir. Çünkü sanayisi, ticareti gelişmiş merkezlerde hem iş çeşitliliği fazladır hem de iş bulma imkânı daha fazladır.

6. Kentlerde yerleşik olarak yaşayan insanlar kırsalda yerleşik olarak yaşayan insanlara göre daha az göç etme eğilimine sahiptirler. Kırdan kente doğru olan göçler kentlileri yerlerinden pek hareket ettirememektedir. Oysaki kırsal kesimlerden kırsal bölgelere yapılan göç hareketleri hedef kırsal bölgede yaşayanları da yerinden etme eğilimine sahiptir. Çünkü kırsalda temel geçim kaynakları toprağa bağlı tarımsal faaliyetleridir. Bunlar paylaşıldığı veya elden çıktığı zaman yaşama imkânları oldukça kısıtlanmaktadır. Bu yüzden kırsaldan kırsala yaşanan göç dalgalarında hâlihazırdaki mevcut sakinler bu göçlerden rahatsız olarak yeni bir göç dalgası başlatma eğilimindedirler. Burada illaki bölgenin ilk sakinleri göç edecek diye bir kaide yoktur. Belki de yeni gelenler yeniden göç edip başka bölgelere gidebilirler.

7. Ravenstein'in yedinci göç kanunu cinsiyete dairdir. Bu kanuna göre kadınlar, erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimine sahiptirler. Göçle ilgili ikinci makalesini 1889 yılında yayımlayan Ravenstein bu makalede, kadınların kısa mesafeli göçlerde ve iç göçlerde erkeklere göre daha fazla eğilimli olduklarını ancak; erkeklerin de uzun mesafeli ve yurtdışına yönelik göçlerde daha aktif ve eğilimli olduklarını ileri sürmüştür (Yalçın, 2004: 25).

Ravenstein, ikinci makalesinde ortaya koyduğu düşüncelerine temelde iki ekleme yapmıştır. Bunlardan birincisi göçün nedenleriyle ilgilidir. Göçü meydana getiren ya da arttıran etkenler olarak kötü veya baskıcı kanunlara, hayatı olumsuz etkileyen iklim koşullarına ve ağır yükümlülükler getiren vergilere işaret etmiştir. Fakat Ravenstein için göçün temel nedeni, insanların ekonomik anlamda daha iyi yaşam standartlarına sahip olma arzusudur; bunun dışındaki diğer sebepler bunun kadar güçlü değildir ve tali olarak değerlendirilmelidir. Ravenstein'in makalesinde yaptığı ikinci ekleme ise göçün devamlılığı ile ilgilidir. Ravenstein, üretim yerlerinin ve ticaret merkezlerinin sürekli olarak artış göstermesi nedeniyle, göçün sürekli olarak ve artarak insanlık tarihinin sonuna kadar devam edeceğini belirtmiştir (Yalçın, 2004: 26). Bu noktada Ravenstein fazlasıyla haklıdır. Makaleyi yazdığı

günden buyana bir asırdan fazla zaman geçmesine rağmen onu yanlışlayacak bir durum ortaya çıkmamıştır. Günümüze kadar gerek sebepleri yönüyle gerekse de şekilleri yönüyle göçler artarak devam etmiştir.

Ravenstein, dönemine ait ekonomik etmenleri değerlendirerek bir takım göç kanunu belirlemiştir. Ancak bu kanunlar her ne kadar doğru ve isabetli olsa da günümüzde gerçekleşen çok sebepli ve daha karmaşık göç olgusunu anlamlandırmakta yetersiz ve eksik kalmaktadır. Yine de Ravenstein'ın ortaya koyduğu göç kanunları kendinden sonra yapılacak olan göç çalışmalarına ışık tuttuğu ve araştırmacılara yön verdiği muhakkaktır. Çünkü göçle ilgili yapılmış hangi çalışmaya baksak muhakkak Ravenstein'a bir atıf vardır.

1.4.2. Kesişen Fırsatlar Teorisi

Göç sosyolojisinde araştırmacıların istifadesine sunulan bir diğer önemli kuram da kesişen fırsatlar teorisidir. Kesişen fırsatlar teorisini 1940 yılında ilk kez Stouffer ortaya atmıştır. Bu teori üç önemli nokta üzerinde durur; göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların yoğunluğudur. Stouffer kuramını oluştururken mesafe faktörünü diğer üç faktörün önünde tutmuştur. Stouffer göç çalışmalarında çekim etkisi üzerinde daha fazla durulması gerektiğini ifade etmiştir. İki farklı hedefteki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir (Stouffer, 1940: 846). Bunu biraz daha izah etmek gerekirse, Stouffer hedef olan herhangi iki merkeze yönelecek göçte, göç merkezinin tercihinde çekme faktörlerinin önemli olduğunu, ancak bu faktörlerin önemini arttıran temel noktanın da mesafe olduğunu dile getirmektedir.

Bir merkeze göç edecek insanların sayısının fazlalığı, o merkezdeki iş imkânlarının çokluğuyla doğru orantılıdır. Bunun yanında göç edilmeyi düşünülen hedef ile yerleşik bulunulan yer arasındaki mesafe ne kadar kısa ise göç edeceklerin göçe olan eğilimleri o nispette artmaktadır. Yani göç edilecek yerdeki iş imkânlarının çokluğu ve bu yerin göç edecek kişilerin yerleşik bulundukları yere olan mesafesinin yakınlığı göç edecek kişilerin sayısını arttıracaktır (Jansen, 1970: 11).

Bunu biraz daha açacak olursak gelişmiş bir merkezde iş imkânları olabildiğince fazladır ve o yer göç etme eğiliminde olan insanlara mesafe olarak

yakındır. Başka bir yer ise iş imkânları açısından iyi ancak mesafe olarak uzaktır. Stouffer bu durumda göçerlerin öncelikle yakın yeri tercih edeceğini ifade etmektedir. Bunun birçok nedeni olabilir. Bana göre bunu en başat sebebi göçerlerin geldikleri yerle olan irtibatlarını kaybetmemek ve diledikleri zaman memleketlerini ziyaret etme istekleridir.

1.4.3. İtme-Çekme Teorisi

Everett Lee 1966 yılında bu kuramın formülünü ilk olarak yazmıştır. Lee yazdığı teoride her ne kadar göçe odaklanmış olsa da göçmenin de düşüncelerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini teorisinde vurgulamıştır. Bu bağlamda Lee göçe ait itici ve çekici faktörleri belirlemiş, değerlendirmesine temel olacak dört ana faktör saptamıştır (Yalçın, 2004: 30):

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel faktörler.

İtme ve çekme teorisine göre, hem gidilecek yerde hem de yaşanan yerde, itici ve çekici faktörler vardır. Lee'nin kuramına ilişkin formüle göre; “0”lar nötr, “+”lar olumlu ve “-”ler de olumsuz faktörleri temsil etmektedir. Nötr değerler herkes için aynı anlamı ifade eden ve göçe herhangi bir tesiri olmayan faktörleri temsil etmektedir. Olumlu faktörler göçe yönelik çekici gücü oluştururken, olumsuz faktörler ise itme gücüne karşılık gelmektedir. Bu faktörlerin hepsine birden bakıldığında, açıkça görülmektedir ki, hem yaşanan yerin hem de göç edilecek yerin kendine göre hem çekici faktörleri hem de itici faktörleri vardır. Önemli olan bu faktörlerin göç edecek birey üzerinde bıraktığı etkidir. Şayet göç etmeyi düşünen insan için göç etmeden önce bulunduğu yerdeki itici faktörler oldukça fazla ve bununla beraber göç etmeyi düşündüğü yerdeki çekici faktörler de fazlaysa bu bireyin göç etmesi olağandır.

Bu kurama göre değerlendirmede bulunacak olursak itici faktörler ve çekici faktörler sosyal alan içerisinde hayli fazla ve çeşitlidir. Çünkü kuramdaki faktörlerin geçerliliği görecelidir. Her itici veya çekici faktörün herkes için birebir geçerli bir

neden olması mümkün değildir. Çünkü herkesin yaşam şartları eşit olmadığı gibi herkesin ihtiyaçları da farklı olabilmektedir. Örneğin çocuk sahibi bir ailenin göç edeceği yerde eğitimle ilgili ihtiyaçlarını karşılayabilecek kurumların varlığı önemli bir etken iken, çocuk sahibi olmayan bir ailenin bu faktörü öncelikle değerlendirmesi gerekemeyebilir. Bu nedenle insan göç edeceği yeri seçerken öncelikle o yerin, ihtiyaçlarına cevap verip vermediğine bakar. Şayet ihtiyaçlarına cevap vermiyorsa birey için o yerin pek de bir cazibesi yoktur. Çünkü sosyal davranışlar ilgi ve ihtiyaçlara göre şekillenir.

İtme ve çekme teorisi, sadece itici çekici faktörlerin etkisiyle işleyen bir sistem gibi görünse de göç olgusunun ardında yatan nedenler bu kadar basit, net ve anlaşılır değildir. Çünkü Lee'ye göre göç, karmaşık bir olgudur. Bu yüzden sadece itici çekici faktörleri inceleyerek göç konusunda bir neticeye varmak sağlıklı olmayacaktır. Bunların dışında göçü engelleyebilecek kişisel olmayan (makro) ve kişisel (mikro) faktörleri de beraber ele alıp sonuca öyle gitmek göç olgusunu anlamamıza daha fazla katkı sağlayacaktır. Diğer bir deyişle Lee'ye göre göç, artılarla eksilerin üst üste toplanıp çıkarılmasından ibaret olmamakla beraber, bunlarla yapılan hesap, göçün temelini ilk basamağını oluşturmaktadır.

Bunu biraz daha açacak olursak örneğin; birey içinde bulunduğu koşulları göz önünde bulundurarak göç etmeye karar verdi. Göç etmek için uygun olduğunu düşündüğü bir muhiti de hedef olarak belirledi ve göç etmeye karar verdi. Ancak bu durumda bile her zaman göç gerçekleşmeyebilir. Bunun sebebi gitmeyi düşündüğü yerle ilgili beklenmeyen durumların ortaya çıkması olabileceği gibi bulunduğu yerde ortaya çıkan durumlarda olabilir. Hatta bunların hiçbirisi de olmayabileceği gibi daha farklı nedenlerle de göç ertelenebilir veya hiç gerçekleşmeyebilir.

1.4.4. Ağ (Network) Teorisi

İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede edindikleri tecrübelerle kurdukları, aynı zamanda da göç alan ülke ile göç veren ülke arasında tesis ettikleri sosyal ağlar ve bu ağların devam eden göçler üzerine yaptıkları etki oluşturmaktadır. Bu ağlar sosyal hayatın her alanına yayılmış, farklı etkide olan zayıf ve güçlü ağlar olabilir. İletişimin gelişmesiyle günümüzde bu ağların daha da geliştiği söylenebilir. Bu ağlarla ilgili bir diğer tanımlama da şöyledir: “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni

göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (Abadan-Unat, 2002: 18). Ağ (network) teorisinde, oluşan bu bağlar göç veren ülkelerdeki diğer göç etmeye eğilimli kitleler üzerinde de teşvik edici özelliği vardır. Onları da göç etme konusunda cesaretlendirmektedir. Hele de geride kalan bireyler yaşam koşullarından memnun değillerse bu ağ daha da kuvvetlenerek onları göçe iyice özendirecektir.

Wilpert, ağ teorisi ve göçmen ağının şu şekilde işlediğini ifade etmektedir. Daha önce göç eden göçmenler ilk olarak göç veren ve alan toplumlar arasında bir bağ kurarlar ve bu bağ göç veren toplumdaki diğer kişilere göç etme imkânı sunar. Göç etmeye eğilimli diğer bireyler bu bağı kullanarak yeni göç dalgaları oluştururlar. Bu göç dalgaları, kurulmuş ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk göç edenlerin tecrübelerinden istifade ederek göç kervanına katılırlar. Zamanla göç doğurgan bir döngü içerisinde devam eder gider (aktaran Yalçın, 2004: 50). Böylece kurulan ilişkiler ağı sayesinde bir yer boşalırken diğer bir yer de yeni gelen insanlarla dolmaktadır. Yalnız bu ağ ne kadar güçlü olursa göç konusunda ilerleme o kadar fazla olacaktır.

İnsanın gideceği ülkede veya kentte kendisine yardımcı olacak tanıdığı birisinin olması onu rahatlatan önemli bir etkidir. Ancak bunun tersini düşündüğümüzde gideceği yerde tanıdık bir simanın olmaması onun cesaretini kırarak, belki de göç etmekten vazgeçmesine neden olacaktır. Bu iki şahıs arasında dramatik bir şekilde fark vardır. Gidilecek merkeze ilk giden göçmenler oradaki sıkıntıları mecburen göğüslemiş ve onlara çareler üretmişlerdir. Edindikleri tecrübeler neticesinde sonradan gelenlere bu sıkıntılar konusunda yardımcı olmuş, belki de bu sıkıntıları onlara hiç yaşatmamışlardır. Göç bir de farklı bir ülkeye yapılıyorsa, öncelikle karşılaşılan en büyük sorun o ülkenin dilini bilmeme sorunu olmaktadır. Göç edilen ülkenin dilini bilmeme günlük yaşamı alabildiğine zorlaştırmaktadır. Dil bilmeme göçmenlerin gittikleri ülkeye uyum sağlama sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

Göçmen ağının oluşması göçü desteklerken, göçe eğilimli olan insanları göç etmeye teşvik etmektedir. Kurulan ilişkiler ağı sayesinde hem göçün sosyal maliyeti hem de ekonomik maliyeti azalmaktadır. Göç edilen ülkedeki göçmen ağlarının varlığı sayesinde yardımlaşma duygusundan hareketle maddi ve manevi yükler

paylaşılarak sonradan göç edenlerin, göç sonucunda maruz kaldıkları travmayı hafif bir şekilde atlatmaları sağlanmaktadır.

Yardımlaşma mekanizmaları ve yeni gelen kişilerin yalnızlık hissinden kurtarılmaları sosyal anlamda da daha az sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki, bu sosyal ağ sadece göç edecek insanlar üzerinde etki eden bir durum değildir. Aynı zamanda daha önceden göç edip yerleşmiş olan insanların da yalnızlık sıkıntısını gidermeye matuf bir ağıdır. Çünkü bu ağ sayesinde yeni göç eden insanlar önceki göçmenlere arkadaş olur, yoldaş olur ve de komşu olurlar. En nihayetinde şunu söyleyebiliriz ki, ilk göç edenlerin kurduğu ağla yaşanan ve devam eden göç arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.

Sonuç olarak göçmen ağları, göç etme potansiyeli taşıyan kitleler için iyi birer haber temin merkezi ve yabancı ülkeler hakkında en sağlıklı bilgiyi edinme kanalı olması nedeniyle göçün devamını ve hızını kontrol etmede, anayurtta kalanlar üzerinde etkin rol oynarlar. Böylece göçmen ağları tarafından, göçün devamını ve hızlanmasını temin edecek yöntemler anayurtta kalanlara aktarılmakta ve devamlı olarak bu yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de iltica akımlarıdır (Yalçın, 2004: 50-55). Bu ağ yardımıyla birçok insan siyasi bir gerekçe olmadan tamamen ekonomik nedenlerle başka ülkelere göç etmişlerdir. Ancak gittikleri ülke yetkililerine geldikleri ülkelerde baskı gördüklerini, işkencelere maruz kaldıklarını söyleyerek iltica başvurusunda bulunurlar. Bu şekilde beyanda bulunan bireylere o ülkeler tarafından mülteci statüsü verilmektedir. Bütün bu tarz siyasi görünüp aslen ekonomik nedenli göçlerin önüne geçilememesinin nedeni göçmen ağlarının rolünün daha baskın olmasındandır.

“Ülke sınırları içerisinde meydana gelen iç göç hareketlerinde de etkisi yadsınamayan toplumdaki bu göçmen ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendiren öğelerdendir” (Abadan-Unat, 2002: 18). Buna misal olarak Almanya’ya göç eden Türklerin oluşturdukları bu göçmen ağları sayesinde neredeyse Türkiye’nin her bölgesinden insanların Almanya’ya göç ettiklerini görmekteyiz. Bu şekilde göç olaylarının fazla olması nedeniyle Türkiye’de halk arasında Avrupa’ya göç eden insanlara “Almancı” veya “Alamancı” lakabı takılmıştır. Öte yandan bu göçmen ağlarının tesiriyle Amerika’da aynı milletten veya dinden insanların kendilerine ait

mahalleler kurduklarını biliyoruz. Amerikan filmlerine de konu olan bu yerleşim yerlerine Çin Mahallesi gibi yerler örnek olarak verilebilir.

Kurama genel çerçeveden tekrar baktığımızda, göçmen ağlarının altı işlevi olduğunu görmekteyiz. Bunlar (Gurak ve Cases aktaran Yalçın, 2004: 51-52) :

1. Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde kurtararak daha az masrafla ve stresle bu göçü gerçekleştirmelerini sağlar.

2. Göçmenleri, içine girdikleri toplumdan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar. Böylece göçerlerin asimilasyonu ya gerçekleşmez ya da gecikir.

3. Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.

4. Göçmenlerin gittikleri yerlerde karşılaşılabilecekleri problemleri daha önce göç edenler tecrübe ettikleri için yeni göçmenlerin bölgeye ve topluma uyumları için kolaylık sağlarlar.

5. Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler. Böylece yeni göç edecek insanlar karşılaşılabilecekleri sorunlara karşı hazırlık yapma imkânı bulurlar.

6. Bu ağın gücü göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler. Zayıf bir ağ beraberinde yoğun bir göç getirmeyecektir. Ancak güçlü ilişkilerle kurulmuş ve göçmen adaylarının beklentilerine cevap verebilecek kadar çeşitli olan bir ağ göç olayının yoğun yaşanmasına katkı sağlayacaktır.

1.4.5. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflaması

Yukarıdaki göç teorilerinden farklı olarak Sayın'ın (2001: 12) ifadesiyle Hintli sosyal bilimci Bhikhu Parekh üç farklı göç teorisi geliştirmiştir. İlk olarak, devletlerin iş gücü ihtiyacını karşılamak maksadıyla sınırlı bir şekilde göçe izin verip ihtiyaç giderildikten sonra işçilerin tekrar kendi memleketlerine gönderilmesini öngören ancak hiçbir şekilde göçün devamlılığının önüne geçemeyen, göçü kontrol edemeyen, göçmenlerin iradesini değiştiremeyen ve hiçbir şekilde göçü durduramayan aksine göçün hızının arttığını savunan 'Liberal Görüş'tür.

Parekh'in geliştirdiği ikinci g teorisi 'Toplumsal Görüş'tr. Bu görüşe göre insanların kişisel değil toplumsal kimlikleri, kolektif değerleri ve kolektif ilgileri göz önünde bulundurulmalı ve bu bağlamda gelen göçmenlerin, sahip oldukları kültürel değerlerle içine girdikleri toplumun kültüründen farklılıklar sergileyebilecekleri için, ge hedef olan topluma en iyi uyumu sağlayacak olan toplumların seçilmesi gerektiği savunulmaktadır (Sayın, 2001: 12). Yani kültürel olarak birbiriyle benzeşen toplumların birbirlerine g vermeleri gerektiğini savunmuştur. Böylece g sonucunda etkileşmek zorunda kalan toplumlar çok ciddi problemler yaşamadan kaynaşmış ve uyuşmuş olacaklardır.

Toplumsal gr teorisinin nasıl uygulanacağı ile ilgili bir netlik yoktur. Uyum sorunu g alan ülkelerde daima kendini hissettirmiştir. Örneğin Türkiye Avrupa Birliğine yelik sürecinde hep uyum sorunuyla engellenmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliğinin en büyük korkusu Türkiye'nin AB'ye girmesi sonucu elde edeceği serbest dolaşım hakkı sayesinde Avrupa'daki Müslüman nüfusun hızla artacağı endişesi ve yine onlara göre bir alt kültür seviyesinin Avrupa'ya hâkim olabileceğidir. Bu korku Türkiye'nin Birliğe yelik sürecindeki en önemli engellerinden biridir.

Bu görüş doğrultusunda Almanya, ülkesinde yaşayan göçmenlere vatandaşlık hakkı vermek için veya ülkede kalıp çalışmaya devam etmeleri için birtakım kültürel içerikli testler uygulamıştır. Bu testleri yapmalarındaki maksat Alman toplumunun kültürel değerlerine uyum sağlayabilecek kişileri tespit edip onların ülkede kalmalarına kolaylıklar sağlamaktır. Buna karşılık kültürel uyumsuzluk yaşayabilecekleri dşnlenlere ise vatandaşlık hakkı verilmesi gibi konularda zorluklar çıkarılması hedeflenmektedir. Böylece sıkıntıya maruz kalan göçmenlerin ülkeyi terk etmeleri hedeflenmektedir.

Parekh'in üçüncü g teorisi 'Etnik ya da Milliyetçi Görüş'tr. Bu görüş bir ülkedeki insanların, ortak bir tarihe, mirasa ve kan bağına sahip olmalarını en önemli etken sayar (Yalçın, 2004: 43). Bu teoriye göre ülkeye g yoluyla kabul edileceklerin ülkeyle kan bağları varsa kabul edilecekleri değilse dışarıdan gelecek ge şiddetli ihtiyaç olması durumunda sadece misafir statüsünde kabul edilmeleri hedeflenmiştir. Böylece ihtiyaç miktarınca ve ihtiyaç süresince kabul edilen

göçmenler onlara ihtiyaç kalmadığı zaman kapı dışarı edilerek geldikleri ülkelere geri gönderileceklerdir.

Yine bu teorinin en önemli uygulayıcılarından birisi olarak Almanya gösterilebilir. Almanya'ya kan bağıyla bağlı olanlar dünyanın neresinde ve hangi şartlar altında yaşıyor olursa olsun hatta Alman kültürüne uzak olsalar bile, Almanya'ya geldikleri andan itibaren Alman vatandaşlığına kabul edilmektedir. Bunun yanında Alman olmayan insanlar Almanya'da ne kadar uzun süre kalmış olurlarsa olsunlar Alman vatandaşlığını kazanmaları çok zor hatta neredeyse imkânsızdır (Çağlayan, 2006: 24). Bu yönüyle Almanya bu konuda en katı tutumu sergileyen ülkedir. Benzer bir uygulama da İsrail tarafından yapılmıştır. İsrail Devleti resmen kurulduktan sonra dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Yahudilerin İsrail'e göç etmeleri için çalışmalar yapmıştır. Ve bunda da büyük ölçüde muvaffak olduğu söylenebilir. Fakat bu teori de göç olayının karmaşıklığı nedeniyle bire bir göç olaylarını açıklamaya yetmemektedir.

'Liberal Görüş' göçmenleri birer ekonomik meta olarak görür ve bu onun için bir eksikliktir. Diğer iki teori ise sorunlara proaktif yaklaşmasına rağmen kapitalizmin baş döndürücü hızı karşısında iş gücü ihtiyacının karşılanması için hemen her yolu mubah saymıştır (Yıldırım, 2010: 25). Bu yüzden göç olayları değerlendirilirken hem göçmenler açısından hem göç edilecek bölge açısından hem her iki tarafın içinde bulunduğu koşullar açısından değerlendirilmelidir. Bunlara ilave olarak günümüzde BM ve AB gidi uluslararası toplumlar da göç olaylarında müdahil olmaktadır. Bu yönüyle göç olgusu çok karmaşık bir hal almıştır.

1.4.6. Marxist Teori

Marxist düşüncenin göçle ilgili doğrudan ileri sürdüğü belirgin bir teorisi yoktur. Ancak bu noktada marxizmin göçle ilgili yaklaşımlarından bahsedilebilir. Marx ilk olarak, kırsaldan kente göçün feodal üretim tarzından kapitalist üretim tarzına geçişe yol açtığını iddia etmiştir. Marx'a göre tarım toplumunda kapitalist üretim tekniklerinin yaygınlaşması, iş gücü ihtiyacının azalmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan bu durum sömürgeci güçlerin bu fazla iş gücünü tarımsal üretimin dışına sürmeleri ile kırsaldan kente göç meydana gelmiştir (Çağlayan, 2006: 26). Bunu biraz açacak olursak kırsalda tarım faaliyetlerinde makineleşmeyle beraber kol

gücüne olan ihtiyaç azalacaktır. Tarımda çalışacak olan insan, kol gücünden ziyade makineleri kullanacaktır.

Kullanılan makineler, insanın kol gücüyle ortaya koyduğu çalışmanın kat kat üstünde bir performans sergileyerek üretim gerçekleştirmektedir. Böylece kırsalda kendisine ihtiyaç duyulmayan bir nüfus ortaya çıkmaktadır. Ancak bu nüfus da hayatını devam ettirmek için temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Bu durumda kırsalda ihtiyaçlarını yeterince karşılama imkânı bulamayan bu nüfus kent merkezlerine doğru göç etmek zorunda kalmıştır. Böylece Marx'a göre proletarya hareketlerinin ilk adımı atılmıştır.

Marxist düşüncenin göç olgusuna ikinci yaklaşımı ise, çalışabilecek durumda olan, ancak çeşitli nedenlerle işsiz kalmış yedek işçi ordusunun (işsizler ordusu) çalışan insanlarla olan rekabetidir. Bu işsizler ordusunun vasıfsız neferleri iş bulabilmek için her türlü zorluğa razı olduklarından, çalışan işçilerle oluşacak rekabetten kapitalist üretim biçimi faydalanacaktır (Yalçın, 2004: 47). Bu rekabet nedeniyle işçi, emeğinin karşılığını yeterince alamayacaktır. İşsizler ordusunun da sayısında dişe dokunur bir azalma olmayacaktır. Ancak kapitalist üretim biçimi bu durumdan faydalanarak büyümeye devam edecektir. Bu yaklaşımın ortaya ilk çıktığı zamanlar bir ağırlığı vardı. Ancak günümüze geldikçe nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyaç bu teoriyi geçersiz kılmıştır.

Bununla beraber günümüzde ortaya çıkan küreselleşmeyle beraber bu görüşü yeniden doğrular nitelikte gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Çok büyük sermaye yapısına sahip şirketler bu iş gücü rekabetinden daha fazla faydalanmak ve kâr oranlarını daha da katlamak için yatırımlarını nüfusun çok kalabalık ve işsizliğin had safhada olduğu Çin, Hindistan gibi ülkelere taşımaktadırlar. Bu ülkelerde nüfusun kalabalık olması ve iş imkânlarının çok az olması sebebiyle insanlar bulabildikleri işlerde aldıkları ücretleri çok fazla sorgulamamaktadırlar. Büyük şirketlerde bu insanlara diğer ülkelerde verilen maaşların çok çok altında ücret vererek, onları çalıştırmaktadırlar. Bu şekilde işçi çalıştıran şirketler kârlarını katlarken, düşük ücretle çalışan işçiler mağdur olmaktadır. Ülkelerine dışarıdan sermaye geldiği ve işsizlik sorunu bir nebze çözüldüğü için, o devlet yetkilileri bu adaletsizliğe karşı bir tedbir alma yoluna gitmemektedirler. Aksi takdirde serbest piyasa ekonomisinde sermayenin başka ülkelere kaçacağından endişe edilmektedir.

1.4.7. Merkez Çevre Teorisi

Çok yaygın göç kuramlarından bir tanesi de Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi düşünürler tarafından geliştirilmiş olan ve Bağımlılık Okulu olarak da adlandırılan Merkez Çevre kuramıdır. Kurama göre dünya, merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmış ve bu iki parçalı yapı ekonomik temelde birbirine bağımlı olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. “Buna göre merkez ve çevre tek bir dünya sisteminin birbirine bağımlı bölümsel yapılarıdır” (Yalçın, 2004: 35). Ancak bu kavramlara ilave bir kavram olan “yarı çevre ülkeler” kavramı var ki o da gelişmekte olan ve merkeze doğru hareket halinde olan devletleri kastetmektedir.

Üzerinde birçok tartışma yaşanmasına rağmen, bazı düşünürler, dünyada tek bir sistemin hüküm sürdüğünü ileri sürmektedirler (Ekholm ve Friedman, 2003; McNeil, 2003; Gills ve Frank, 2003). Bu düşünürlere göre dünyada her ne kadar imparatorluk ya da sömürgecilik gibi farklı yapılar altında sistemler olsa da, aslında bunlar aynı sistemin farklı tezahürleridir. Sömürgelere sahip olan devletler merkez ülkeleri, sömürülen devletler veya bölgeler ise çevreyi temsil etmektedir. Yine sömürgecilik sisteminde yeraltı ve yerüstü kaynakları çevre ülkelerden sömürülerek merkez ülkelere doğru taşınmaktadır. Hatta ham maddelerin dışında çevre ülkelerden köleleştirilerek hürriyeti kısıtlanan insanlar bile merkez ülkelere çalıştırılmaya veya arenalarda dövüştürülmeye götürülmektedir. Roma tarihi ve ABD’nin kuruluş yılları bunun örnekleriyle doludur. İsimler başka olsa da tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde bütün bu süreçler tek bir sistemin parçaları olarak kabul edilmektedir. Bu sisteme birçok düşünür ‘dünya sistemi’ adını vererek aynı ad üzerinde uzlaşmışlardır.

Wallerstein ise bu yaklaşıma karşı çıkarak ‘dünya sistemi’ gibi tekil bir adlandırmanın yanlış ve eksik olacağını, bu sistemi en iyi açıklayacak ifadenin çoğul bir adlandırmayla “dünya sistemleri” tabiri olduğunu ileri sürmüştür. Wallerstein kendinden önceki düşünürlerin dünya sistemi kurgularını eleştirerek şu ifadede bulunmuştur.

“Sözcük kullanımı açısından Frank ve Gills’i benden ayıran bir ayrıntıya dikkatinizi çekerim. Onlar bir ‘dünya sistem’inden söz ediyorlar. Ben ‘dünya sistemleri’nden söz ediyorum... Ben çoğul kullanıyorum; onlar tekil kullanıyorlar; çünkü onlara göre tarihsel zaman ve uzam boyunca sadece tek bir dünya sistemi

var oldu ve var olageldi. Bana göre birçok dünya sistemi var olmuştur” (Wallerstein, 2003: 531-532).

Wallertein’in ileri sürdüğü ‘dünya sistemleri’ yaklaşımına göre, kapitalizm ve kapitalizmin farklı tezahürleri, günümüz ekonomisini ve buna bağlı olarak da diğer yapıları belirleyen temel unsurlardır. Çünkü kapitalist dünya ekonomisi, çağdaşlarını yok edecek kadar güçlü olduğunu göstermiştir. “Bugünkü durumda tarihsel sistem, evirilen tek tarihsel varlık olarak kapitalist dünya ekonomisidir” (Wallerstein, 2003: 134). Wallerstein’in yaklaşımı çerçevesinde merkez-çevre kuramına bakıldığında, merkezi temsil eden ülkeler gerek ekonomik olarak gerekse sosyal olarak çevre ülkelere nazaran hayli gelişmiş ülkelerdir.

Merkez ülkelerin bir diğer önemli özelliği de genel olarak kapitalist ilişkiler sistemini benimsemiş olmalarıdır. Çevre ülkeler ise bu kapitalist ilişkiler sistemi içerisinde merkez ülkelere bağımlı haldedirler. Bu demek değildir ki, merkez ülkeler çevre ülkelerden tamamen bağımsız bir ekonomik sisteme sahiptirler. Merkez ve çevre ülkeler, ekonomik zorunluluklar ve kapitalist değerler sisteminin zorlamasıyla karşılıklı olarak birbirlerine bağımlıdırlar.

Merkez-çevre kuramına göre çevre olarak adlandırılan ülkeler, ekonomik sistem içerisinde neredeyse tüm boyutlarıyla merkez ülkeler için vazgeçilmeyecek konumdadırlar. Bu bağımlılık merkez ülkelerin ucuz işgücü, hammadde ve üretilen ürünlerin pazarlanması için çevre ülkelere yönelmeleri şeklinde tezahür etmiştir. Çevre ülkelerden ithal edilen hammadde yine çevre ülkelerden gelen ucuz işgücüyle işlenerek ya ülke içerisinde tüketilmekte ya da diğer ülkelere ihraç edilerek kapitalist sisteme girdi sağlanmaktadır.

Merkez ülkeler kapitalist birikimlerini arttırmak için çevre ülkelere ihtiyaç duyarlar. Çevre ülkeler ise kapitalist sistemde refah seviyesi yüksek ülkeler ligine girebilmek için bu tip bir ilişki sitemine dâhil olmaktadır. Görüldüğü üzere bu kurama göre hem merkez ülkeler hem de çevre ülkeler belli maksatlara binaen birbirlerine ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyaç da bağımlılığı beraberinde getirmektedir.

Merkez-çevre kuramına göre herhangi bir dünya sisteminin işleyişi esnasında kapitalist ağların etkisiyle çevre ülkelerde bir nüfus hareketi meydana gelmektedir. Zolberg’e göre geçmişteki ve günümüzdeki göçler, özellikle de çağımızdaki iş gücü

göçleri, çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru olmaktadır. (Zolberg, 1983: 9)
Zolberg gibi benzer bir görüşü Abadan-Unat da paylaşmaktadır.

“Dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göç, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerinin doğal sonucudur. Kapitalist ekonomi Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’daki merkezlerden giderek daha geniş halkalar halinde yayıldıkça dünya nüfusunun giderek büyüyen kısmı dünya Pazar ekonomisine dâhil edilmektedir. Çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girdikçe göç akımları oluşmakta, bunların önemli bir kısmı dış ülkelere doğru yönelmektedir” (Abadan-Unat, 2002: 15).

Merkez çevre kuramına göre göç olgusunun günümüz yansımalarını değerlendirdiğimiz zaman, kapitalist ağlarla kurulan merkez çevre ilişkisi içerisindeki merkezi temsil eden ülkeler, ucuz iş gücü ihtiyaçlarını karşılamak için göçmen kabul yoluna gitmişlerdir. Kabul edecekleri bu göçmenlere birçok şart öne sürmüşlerdir. Bu şartların temelini kabiliyetli, iyi yetişmiş, vasıflı eleman olmak oluşturmuştur. Merkez ülkeler, çevre ülkelerden gelen bu tür elemanları düşük ücretlerle çalıştırarak üretim maliyetlerini düşürmektedirler. Bu tip elemanların yanında birde vasıfsız işçi ihtiyaçları olmaktadır. Bu nedenle çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru vasıfsız işçi göçü yaşanmaktadır.

Merkez ülkeler üretim maliyetlerini daha da düşürmek için kol gücüne dayanan işlerde yüksek ücret talep eden kendi ülkelerinin vasıfsız işçilerini çalıştırmak yerine daha düşük ücretlerle vasıfsız göçmen işçileri çalıştırmaktadırlar. Fakat günümüzde gelişen küresel ekonomi, ucuz iş gücünün göçünü sermayenin göçüne dönüştürmüştür. Artık ucuz iş gücü sermayenin yoğun bulunduğu ülkelere göç etmiyor, bilakis sermaye ucuz iş gücünün olduğu ülkelere taşınıyor. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi günümüzde bunun en bariz örneğini Çin’de görüyoruz. Bütçeleri çok büyük olan uluslararası ve ekonomik dengelerde ağırlığı bulunan şirketler, sermayelerini Çin’e taşıyarak buradaki ucuz iş gücünden faydalanmaktadırlar. Böylece giderlerinde kısıntıya giderken, gelirlerinde ise önemli miktarda artış sağlamaktadırlar.

Merkez ülkelerden çevre ülkelere yönelen bu sermaye ve bilgi birikimi merkez ve çevre ülkeler arasındaki kapitalist ilişkilerin yoğunlaşp daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bu durum merkez ve çevre ülkelerin birbirine bağımlılığını pekiştirirken, çevre ülkelerde de bir takım değişimlere yol açmaktadır. Merkez ülkelerdeki kapitalist firmaların çevre ülkelerde kurdukları fabrikalar ve bu fabrikalarda çalışan iş gücü, çevre ülkelerdeki geleneksel iş yaşamındaki

mekanizmaları ve sistemleri zayıflatmaktadır. Zayıflayan üretim mekanizmaları ve geleneksel üretim mekanizmalarından kopan işçiler, ucuz emek piyasasına katılarak bu piyasanın da canlı kalmasını sağlamaktadır.

Bahsedilen bu kapitalist işleyiş, çevre ülkelerin kendi içlerinde de göçlere neden olmaktadır. Geleneksel üretim tarzından kopan ya da koparılan işçiler sanayi merkezlerine yönelerek iç göçü gerçekleştirmektedirler (Çağlayan, 2006: 81). “Sanayinin gelişmesiyle birlikte köy ve köydeki nüfus hem endüstri için işgücü kaynağını oluşturmuş hem de sanayi toplumunu beslemeyi üstlenmiştir” (Öktik, 1997: 81). Yeniden ifade etmek gerekirse merkez çevre kuramından hareketle, kapitalist ilişkiler sistemi, hem çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru hem de çevre ülkelerin kendi içindeki gelişmemiş bölgelerinden gelişmiş bölgelerine doğru göçe neden olmaktadır. Toksöz’ün ifade ettiği gibi, “bir kez açılan göç musluğunu kolayca kapatmak artık mümkün olmayacaktır” (Toksöz, 2006: 20).

1.5. GÖÇÜN SOSYOLOJİK OLARAK ÖNEMİ

Göç olgusunun tanımlamasını yaparken, insanların bulundukları yerden çeşitli nedenlerle bir takım hedeflere ulaşmak için başka yerlere kalıcı-geçici, gönüllü-zorunlu olarak yer değiştirmelerine göç demiştik. Göç olgusu insanlık tarihi boyunca süregelen, bugün de farklı şekillerde yaşanan ve gelecekte de yaşanması öngörülen bir durumdur (Özer, 2004: 11). Yani insanlık, tarih boyunca göç olgusundan az veya çok etkilenmiştir. Göçle beraber bireysel olarak insanların yaşayışında ve anlayışında değişiklikler meydana geldiği gibi; toplumların da yaşayışında ve anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir. “Göç, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. bünyesi ile yakından ilişkili ve onu derinden etkileyen bir sosyal olaydır” (Tüfekçi, 2002: 1). İşte tam da bu noktada bu tanımlamalar ışığında göçün sosyolojik önemi ortaya çıkmaktadır. Göçle birlikte ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimler toplumu ilgilendiren yönleriyle sosyolojinin inceleme alanına girer.

Göç temelde sosyal bir harekettir. Bu nedenle sosyolojinin ilgi alanına girmektedir. Göç, sadece göç eden insanların değil göç edilen yerdeki insanların da yaşamını etkilemiştir. Göç edilen yerde yaşayan halk ve yeni gelen insanlar, göçün getirdiği sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Göç aile kurumunu da etkilemiştir. Kırsal alanda yoğun bir şekilde yaşanan geniş aile tipi, kente göçle

birlikte değişime uğrayarak çekirdek aileye dönüşmeye başlamıştır. Mikro planda aile kurumu göçten etkilenirken makro planda da siyaset kurumu göçten etkilenmiştir. Göçün beraberinde getirdiği sorunlar siyaset kurumunun yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Devleti yönetmeye talip olan siyasi karakterler vatandaşlarından oy talep ederken göçmenlerle ilgili birtakım olumlu veya olumsuz politikalar ileri sürmektedirler. Nitekim 11 Eylül saldırılarından sonra gerek Amerika’da gerekse Avrupa’da göçmenlere yönelik politikalarda birtakım değişikliklere gidilmiştir.

Sosyoloji bilimi, insanın doğup büyüdüğü çevreden çeşitli sebeplerle koparak gerçekleştirdiği göçün sebeplerini ve meydana getirdiği sosyal değişmeleri bir sistematik içerisinde tespit etmek ister. Bu yönüyle göç olgusu antropoloji, siyaset bilimi, demografi, istatistik gibi birçok bilim dalının inceleme alanına girdiği gibi sosyoloji biliminin de ilgi alanına girer (Tüfekçi, 2002: 2). Sosyoloji biliminin göçle ilgilenmesinin temel nedeni, göç olgusunu sosyal hareketlilik kavramı içerisinde değerlendirmesidir. Sosyal hareketlilik kavramı, toplum içerisindeki farklı konumdaki sosyal grupların, ailelerin veya bireylerin sahip oldukları statüyü geliştirmek maksadıyla yeni bir statüye doğru hareketleridir (Erkal, 1995: 223). Göç hareketi de aslında bireylerin veya grupların statülerinde gelişme sağlamak üzere farklı konum içeren yerlere doğru gerçekleştirdikleri bir nevi sosyal bir harekettir. Bunu biraz daha somutlaştıracak olursak aslında göç fakirlikten zenginliğe, huzursuzluktan huzura, kendini toplum içerisinde kabul ettirmeye doğru bir yolculuktur. Genellikle alt statüden üst statüye doğru bir harekettir.

İnsanoğlunun, bulunduğu ortamda yaşam şartlarında meydana gelen değişiklikler veya ortaya çıkan yeni gereksinimlerini karşılama ihtiyacı, onu sosyal bir hareketliliğe itmiştir. İnsan, bu hareketliliği sürecinde sadece bulunduğu ortamı değiştirmekle kalmamış aynı zamanda tutumlarında, sahip olduğu kültürel değerlerde, yaşam koşullarında ve anlayışında da öncekine nazaran önemli derecede değişiklikler yaşamıştır. Bu hareketin birinci aşaması göç, sonraki ise sosyal değişme kavramıyla ifade edilebilir (Tüfekçi, 2002: 2). O nedenle insanın maddi ve manevi bütün yaşamını etkileyen göç, sosyoloji için her yönüyle incelenmesi gereken sosyal bir olgudur.

Göç hareketinin sosyolojik bir olgu olarak değerlendirilmesinin ana nedeni, sonuçları itibariyle bir takım sosyal değişikliklere yol açmasıdır. Yaşadığı çevreyi tek başına, ailesiyle veya farklı gruplarla terk edip yeni yerlere hareket eden insan, pek çok değişiklikle karşılaşmaktadır. Kendisini yeni bir kültür ve yaşam tarzı içerisinde bulan insanoğlu, zorluklara karşı mücadele ederek şartları kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır. Çünkü göç ettiği yeni ortam onu değişmeye zorlamaktadır. Eğer insan tek başına veya ailesiyle göç ettiyse değişimin zorlayıcı etkisine fazla direnememekte ve kendisini hayatın akışına bırakmaktadır. Ancak büyük gruplar halinde göç eden insan, gruptan da destek alarak yaşam kalitesini yükseltmekle beraber önceki yerdeki tutum ve anlayışlarını daha kolay muhafaza edebilmektedir. Çünkü kalabalık kitleler halinde göç eden insanlar birtakım kültürel değerlerini uzun süre muhafaza edebilmektedirler. Ancak yeni yerin, gerek maddi gerekse manevi kültür yönüyle ağır basması durumunda sosyal değişim zaman almakla beraber kaçınılmaz olarak gerçekleşmektedir. Yani göç eden insanlar değişime dirense de onların çocukları değişime direnmemekte ve hatta bu değişimi gönüllü olarak kabullenmektedirler.

Sonuç itibariyle insanın yaşadığı ortamı terk ederek yeni bir yere taşınması beraberinde onun hayatında maddi ve manevi değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerin toplumu ilgilendiren yönlerini sosyal değişim kavramı ile adlandırıyoruz. Sosyal değişim sosyoloji biliminin alt konusu olduğu için sosyoloji bilimi göçle ilgilenmektedir. Bu yönüyle göç olgusu sosyolojik öneme sahip bir olgudur. Sosyolojik açıdan önemli olduğu için birçok sosyolog göç konusunda uzmanlaşmakta ve bu alanda araştırmalar yapmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YASADIŞI GÖÇ OLGUSU VE TÜRKİYE

2.1. YASADIŞI GÖÇ NEDİR?

Göçün dünyada büyük bir sorun haline gelmesine sebep teşkil edecek pek çok faktör sayılabilir. Bunların en önemlilerini şu şekilde belirtebiliriz: Ekonomik koşullardaki eşitsizlikler, devletlerin vatandaşlarının güvenliğini sağlamada zafiyet göstermesi, siyasi istikrarsızlıklar ve iç savaşlar. Bütün bu olumsuzluklara maruz kalan insanlar, daha iyi bir yaşam elde etmek maksadıyla doğup büyüdükleri toprakları terk ederek yeni bir hayata yolculuk etmektedirler (Sever, 2013: 86). Gerek tarih sayfalarına gerekse günümüz dünyasına baktığımızda yukarda saydığımız sebeplerden ötürü göç eden dünya kadar insan mevcuttur.

Günümüzde modern dünyayı rahatsız eden birçok sorunun yanında yasadışı göç, uluslararası arenada en önemli sınır aşan problemlerden biri olarak kabul görmektedir. Daha önce yaptığımız tanımlardan anlaşılacağı üzere göç, gerek ulusal sınırlar içerisinde gerekse de sınır aşarak bir yerden başka bir yere sürekli veya geçici bir süreliğine yer değiştirme eylemidir. Göçün tarihine baktığımızda tarihin hemen hemen her devresinde göç olayının gerçekleştiğini görmekteyiz. Bu yönüyle göç olgusunun insanlık tarihi kadar eski bir olay olduğunu kabul edebiliriz.

Göç olayının uluslararası arenada daha büyük toplulukları etkileyecek şekilde daha sık ve yoğun bir şekilde görülmesi iltica, mülteci, yasadışı göç gibi kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak ülkeler arası her alanda artan eşitsizlikler ve yasal göçe getirilen sınırlamalar nedeniyle göçmenlerin göç için yeni yöntemler geliştirmesiyle bu kavramların çeşitliliği artmaktadır (Gençler, 2003: 175). Bu yönüyle göç bir kanaldan devamlı akan bir akarsu gibidir. Onun önüne ne kadar set yapılırsa yapılsın, ya o seti yıkıp akacak ya da kendisine yeni bir yol bularak oradan akıp gitmeye devam edecektir. Göç de böyle önü alınamaz bir harekettir.

Göçü tetikleyen faktörlere baktığımız zaman, kaynak ülke ile hedef ülke arasındaki kaynakların zenginliğindeki farklar, iş imkânları, nüfusun hızla artması, güvenlik sorunları, insan hakları ihlalleri ve sosyo-politik farklılıkların olduğunu

belirtebiliriz (De Tapia, 2003: 16-17). Bu eşitsizlikler olduğu müddetçe insanlar kendilerinde eksik gördükleri hakları elde etmek için göç edeceklerdir. Ancak şu soruya cevap vermek mümkün değildir. Acaba insanlar yukarıda saydığımız sıkıntıların hepsini aştıktan sonra göç etmeyi bırakacaklar mıdır? İşte ben bundan emin değilim. Beklide insanoğlu bu sefer de başka bahanelerin arkasına sığınıp göç edecektir.

Yasadışı göçün tanımını yapmadan önce yasal göçün ne olduğuna bakalım. Bulundukları ülkeleri farklı amaçlarla terk ederek diğer ülkelerde hayatlarını sürdürmek isteyen, bu nedenle hedef olarak belirledikleri ülkenin yasalarına uygun bir şekilde ülkeye giriş yapmış ve yine bulunuş amaçlarına uygun olarak yetkili makamlardan gerekli izinleri aldıktan sonra ikamet etmeye başlayan kişiler yasal göç kapsamında değerlendirilmektedirler. Yasal göç çerçevesinde göç eden kişilere yönelik yaklaşımlar, her ülkenin kendi iç prosedürleri, siyasi ve sosyal politikaları çerçevesinde şekillenmektedir (Akçadağ, 2012: 4). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere yasal göçte esas olan, göç edilen ülke makamlarının bilgisi ve izni dâhilinde bu eylemi gerçekleştirmektir.

Yasadışı göçte ise, yasal sınırlar dışına çıkılarak takip edilmesi gereken prosedürler atlanarak, bir ülkenin sınırının geçilmesi veya ülkeye yasal yollardan girildikten sonra süre bitiminde ülkeyi terk etmeyerek, izin alınmaksızın ülkede ikamet edilmeye devam edilmesi söz konusudur. Her ne kadar ikincisinde izinli olarak ülkeye girilmiş olsa bile, ülkede kalmaya devam edebilmek için izin alınması şarttır. Aksi takdirde bu göçmenlerin eylemi de ilgili ülke tarafından yasadışı göç kapsamında değerlendirilmekte ve yasadışı göçmenlere uygulanan yaptırımlar bunlara da uygulanabilmektedir.

Yasadışı göçte görüldüğü üzere, sınırların geçilmesinde veya yasal yollardan ülkeye girdikten sonra süresi içinde ülkeyi terk etmemek mevzu bahistir. Buradan hareketle yasadışı göç olgusunu, kanun tarafından desteklenmeyen doğrudan veya dolaylı olarak maddi veya manevi çıkar elde etmek maksadıyla, bir kişinin veya grubun uyuğunu taşımadığı veya daimi ikamet hakkına sahip olmadığı başka bir devlete yasadışı yollardan girişi (Gençler, 2003: 176) şeklinde tanımlayabiliriz. Burada da esas olan unsur hedef olan ülke yetkililerinin izni dışında bu hareketi gerçekleştirmektir.

Yasadışı göç hareketlerine baktığımızda, bu hareketlerin belirli geçiş güzergâhlarına sahip olduğunu görmekteyiz. Yasadışı göç kaynak ülkeden başlayıp geçiş güzergâhındaki ülkeleri transit geçerek hedeflenen ülkede noktalanmasıyla meydana gelir. Kaynak ülke kavramı göçmenlerin terk ettikleri ülkeyi ifade ederken, hedef ülke ise göçmenlerin yasadışı göç hareketinde varmayı planladıkları ülkeyi temsil etmektedir. Kaynak ülkeden hedef ülkeye göç ederken göçmenlerin kullandıkları güzergâhlardaki ülkeler ise transit ülke kavramıyla tanımlanmaktadır (Özdemir, 2008: 13). Ancak bazı ülkeler hem transit hem de hedef ülke konumu kazanabilmektedir. Örneğin Türkiye birçok kaçak göçmen için transit ülke konumunda iken bazı göçmenler için de hedef ülkedir.

Yasadışı göç hareketine konu olan ülkeleri göç hareketindeki konumları itibari ile aşağıdaki şekilde sınıflandırmaya tabi tutmamız mümkündür (Gençler, 2003: 175):

Kaynak Ülkeler; Irak, İran, Suriye, Afganistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Bangladeş, Pakistan, Hindistan, Sri Lanka, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Bulgaristan, Türkiye, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Romanya, Moldova, Ukrayna, Belarus, Rusya Federasyonu, Afrika Ülkeleri, Meksika, Kuzey Kore, Moğolistan, Vietnam, Nepal, Lübnan.

Transit Ülkeler; Endonezya, Singapur, Malezya, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Irak, İran, Gürcistan, Azerbaycan, Türkiye, Suriye, Lübnan, Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Mısır, KKTC, Güney Kıbrıs, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Slovenya, Slovakya, Polonya, Makedonya, Macaristan, Hırvatistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Filistin, Ürdün, Meksika.

Hedef Ülkeler; ABD, Kanada, Avustralya, Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, İsveç, Danimarka, İtalya, Yunanistan, Finlandiya, İspanya, Avusturya, Japonya, Güney Kore, Türkiye, Bulgaristan, Malezya, Singapur.

Yukarıdaki ülkelerin isimlerine baktığımızda dünyanın yedi kıtasından ve neredeyse her milletten insanın yasadışı göç olayından bir şekilde etkilendiğini görmekteyiz. Bu durum da yasadışı göç olayının dünyanın gündemini meşgul edecek kadar önemli bir olay olduğunu ortaya koymaktadır. ABD ve Avrupa ülkeleri

yasadışı göçle mücadelelerini kararlılıkla sürdürmektedirler. Ve bu ülkelerde yasadışı göç, mülteci sorunu gibi konular politik çevrelerde mevzu olmaktadır.

Oluşma şekli göz önünde bulundurulduğunda yasadışı göç kavramı göç olgusundan ayrılır. Normal göç hareketinde göçmenler göç edecekleri bölge veya ülkelere kanuni yolları kullanarak geçiş yaparken, yasadışı göç hareketinde uygulanan yöntemler tamamen hukuk dışı ve kanun tarafından yasaklanmıştır. Yasadışı yollardan gerçekleştirilen göç hareketlerinin yöntemlerine dair aşağıda birkaç tane örnek verilmiştir (Arslan ve Azizağaoğlu, 2004: 299):

- Sınır kapıları kullanılarak sahte veya değiştirilmiş belgelerle giriş-çıkış yapılması,
- Havayolu kullanarak vize uygulamayan ülkelere yasal yoldan giriş yapılarak sonradan temin edilen sahte pasaport veya belgelerle Avrupa ülkelerine geçilmesi,
- Karayoluyla TIR, kamyon, karavan gibi ulaşım araçlarının gizli bölmelerine gizlenilerek karayoluyla giriş veya çıkış yapılması,
- Gözetlemesi zayıf olan kara sınırlarından yaya veya binek hayvanlarını kullanarak ülkeye girilmesi,
- Sınır boyu uzanan nehirlerinden yüzerek veya şişme botlarla ülkeden çıkış yapılması,
- Kaçak göçmenlerin, denize kıyısı bulunan kıyı bölgelerinden küçük teknelerle açıkta bekleyen büyük kargo gemilerine götürülerek, başka bir ülke kıyısına ulaşıldığında yine küçük teknelerle göçmenlerin kıyılara çıkartılması suretiyle yapılması,
- Yasal belgeyle ülkeden çıkış yaptıktan sonra bu yasal belgeyi posta yolu ile geri göndererek bu belgeyi diğer bir kişinin kullanımının sağlanması,
- Ticari yatırım adı altında kurulan şirketler vasıtası ile vize ve ikamet izinleri alınması suretiyle yapılması,

- Yasadışı göçmen kaçakçılığı yapan organizatörler tarafından kullanılan ve seyahate elverişli olmayan (kuru yük gemileri, eski gemiler vb.) tekneleri veya gemileri ile yasa dışı giriş ve çıkış yapılması

Suç örgütleri yasadışı göç olayının gerçekleşmesinde büyük bir rol sahibidirler. Suç örgütleri kanun dışı yollardan göçmenleri ülkelere sokup çıkarmada mahir hale gelmişlerdir. Yasal olarak ülkelerinden ayrılma ve istedikleri ülkelere gitme şansları olmayan göçmen adaylarına aracılık eden suç örgütleri, 1990 yılında bu işten yılda 1,5-2 milyar dolar kazandıkları tahmin edilmiştir. Gün geçtikçe gelişmiş ülkelerin göçmen kotalarını azaltması sonucunda, yeraltı örgütleri eliyle gerçekleşen göçte büyük bir artış görülmüştür. 2005 yılında suç örgütlerinin, yasadışı göçten yılda 7-10 milyar dolar arasında bir kazanç elde ettiği tahmin edilmiştir. “Göçmen kaçakçılığı” veya “insan kaçakçılığı” olarak tanımlanan bu suç, günümüzde organize suç örgütlerinin uyuşturucu ve silah kaçakçılığından sonraki en önemli gelir kaynakları arasında olduğu tahmin edilmektedir (Gün, 2005). Bu yönüyle devletler yasadışı göçle mücadele ederken konunun bu yönünü de göz ardı etmemelidirler. Aksi takdirde yasadışı göçle mücadele yarım kalacaktır.

2.2. YASADIŞI GÖÇÜN NEDENLERİ

Günümüze gelene kadar küresel ekonomik sistemin bir sonucu olarak gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yaşam tarzı ve yaşam kalitesi yönünden derin ayrılıklar oluşmuştur. Yaşam kalitesinin düşüklüğü insanları kaliteli yaşam arayışına itmiştir. Bunun insanlara ve toplumlara yansımalarının bir şekli de göçtür. Son yıllarda gelişmiş ülkelerin göç politikalarını değiştirmeleri ve genelde göçmenlere kapılarını kapamaları, bu insanları yasadışı yollara sevk etmiştir.

Yasadışı göçün sebeplerini incelerken göç teorilerine bakmamız, bize göçü daha gerçekçi ve farklı açılardan değerlendirmemize katkı sağlayacaktır. Göç alanında bilinen ilk bilimsel çalışmayı yapan Ravenstein, uzun mesafelere göç eden göçmenlerin ağırlıklı olarak sanayi ve ticaret merkezlerini tercih ettiklerini ifade etmiştir. Sanayi ve ticaret merkezlerinin sürekli olarak artış göstermesine paralel olarak göçün de sürekli olarak artarak devam ettiğini belirtmiştir.

“Ravenstein’in bir diğer tespiti ise, insanların ekonomik anlamda daha iyi olma arzusu ile gerçekleştirdikleri göç dalgalarının; kötü veya baskıcı kanunlar, ağır

vergiler, kötü iklim koşulları vb. sebeplerle meydana gelen göç dalgalarından daha etkili olduğudur” (Ravenstein, 1885: 198-199). Ona göre insanları göçe iten sebeplerden en önemlisi ve etkilisi ekonomik sebeplerdir. Diğerleri de önemlidir ancak onlar tali sebeplerdir.

Everett Lee’nin geliştirdiği “itme çekme teorisi”, göçlerin kalıcı özelliklerini belirlemek amacıyla göçe ait itici ve çekici faktörler üzerine eğilmiştir. Lee burada dört temel faktör ortaya koymuştur. Bunlar; yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörlerdir (Lee, 1969: 285-286). Bu faktörler itme çekme kuramının temelini oluşturmaktadır. Bu kurama göre gerek gidilecek yerde gerekse hâlihazırda yaşanan yerde, itici ve çekici faktörler bulunmalıdır. Kurama göre göçün kaynağını oluşturan bölge ve ülkelerdeki işsizlik, yoksulluk, geri kalmışlık gibi sebepler göçün oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bunun yanında göç edilmesi düşünülen ülke ve bölgelerdeki yüksek gelir seviyesi, iş imkânlarının fazlalığı ve çeşitliliği, yaşam koşullarının iyi seviyede olması gibi sebepler göç edecek olan nüfusu çekici bir etkiye sahiptir. İtici sebepler göçün oluşmasında etkili olurken göçün yönünün belirlenmesinde de çekici faktörler etkilidir. Hiçbir çekiciliği olmayan bir şehir veya ülke göçe hedef olmayacaktır.

Merkez çevre teorisine göre merkezi temsil eden ülkeler, ekonomik gelişme sonucu zenginlik ve refah seviyesi bakımından zirveyi temsil etmektedirler. Dünyadaki endüstri ve ticaret merkezlerinin ekserisi merkez ülkelerde toplanmıştır. Ticaret, merkez ülkelerin lehine işlemektedir. Sanayi ve ticaret merkezlerinin bu ülkelerde yoğunlaşması beraberinde refah ve zenginliği getirmiştir. Refah ve zenginlik de merkez ülkeleri çekim merkezine dönüştürmüştür. Çevre veya yarı çevre olarak nitelendirilebilecek ülkelerde yaşayan insanlar ise, içinde bulundukları zor yaşam koşullarından kurtulmak ve refah seviyelerini yükseltmek için, kendilerine daha yüksek standartlarda yaşam sunacağına inandıkları merkez ülkelere yönelmektedirler. Böylece göç gerçekleşmektedir.

Göç ile ilgili bir diğer yaklaşım ise Stouffer tarafından kullanılan “kesişen fırsatlar teorisi”dir. Bu teoriye göre göç olgusunda önemli olan hususlar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarıdır (Stouffer, 1940: 846). Stouffer bu faktörleri analiz ederken mesafeyi diğerlerinin

önüne koymaktadır. Göç eden insanların sayısını arttıran en önemli faktör, göç edilecek yerdeki iş imkânlarının fazlalığı ve göç mesafesinin kısalığıdır. Yani mesafe ne kadar kısa ve imkânlar da fazla ise o bölgeye göç o kadar fazla olacaktır.

Bu teorilere ilave olarak iletişim ağı teorisinden de bahsetmek faydalı olacaktır. Bu teoriye göre daha önce göç etmiş olanlar ile yeni göç edecekler arasındaki iletişim ağı yenilerin göç kararını etkilemektedir. İletişim ağı bir nevi haber kanalı gibi çalışarak göç etmeyi düşünen kitleye göç edecekleri ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi vb. durumlar hakkında bilgi vermekte ve onların önceden hazırlıklı olmalarına olanak sağlamaktadır. İletişim ağı aynı zamanda göç edecek bireylere ekonomik, sosyal ve psikolojik destek vererek göç sonucunda yaşamaları muhtemel travmaları hasarsız veya daha az hasarla atlatmalarına katkı sağlamaktadır. İletişim ağı ne kadar fazla işlevsel olursa ilgili bölgeye yaşanacak göç hareketleri de o kadar fazla olacaktır.

Günümüzde teknolojik alandaki gelişmeler sayesinde modern dünyada yaşanan her türlü gelişme anlık olarak insanların eline ulaşmaktadır. Bunun yanında ulaşım alanında da çok önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve seyahat süreleri oldukça kısalmıştır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerdeki yaşam kalitesi tüm dünyadan kolaylıkla görülebilmekte, böylece fakir ülkelerde yaşayan yoksul insanlar, gelişmiş ülkelerdeki yaşam standartlarından haberdar olabilmektedir. Bir sonraki aşamada ise yoksul insanlar büyük bir özenti ile gelişmiş ülkelere gitmenin yollarını araştırmaya koyulmaktadırlar (Akçadağ, 2012: 4). Göçmenler bu uğurda çok büyük zahmetlere katlanmakta ve bu yolculuklar esnasında ölümler dahi yaşanmaktadır. Ölümler yaşanmasına rağmen göçmenler gerçekleştirmek istedikleri göç olayından vazgeçmemektedirler. Çünkü bu yolculuk bir umut yolculuğudur. Umuda yapılan bu yolculukta göçmenler ölüm riskini dahi göze alıyorlarsa demek ki içinde bulundukları koşullar ölümü dahi göze aldırarak kadar çetindir. Tabii ki göçmenler umut yolculuğuna çıkarken ölme isteğiyle gitmiyorlar ancak başlarına böyle bir kazanın gelebileceğini kabullenerek yola çıktıkları da muhakkaktır.

Tablo2.1. 1 Ocak 2015, 19 Nisan 2015 Arasında Dünya Geneline Göç Sırasında Meydana Gelen Ölüm Rakamları

Kaynak: www.iom.int

Ayrıca göç hareketlerinin bazı karakteristik özelliklerinden de bahsedebiliriz. Birincisi, göç artık küresel bir niteliğe bürünmüştür. Göç hareketlerinden etkilenmeyen ülke yok gibidir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) belirttiğine göre 2015 yılı itibariyle dünyada 232 milyon insanın göçmen konumunda olduğudur (www.iom.int/). Bu rakam Türkiye nüfusunun üç katına tekabül etmektedir. Bu da dünya nüfusuna oranla önemli bir rakamdır. İkincisi, göç hızlanmıştır. Uluslararası göç hareketleri bütün bölgelere yayılmıştır. Hükümet politikalarındaki istikrarsızlıklar bu oranı daha da arttırmıştır. Üçüncüsü, göçün çeşitlenmesidir. Birçok ülke tek tip göçle değil, işgücü göçü, iltica ve kalıcı olarak yerleşmek isteyen göçmenlerle uğraşmaktadır. Dördüncüsü göçün gün geçtikçe feminen bir yapıya bürünmesidir. İlk zamanlar göçlerde erkek egemen bir nüfus varken, 1960'lerden bu yana kadınların da sayısı artmıştır. Bunun yanında göçmen yasalarının yeterli olmaması ve yasadışı göç ile mücadelede her devletin aynı kararlılığı sergilememesi, "göçmen hakları" kavramının giderek uluslararası toplumda kabul görmesi, sorunun

daha da derinleşmesine ve konuya bakışın çeşitlenmesine neden olmaktadır (Kırlı, 2009: 3).

Uluslararası toplum nezdinde gittikçe daha çok yer işgal eden yasadışı göç, tüm dünya devletlerini az çok ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Kanun dışı bir hareket olan yasadışı göç, figüranları açısından hemen hemen aynı gerekçelerle sahnelenmiştir. Bu gerekçelere baktığımızda gelir dağılımındaki farklılıklar, yaşam koşullarının güçlüğü, iç karışıklıklar, savaş, kıtlık, büyük doğal afetleri sayabiliriz. Bu sebeplerin varlığı ve yoğunluğu göç olayının şeklini ve gücünü etkileyecek unsurlardır.

2.3. GÖÇLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Göç ile ilgili sorunlar tüm uluslararası kamuoyunu yakından ilgilendirdiği için uluslararası toplum, göç olgusuna yönelik çözümler üretmek amacıyla çeşitli kuruluşları kurmuştur. Türkiye'nin de çeşitli şekillerde ilgili olduğu kuruluşları tanıtmaya çalışacağız (www.goc.gov.tr).

2.3.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK – UNHCR)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK – UNHCR), 14 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kurulmuştur. BM Mülteci Örgütü, BM Genel Kurulu ve Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) altında hizmet verir. UNHCR'in görevi, dünya genelinde mültecilerin sorunlarını çözmek ve mültecileri korumak amacıyla uluslararası faaliyetleri koordine etmek ve bu faaliyetleri yürütmektir. Öncelikli hedefi mültecilerin haklarını savunmak ve onların refahını sağlamak olan UNHCR, her ferdin sığınma talebinde bulunabilmesini ve başka bir ülkede mülteci olarak emniyetli bir şekilde barınabilmesini sağlamak için çalışır. Aynı zamanda, eve gönüllü dönüş, yerel uyum ve üçüncü bir ülkeye yerleştirme seçeneklerinin uygulanmasını da mümkün kılar. Bu görevlerinin yanında, vatansız kişiler de Örgüt'ün görev alanı içinde bulunur.

2.3.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 5 Aralık 1951 yılında kurulmuştur. Mülteciler ile ilgili acil gelişen durumlarda yardım, mültecilerin yeni bir ülkeye transferi, eve gönüllü geri dönüşlere yardım, göçmenlerin sağlık sorunlarını çözmek, para gönderimi ve yasal göç çözümlerinin desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet

gösteren uluslararası bir örgüttür. Hükümetler arası bir kuruluş olan IOM'un merkezi İsviçre'nin Cenevre şehrinde'dir. IOM, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelere toplam 151 üye devletten oluşmaktadır. Ayrıca 12 gözlemci statüsüne sahip ülke de IOM'un faaliyetlerine katılmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan etkilenerek göç eden insanlara yardım etmek amacıyla 1951 yılında Intergovernmental Committee for European Migration (ICEM) adıyla kurulan örgüt daha sonra isim değiştirerek bugünkü halini almıştır. Örgüt resmi dil olarak İngilizce, Fransızca ve İspanyolca dillerini kullanmaktadır.

2.3.3. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD), 1993 yılında Avusturya ve İsviçre'nin öncülüğünde kurulmuş ve Birleşmiş Milletler (BM) de ICMPD'de gözlemci statüsüne sahiptir. Kuruluşa üye ülkeler; Avusturya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Makedonya, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İsveç ve İsviçre'dir.

ICMPD, göç politikaları konusunda kısa ve uzun vadede projeler üreterek ilgili hükümetlere veya hükümetler üstü kuruluşlara yardımcı olmaya çalışmaktadır. Merkezin amacı; yapıcı, sorunları çözmeyi amaçlayan ve sürdürülebilir göç politikalarını teşvik etmek ve Avrupa'daki hükümetler ve örgütler ile temasa geçerek hizmet değişim mekanizması işlevi görmektir. ICMPD'nin en önemli faaliyet türleri değerlendirme, kapasite geliştirme, diyalog ve araştırmadan oluşmaktadır. Bu çerçevede ICMPD'nin başlıca amaçları şunlardır;

- Uzun soluklu uluslararası göç politikası üretmek,
- Avrupa ve Dünya çapındaki göç baskıları konusunda stratejiler üretmek,
- Orta, Doğu ve Batı Avrupa devletlerinin göç sorunları ile ilgili girişimlerde bulunmak ve çözüm yöntemleri belirlemektir.

Üye sayısı son 16 yılda 15'e yükselen ICMPD, hükümetlerle yakın işbirliğine ve amaç odaklı tartışmalara önem vermektedir. Hâlihazırda 30'dan fazla ülke ICMPD'yi desteklemektedir. Bu bağlamda, Türkiye de ICMPD ile ikili işbirliği anlaşmaları veya mutabakat muhtıraları akdetmiş olan ülkeler arasında yer almaktadır. ICMPD aynı zamanda, Budapeşte Sürecinin sekreteryaya görevini de

üstlenmiştir. Ayrıca ICMPD, Prag Süreci gibi uluslararası göç süreçlerine de aktif olarak destek vermektedir. ICMP'nin merkezi Avusturya'nın Viyana kentinde bulunmaktadır. Brüksel'de misyon ofisi ve çeşitli ülkelerde de temsilcilikleri bulunmaktadır.

2.4. YASADIŞI GÖÇLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Göçün uluslararası toplumu ilgilendirmesinin en önemli nedeni, neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olması ve göç olgusundan hemen hemen her ülkenin bir şekilde etkilenmiş olmasıdır. Bütün ülkeler göç olgusundan bir parça etkilenmişlerdir. Ülkeler göç olayında bazen kaynak bazen hedef bazen de transit veya bunların birkaçını beraber oluşturarak göçle olan ilgilerini ortaya koymuşlardır (Akçadağ, 2012: 10). Günümüzün küreselleşen dünyasında devletlerin bu tanımlamaların dışında kalması mümkün görünmemektedir. Çünkü dünyada artık devletlerin kendi başına yaşama imkânı kalmamıştır. Mutlaka her devlet diğer devletlerle her hangi bir şekilde ilişki içerisinde.

Akçadağ'ın (2012: 12) da ifadesiyle günümüz dünyasında tüm ülkelerin bir şekilde göç olayının içerisinde bulunduğu göz önünde tutulursa, ülkeler için ciddi bir sorun teşkil eden yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığının önlenmesi maksadıyla uluslararası toplumun harekete geçmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Birleşmiş Milletler, yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığıyla etkin bir şekilde mücadele etmek, soruna taraf ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi hedefleyen ortak anlayışı oluşturacak uluslararası bir belge hazırlamıştır. 2000 yılı Aralık ayında üye ülkelerin imzasına açılan Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve bu sözleşmeye ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol hazırlanmıştır. Bu sözleşme uluslararası toplumdaki yasadışı göçle ilgili kargaşayı gidermek maksadıyla, örgütlü suç gruplarının tanımını yapmış, hangi eylemin suç sayılması gerektiği ve bu eylemlere hangi yaptırımların uygulanması gerektiğini belirlemiştir.

Bunun yanında göçmenlere ilişkin düzenlemeler Birleşmiş Milletlerin insan hakları ile ilgili belgelerinde de bulunmaktadır. Vatansız Kişilerin Statüsüne ilişkin Sözleşme'nin 31. maddesi sözleşmeye taraf devletlerin, ülkelerinde yasal olarak bulunan vatansız bir kişiyi ulusal güvenlik ya da kamu düzeni ile ilgili nedenler dışında sınır dışı edilemeyeceklerini hükme bağlamıştır. 1951 yılında Birleşmiş

Milletler bünyesinde imzalanan Cenevre Sözleşmesi, mültecilere ilişkin uluslararası alandaki ilk ciddi sözleşmedir. Kimlerin mülteci olabileceği konusuna açıklık getirmek amacıyla, mülteci ibaresini tanımlamıştır (www.goc.gov.tr). Ev sahibi ülkeye karşı yükümlülükler içermekle beraber, mültecilerin din, seyahat, çalışma, eğitim vb. haklarını belirlemiştir. Avrupa Konseyi de 1970 yılında göç konusunda çalışmalara başlamış, nihayet 1977 yılında Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi’ni üye ülkelerin imzasına açmıştır. Bu sözleşmeye istinaden Avrupa Konseyinin göçle ilgili bakanları ilk toplantılarını 1980 yılında gerçekleştirmişlerdir. Bunun yanında Avrupa Sosyal Şartı’nın 9. maddesi, çalışan göçmenlerin ve ailelerin korunma ve yardım hakkını kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Ancak Şart’ta bu hakların sadece “ülkede yasal olarak bulunan yabancılara” tanındığı özellikle belirtilmiştir (Akçadağ, 2012: 13).

Günümüzde dünyadaki tüm ülkeleri ilgilendiren göç olayı ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve mülteciler konusunu doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren uluslararası sözleşmeleri şu şekilde sıralayabiliriz (www.goc.gov.tr):

- Cenevre Sözleşmesi
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme
- Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Birleşmiş Milletler Sözleşmesine ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol
- Avrupa Sosyal Şartı

2.5. TÜRKİYE’DE YASADIŞI GÖÇ

Türkiye siyasi ve coğrafi konumu nedeniyle devamlı olarak yasadışı göç hareketlerine maruz kalan bir ülkedir. Türkiye’ye komşu olan ülkelerdeki siyasi ve ekonomik buhranlar, bu ülkelerde yaşayan insanların gerek can güvenliklerini sağlamak gerekse de hayatlarını idame ettirmek için göç etmelerine neden olmuştur. Türkiye’nin aynı zamanda gelişmiş Avrupa ülkelerine çok uzak olmaması; Türkiye’yi transit ülke konumuna sokmuştur. Ayrıca Türkiye coğrafi yapısı itibariyle üç tarafının denizlerle çevrili olması, geri kalan sınır bölgelerinin yüksek sarp dağlarla çevrili olması sınır kontrollerini güçleştirmektedir. Türkiye’nin bu yapısı yasadışı göçmenlerin ülkemizi transit ülke olarak kullanmalarına neden olmaktadır. Yasadışı göçmenler, hayallerini süsleyen gelişmiş Avrupa ülkelerine ulaşabilmek için Türkiye’yi köprü olarak kullanmaktadırlar.

Türkiye coğrafi konumu itibariyle Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının arasındaki ulaşım güzergâhlarında önemli bir yere sahip olması, komşu ülkelerinde devam ede gelen iç karışıklıklar, sahip olduğu fiziki özellikler Türkiye’yi yasa dışı göç olaylarında farklı bir konuma taşımaktadır. Henüz gelişmesini tam olarak sağlayamamış olan Türkiye, özellikle Ortadoğu ve eski sosyalist ülke vatandaşları tarafından bazen gelişmiş ülkelere geçişte transit geçiş için bazen de yerleşmek için hedef olarak seçilmiştir. Bu yönüyle uluslararası göç günümüzde Türkiye’nin en önemli problemlerinden biri haline gelecek gibi görünmektedir (Erbaş, 2009: 189). Nitekim Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin Avrupa’ya geçmemesi için Avrupa ülkeleri uluslararası platformda Türkiye ile temasta bulunmuşlardır. Türkiye’ye verecekleri tavizler karşılığında mültecilerin Türkiye’de kalmalarının sağlanmasını istemişlerdir.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz havzasında, uluslararası göç rejimleri içinde Avrupa’nın ana giriş kapısı ve Asya, Afrika ve Orta Doğu göçmenlerinin çıkış noktası olması açısından özellikli bir yeri vardır. Türkiye, kendi vatandaşlarının başka ülkelere göç etmesi ve başka ülkelere göçmenlerin göçüne maruz kalmanın dışında aynı zamanda da transit ülke olma özelliği taşımaktadır. Bu açıdan yoğun bir şekilde yasadışı göç sorunlarıyla uğraşmaktadır (Aksoy, 2012: 292). Her yıl Türkiye sınırlarında yakalanan yasadışı göçmenler bu gerçeği tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Türkiye bugün hem göçe kaynaklık eden hem de göçe maruz kalan bir ülke durumundadır. Geniş kara ve deniz sınırlarına sahip olması, yalnızca ekonomik nedenlerle göç edenler için değil, mülteciler ve yasadışı göçmenler için de başta güvenlik ihtiyacı gibi çok farklı nedenlerle hedef ülke haline gelmesine neden olmaktadır. Bu sebeple Türkiye aynı zamanda hem bir göç köprüsü hem de bir varış noktası olmaktadır (Südaş ve Mutluer, 2008: 52). Uluslararası Göç Örgütü'nün verilerine göre, 2011 yılından beri Türkiye artan bir oranda Suriyeli göçmen ağırlamıştır. 2015 Eylül ayı itibari ile bu rakam 2 milyonun üzerine çıkarak Türkiye'yi dünyada en fazla göçmen ağırlayan ülke konumuna getirmiştir (www.iom.int). Bu rakamlar Türkiye'nin sırtında ne kadar ağır bir yük olduğunu açıkça göstermektedir. Çünkü bu kadar insanın barındırılması, beslenmesi, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarının karşılanması oldukça yüksek meblağlara mal olmaktadır.

Türkiye, göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinde genellikle transit ülke olarak kullanılırken, son zamanlarda yükselen yaşam standartlarıyla hedef ülke konumuna gelmeye başlamıştır. Ülkemizin özellikle büyük şehirlerinde değişik ülkelerden göç ederek gelmiş ve ülkemize yerleşmiş insanları görmek mümkündür. Ülkemizde yerleşik bir demokrasinin olması ve ekonomisinin yükselen bir eğilim göstermesi yasadışı göçmenler için ülkemizi hedef haline getirmiştir.

Son yıllarda Ortadoğu'da meydana gelen karışıklıklar yüz binlerce bölge insanının hayatta kalabilmek için göç etmelerine neden olmuştur. Ortadoğu insanının Türkiye'yi güvenli bir liman olarak görmesi, Türkiye'nin ülkemize sığınan mültecilere tarihte olduğu gibi bugün de kapılarını ardına kadar açması ve Türkiye'nin karışıklıkların yaşandığı ülkelere komşu olması göç eden bu insanların hedefi haline gelmesine neden olmuştur. Mültecileri barındırmak büyük bir maliyet gerektirmesine rağmen, devletimiz tarafından Türkiye'ye göç eden mülteciler için öncelikle sınır illerinde barınma kampları oluşturulmuştur. Ancak Türkiye'ye göç eden mültecilerin sayısının öngörülen sayının çok üstünde bir rakama ulaşması, mültecilere sağlanan imkânların yetersiz kalmasına neden olmuştur. Daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak isteyen mülteciler, başta büyük şehirler olmak üzere Türkiye'nin farklı yerlerine dağılmışlardır.

Hayatta kalabilmek için Türkiye'ye göç eden göçmenler, ekonomik imkânlardan daha fazla yarar sağlamak, huzurlu bir yaşam elde edebilmek

maksadıyla özellikle Türkiye'nin büyük şehirlerine doğru yeniden göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler bir takım sosyal, siyasi, hukuki ve ekonomik sorunları beraberinde getirmiştir. Göç ettikleri şehirlerde barınma imkânı bulamayan göçmenler parklarda, inşaatlarda, harabelerde yaşamak zorunda kalmışlardır. Beklenmeyen bu göç dalgası neticesinde temel insani değerlerin kaybedilmesini netice veren olaylar yaşanmıştır. Göçmenlerin birçoğu cadde ve sokaklarda dilenmek zorunda kalmış, bazıları ise farklı istismarlara maruz kalmışlardır. Daha iyi bir yaşam elde edeceğine inanan göçmenler hayatta kalabilmenin dışında, hayal ettikleri amaçlarına ulaşamamışlardır.

Bu sorun, halen bütün ağırlığıyla ülkemizin önünde durmaktadır. Önümüzdeki yıllarda ne tür buhranlara sebep olacağı kestirilemeyen sorunun çözümü için çok ciddi çalışmalar yapılması gerektiği su götürmez bir gerçektir. Ancak gelişmiş ülkeler bu sorunla mücadelede ülkemizi yalnız bırakmışlardır. Bu nedenle ülkemiz bu sorunla tek başına mücadele etmek zorundadır.

“Arap Baharı” adıyla isimlendirilen 2011 yılında başlayan halk isyanları neticesinde Avrupa Birliği ve Türkiye yoğun bir şekilde göç dalgalarına maruz kalmışlardır. Tunus, Libya, Mısır ve Suriye’de yaşanan halk ayaklanmaları ve bunların neticesinde meydana gelen şiddet olaylarından kaçan on binlerce insan her şeylerini geride bırakarak güvenli ülkelere doğru göç etmeye başlamıştır. Göçmenlerin ilk etapta zorladıkları kapı Avrupa Birliği ve Türkiye olmuştur. Avrupa Birliği göçmenler konusunda katı tutumlar sergileyerek öncelikle kendi menfaatini düşünerek hareket etmiştir.

Avrupa Birliğine nazaran Türkiye, bölgede yaşanan bu insanlık krizinde sorumluluk alarak daha etkin bir şekilde müdahale etmiştir. Türkiye, TBMM’den bir tezkere geçirerek Türk vatandaşları ile yaralı ve yardıma muhtaç göçmenlerin Libya ve Mısırdan Türkiye’ye sevkini gerçekleştirmiştir (Sever, 2013: 102). Türkiye’nin yaptığı yardımlar bunlarla sınırlı kalmamıştır. Ülkemizin sınır bölgelerinde çadır kentler kurarak ülkemize sığınan mültecileri bu kamplarda barındırarak insanlık görevini yerine getirmeye devam etmiştir.

Türkiye, Suriye’de yaşanan halk ayaklanmalarından kaçan ve Türkiye sınırına dayanan yüz binlerce göçmene kapılarını açarak sınır illerinde çadır kentler oluşturup göçmenlere insani yardım yapması neticesinde Suriye’den Türkiye’ye mülteci akını

devam etmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Suriye'deki şiddet olaylarının giderek artmasıyla Türkiye'deki mülteci sayısı 2 milyonu aşmıştır. Türkiye'nin güney sınır illerinde oluşturulan çadır kentlerde göçmenlerin barınma, iâşe ve güvenlik ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Göçmenlerin sayısının devamlı olarak artmasına rağmen Türkiye bütün maliyeti üzerine alarak Suriyeli göçmenlere yardım etmeye devam etmiştir (Sever, 2013: 103). Bu sorunun insanlık dramına dönüşmemesi için tabii ki Türkiye insanlık namına ülkemize sığınan mültecilere yardım etmelidir. Ancak bu durum bir kısır döngü olarak devam edecektir. Türkiye Suriyeli sığınmacılara yardım ettikçe mülteciler Türkiye'ye sığınmayı öncelikli hedef olarak belirleyecektir. Türkiye'ye geldikten sonra başka ülkelere geçmeyi ise daha sonra düşüneceklerdir.

2.6. TÜRKİYE'DE YASADIŞI GÖÇ MEVZUATI

Türkiye'nin coğrafi konumunun cazibesi, demokratik parlamenter bir rejime sahip olması, yükselen ekonomisi ve refah seviyesi giderek güçlenen sosyal bir hukuk devleti olması gibi taşıdığı cazibedar özellikler, yasadışı göçmenlerin ve göçmen kaçakçılarının ülkemizi hedef olarak belirlemesine neden olmuştur. Ülkemizin sahip olduğu bu cezp edici özellikler ülkemizi hedef alan ve ülkemiz üzerinden transit olarak gerçekleştirilen göç miktarının artırmasına neden olmuştur.

Akçadağ'ın (2012: 29) da ifade ettiği gibi bazen kaynak, bazen transit bazen de hedef ülke olarak göç akınına maruz kalan ve halen göç almaya devam eden Türkiye, aynı zamanda 2.949 kilometresi kara ve 7.816 kilometresi deniz sınırı olmak üzere toplam 10.765 km uzunluğunda bir sınıra sahiptir. Bu denli uzun bir sınırı kontrol etmek için pek çok sınır kapısına sahip olması nedeniyle sınır kontrollerinde zorluklar yaşamış, yakın zamana kadar da tutarlı ve koordinasyonlu bir göç politikası takip edememiştir. 1980'lere doğru Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali, İran'da rejim değişikliğinin gerçekleşmesi, Orta Doğu, Irak ve Suriye'deki siyasi çalkantılar Türkiye'de mülteci, kaçak göçmen, sığınmacı, transit göçmen durumunda bulunan kişiler ile yasal bir süreç takip ederek gelen göçmenleri de kapsayacak şekilde karmaşık bir göç rejiminin oluşumuna neden olmuştur. Ancak hem uluslararası arenada göç ve güvenlik algısına bakış açısı, hem de Avrupa Birliğine adaylık serüveni, Türkiye'nin göç konusunda ciddi şekilde tedbirler almasına neden olmuştur.

Türkiye gerek yasadışı göç yoluyla gerekse de yasal yolları kullanarak ülkemize gelen göçmenlerle ilgili olarak uluslararası mevzuata uygun bir şekilde Kanunlar, Yönetmelikler, Yönergeler, Genelgeler, Tebliğler ve Bakanlar Kurulu Kararları ile mevzuatında düzenlemeler yapmıştır. Mevzuatta yapılan bu düzenlemeler hem göçmenlerin haklarını korumaya dönük hem de ülkemizin menfaatlerini korumaya yönelik düzenlemelerdir.

2.6.1. Uluslararası Düzenlemelerin Türkiye'nin Ulusal Göç Mevzuatına Etkileri

Türkiye'nin dâhil olduğu Budapeşte Grubu, yasadışı göç olgusuna karşı önlem almaya yönelik oluşturulan ilk oluşumdur. Grup, 50 ülke hükümetinin ve 10 uluslararası kuruluşun katıldığı, yasadışı göç sorununa kalıcı çözümler bulunması ve göç yönetimi altında sürdürülebilir işlevsel oluşumlar kurulmasını hedefleyen devletlerarası gayri resmi bir işbirliği ve temas platformudur. Grup yasadışı göç konusunda tavsiye niteliğinde kararlar alarak hükümetlere tavsiyelerde bulunur. Tavsiye niteliğinde aldığı kararlar şu konuları içermektedir(www.iom.int) :

1. İnsan kaçakçılığı ile mücadele mevzuatının genel hale getirilmesi,
2. Devletlerarası uygulanan vize rejimleri arasında uyum sağlanması,
3. Göçe kaynaklık eden ülkeye geri dönme ve geri kabul anlaşmaları,
4. Yasadışı göç konusunda devletlerarası bilgi akışının sağlanması,
5. Yasadışı göçün önlenmesi maksadıyla Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkelerine teknik ve mali yardım yapılması,
6. İnsan kaçakçılığı ile diğer çeşitli organize suç türleri arasında ilinti kurulması,
7. Katılımcı ülkeler arasında geleceğe yönelik işbirliği sağlamak üzere yedi başlık altında toplanmıştır.

Türkiye, göç ve göç ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler nezdinde hazırlanan uluslararası hukuki metinlerin büyük çoğunluğuna katılmıştır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi 1961'de, bu sözleşmeye ek olarak çıkarılan 1967 protokolü ise 1968 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak Türkiye bu iki metne “coğrafi çekince” şartıyla imza atmıştır. Yasal bir hak olmasına

rağmen Türkiye bu konuda halen ağır eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu coğrafi çekince ile Türkiye, sadece Avrupa ülkelerinden sözleşmede belirtilen zulüm korkusu ile kaçan şahısları, mülteci olarak ülkeye kabul edebileceğini taraflara deklare etmiştir. Bunun yanında yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığı konusu ile ilintili olarak, 2000 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve ek protokoller TBMM tarafından Ocak 2003 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve ek protokoller göz önünde bulundurularak Türk Ceza Kanunu revize edilmiştir (www.mevzuat.gov.tr). Bu kanunun “Özel Hükümler Bölümünün Uluslararası Suçlar Kısımında” (Yeni TCK’nin 79. İle 80. Maddeleri; eski 201/a ve 201/b maddeleri) ‘göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti’ suçlarının tanımına ve unsurlarına yer verilmiştir. 79. Madde uyarınca göçmen kaçakçılığı suçu; doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokmak veya ülkede kalmasına ve Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak durumunda suç ortaya çıkmaktadır.

Türkiye anlaşmalı evlilikle Türk Vatandaşlığına geçme uygulamasının önüne geçmek maksadıyla, 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 5. Maddesini değiştirmiştir (www.goç.gov.tr). Bu maddenin eski haline göre; bir Türk ile evlenen yabancının istemesi halinde derhal Türk vatandaşlığına geçebileceğini düzenliyordu. Ancak yeni düzenleme ile “Türk vatandaşları ile evlenen yabancıların evliliğin tescil tarihinden 3 yıl geçtikten sonra, vatandaşlığa alınma prosedürünün başlayabileceği” hüküm altına alınmıştır. Böylece insan kaçakçılarının ve insan tacirlerinin kullandıkları bir yöntem olan ülkede kalmaya yönelik sahte evliliklerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ‘Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’u düzenleyen 27.02.2003 tarih ve 4817 sayılı yasa TBMM tarafından onaylanıp 6 Mart 2003 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (www.mevzuat.gov.tr). Bu yasa kaçak çalışmayı önlemeye yönelik düzenlemeler ihtiva etmektedir.

Hükümet insan kaçakçılarının en çok kullandığı yöntemlerden biri olan karayolu taşımacılığı ile yapılan insan kaçakçılığının önüne geçmek maksadıyla 25

Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe giren ‘Karayolu Taşıma Yönetmeliğini’ yayımlamıştır. Bu yönetmeliğin ilgili maddelerine göre “kaçak insan taşımacılığı ve ticareti suçları ile diğer bazı suçlar nedeniyle yargı organları tarafından verilmiş ve kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunması halinde yetki belgesi sahiplerinin yetki belgelerinin iptal edilmesi ve üç yıl geçmedikçe yetki belgesi verilmemesi”ni (www.mevzuat.gov.tr) hükme bağlanmıştır.

Ayrıca Türkiye 2004 yılında Uluslararası Göç Örgütüne üye olmuştur. Bu örgüt daha çok acil durumlarda göçmenlere yardım, göçmen sağlığı, gönüllü geri dönüşlere yardım, para gönderme ve yasal göç seçeneklerinin desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Türkiye bu örgüt ile göç konularının yanı sıra insan ticareti ve insan kaçakçılığı ile mücadele alanında da işbirliğine gitmiştir.

Bunların yanı sıra Türkiye; Bern İnisiyatifi, Issık Gölü Göç Politikası Diyalogu ve Uluslararası Küresel Göç Komisyonu toplantılarına aktif olarak katılmaktadır. Budapeşte Grubu’nun sekreteryaya görevini yerine getiren Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) ile 2001 yılında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Türkiye ICMPD tarafından yürütülmekte olan Akdeniz Bölgesinde Transit Göç Diyalogu sürecine ve ICMPD’nin sekreteryaya görevini üstlendiği Sınır Polisi Konferansları’na de dâhil olmuştur (Akçadağ, 2012: 31). Bu yönüyle konuyu yeniden değerlendirecek olursak Türkiye, uluslararası alanda göçle ilgili olarak ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde inisiyatif alabilmek için gerek mevzuatla ilgili gerekse de kurumlarla ilgili çalışmasını yapmıştır.

2.6.2. Türkiye’nin Yasadışı Göç Mücadelesine AB Üyelik Sürecinin Etkileri

Göçmenlerin neden olduğu sorunları göz önünde bulunduran Avrupa Birliği, göç olgusunu daha çok güvenlik perspektifinde ele almaktadır. Bu sorunlarla uğraşmak istemeyen AB, yasadışı göçle mücadeleye büyük önem vermiştir. Yasadışı göçmenlerle beraber ülkelerindeki savaşlardan ve iç karışıklıklardan kaçan, insani yardıma muhtaç insanları dahi Avrupa’ya almak istememektedir. Ayrıca Avrupa Birliği yönetimi AB’ye aday olan ülkelerden yasadışı göçle mücadele konusunda ilerleme kaydetmelerini ve bu alanda AB müktesebatına uyum sağlamalarını istemiştir. Bu sebepten Türkiye’nin göç politikalarının şekillenmesinde, Avrupa Birliğine üyelik sürecinin büyük tesiri olmuştur. Buna misal olacak bir gelişme Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün AB müktesebatına uyum çerçevesinde kurulmasıdır.

Sınır güvenliğinin sağlanması konusu da AB müktesebatı doğrultusunda yeniden ele alınmakta ve yeni bir sınır muhafaza sistemi üzerinde çalışılmaktadır.

Türkiye 1999 Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliğine aday ülke statüsüne kavuşmuştur. Adaylık sürecinin tescillenmesinden sonra Avrupa Birliği komisyonunca 8 Kasım 2000 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır. Bu belge Türkiye'nin adaylık süresince Avrupa Birliğine uyum sağlamak maksadıyla takip etmesi gereken bir yol haritasıdır. Akabinde Katılım Ortaklığı Belgesindeki hususları içeren konular bir takvime bağlanarak Ulusal Program adı altında 2001 yılında yürürlüğe girmiştir (Akçadağ, 2012: 31).

Yasadışı göçle mücadeleden ilk defa somut olarak Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Orta Vadeli Öncelikler Bölümünde bahsedilmiştir. Belgede yasadışı göçle ilgili olarak; “Yasadışı göçün önlenmesine yönelik olarak, göç konusundaki AB müktesebatının ve eylemlerinin (kabul, geri kabul ve sınır dışı etme) kabul edilmesi ve uygulanması”, “sınır yönetiminin güçlendirilmesine devam edilmesi ve Schengen Sözleşmesi'nin tam olarak uygulanması için hazırlık yapılması” konularına yer verilmiştir (www.mevzuatdergisi.com).

Avrupa Birliğinin 2003 tarihinde kabul ettiği Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Kısa Vadeli Öncelikler bölümünde, “Yasadışı göçün önlenmesine ve yasadışı göçle mücadele edilmesine yönelik olarak, AB müktesebatı ve iyi uygulamalar ile uyumlu etkin bir sınır yönetimi geliştirmek amacıyla, kamu idaresinin kapasitesinin geliştirilmesi, yasadışı göçle mücadelenin güçlendirilmesi ve Avrupa Birliği ile geri kabul anlaşmasının müzakere edilerek mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırılması” hükümlerine yer verilmiştir. Orta Vadeli Öncelikler bölümünde ise, “Schengen müktesebatının tam olarak uygulanabilmesine hazırlık amacıyla, sınır yönetimine ilişkin AB müktesebatına ve iyi uygulamalara uyum sağlanmasına devam edilmesi ve yasadışı göçün önlenmesi maksadıyla, göçe ilişkin müktesebatın ve iyi uygulamaların kabul edilmesi ve uygulanması” konularına yer verilmiştir (www.ab.gov.tr).

Avrupa Birliğinin Adalet ve İçişleri alanındaki müktesebatına uyum sağlamak maksadıyla İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde 2002 yılında Türkiye sınır kontrolü, göç ve ilticadan sorumlu farklı kurumlarının bir araya gelmesiyle özel bir görev gücü oluşturulmuştur. Türkiye bu alanda kendisine genel bir strateji belirleme

amacıyla üç çalışma grubu (sınırlar, göç ve iltica) kurmuştur. Özel Görev Gücü yaptığı çalışmaların sonunda, 2003 yılında “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi” ile “Türkiye’de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi” hazırlanmıştır (Akçadağ, 2012: 32).

2003 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı’nda yasadışı göçle mücadeleyle ilgili olarak Avrupa Birliği Vize Negatif Listesine uyum konusunda önemli mesafe kat edilmiştir. Bu alanda söz konusu listeye Mayıs 2003 itibariyle yaklaşık %75 oranında uyum sağlandığı belirtilmiştir. Ayrıca programda dış temsilciliklerimizin ve sınır kapılarımızın belge güvenliğini denetleyecek teçhizatla donatılması konusunun, yasadışı göç ve insan ticareti ile yapılan mücadeleye büyük katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (www.ab.gov.tr).

Türkiye’nin refah seviyesinin yükseltilmesi maksadıyla hazırlanan Orta Vadeli Programlarda yasadışı göç, “Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi” bölümünde kendisine yer bulmuştur. 2007’den itibaren yayınlanan Orta Vadeli Programlarda, vurgulanan önemli hususların başında; yasadışı göç ve iltica hareketleri, insan ticareti ve kaçakçılığı, uyuşturucu madde ticareti ve kullanımıyla etkin bir şekilde mücadele gelmektedir (www.sgb.adalet.gov.tr).

Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlamak amacıyla 2007-2013 Türkiye’nin AB Müktesebatına Uyum Programı hazırlanmıştır. Bu programda vize tanımı ve vize türlerinin AB ile uyumlu hale getirilmesi, yasışı göç ve istihdamla mücadelenin usul ve mevzuat çerçevesinin belirlenmesi hedeflenmiştir (www.abgs.gov.tr).

2008 yılında hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi’nde Türkiye’ye bir takım ödevler verilmiştir. Bu belgeye istinaden AB ile Geri Kabul anlaşmasının en kısa zamanda tamamlanması, Cenevre Sözleşmesi’ne getirilen coğrafi sınırlamaların kaldırılması, çok kapsamlı bir iltica kanunun kabulü, yeni bir sınır kolluk kuvveti biriminin kurulması için gerekli adımların atılması gerekmektedir (Akçadağ, 2012: 33). Bu düzenlemeler AB’nin Türkiye’den üyelik sürecinde atmasını istediği adımlardır. Ancak Türkiye AB’ye tam üye olmadan bu düzenlemeleri yapması durumunda AB’nin mülteci deposu olması durumuyla karşı karşıya kalabilecektir.

Nitekim son yıllarda Ortadoğu’da yaşanan krizler neticesinde Türkiye’ye akın eden mülteciler bunu kanıtlamıştır.

Bir diğer gelişme 2008 yılında kurulan ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarlık makamına bağlı olarak çalışan İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu’dur. Büronun görevleri, iltica ve göç konusunda gerekli mevzuat ve kurumsal yapının oluşturulmasına yönelik çalışmaları yürütmek; AB’ye uyum sürecinde gerekli adımların atılıp atılmadığını tespit etmek ve bu konuda gerekli adımların atılmasını sağlamak; iltica ve göç konusunda yürütülen AB projelerini takip ederek koordinasyon sağlamaktır. 2011’de açıklanan “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun Tasarısı”nı da İltica ve Göç Bürosu hazırlamıştır. Bu tasarıda yabancıların ikamet izinleri, vize, sınır dışı edilme işlemleri ve uluslararası koruma prosedürü hakkındaki düzenlemeler ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması konusu yer almıştır. Bu arada Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulup faaliyete başlamıştır. 6458 sayılı Kanunun 103 üncü maddesi Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemektedir. Söz konusu Kanun, 11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve aynı gün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur (www.resmigazete.gov.tr).

Bakanlar Kurulunun aldığı karar ile 1 Şubat 2012’den itibaren geçerli olmak üzere Türkiye’de turist olarak bulunan yabancıların bir defalık kalış süresi 180 gün içinde 90 günle sınırlandırılmaktadır. Bu süreyi aşanların, Türkiye’de kalmaya devam edebilmeleri için oturma izni almaları gerekecektir. Avrupa Birliğine uyum maksadıyla alınan bu karar neticesinde, evlerde kaçak olarak bakıcılık ve hizmetçilik gibi işlerde çalışan yabancılar çalışma izni almadıkları takdirde sınır dışı edileceklerdir. Türkiye’de Romanya, Moldova, Ukrayna gibi ülkelerden para kazanmak maksadıyla gelen çok sayıda çocuk bakıcısı ve hizmetçi vardır. Bu kişiler Türkiye’de turist vizesiyle kalmaktadır. Yeni uygulama ile Türkiye’deki kaçak istihdamın ve yurtdışına bir günlük çıkışlarla vize uzatmalarının engellenmesi hedeflenmiştir (Akçadağ, 2012: 33). Türkiye gerek kendi menfaatlerini gerekse de AB’ye üyelik sürecinde müktesebata uygun düzenlemeleri yapmaya devam etmektedir. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız düzenlemelerin dışında Türkiye’nin önündeki en büyük sorunlardan biri de sınır kontrolü ve güvenliğinin sağlanması

meselesidir. Çünkü Türkiye sahip olduğu coğrafi konumu ve fiziki şartları nedeniyle çok uzun ve çetin bir sınır yapısına sahiptir. Şimdi de bu konuya değinelim.

2.6.3. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Entegre Sınır Yönetimi

Bilindiği üzere Avrupa Birliği'nin iç sınırlarında birliğe üye devletlerin vatandaşları serbest dolaşım hakkına sahiptir. Bu serbestliğin hayata geçirilmesiyle, dış sınırların korunması ve sınır yönetimi tüm Avrupa Birliği üyesi devletler için daha da önemli hale gelmiştir. Avrupa Birliği, üye devletlerle sınır kontrolleri konusunda ortak ve güvenli uygulamalar geliştirme arayışına girmiştir. Bunun neticesinde entegre sınır yönetimi anlayışı icat edilmiştir. Entegre sınır yönetimi yasadışı göçle mücadelede hem Avrupa Birliği hem de Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği yolunda ilerleyen Türkiye'nin, müktesebata uyum sağlamak amacıyla sınır yönetimi konusunda gerekli düzenlemeleri yapması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Türkiye, Avrupa Birliğine uyum çalışmaları kapsamında; dış sınırların güvenliğinin sağlanmasına dönük stratejiler geliştirmek amacıyla 2002 yılında İçişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde, sekreteryasını Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı "İltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü" oluşturulmuştur. Görev Gücü, Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı temsilcilerinin katılımıyla faaliyetlerini devam ettirmiştir. Görev Gücü'nün hazırlayıp Nisan 2003'te yayınladığı "Dış Sınırların Korunmasına Yönelik Strateji Belgesi"nde; Türkiye'de tüm sınır hizmetlerinin İçişleri Bakanlığı bünyesinde askeri olmayan profesyonel bir kolluk kuvveti tarafından yerine getirilmesi için yeni bir teşkilatlanmaya gidilmesi önerilmiştir (Akçadağ, 2012: 34). Bu tespit doğru olmakla birlikte Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde şu aşamada uygulanması pek mümkün görünmemektedir. Çünkü o bölgeler aşırı sarp ve yüksek dağlarla kaplıdır. Hem kontrolü güç hem de kontrolü sağlayacak görevlilerin o bölgelerde kalmalarında problemler vardır.

Avrupa Birliği tarafından dış sınırların korunmasına yönelik olarak verilecek mali desteğin etkin ve yerinde kullanılabilmesi için belirlenecek eylem planlarını hazırlamaya yönelik "Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin

Uygulanmasına Destek Sağlamak Amacıyla Eylem Planı Geliştirilmesi” adıyla 2004 yılında eşleştirme projesine (twinning) başlanmıştır. Bu çalışma kapsamında, Türkiye’nin tüm sınırları ile hudut kapılarında; önleyici ve caydırıcı amaçlı olarak kaçakçılık ve yasadışı geçişlerle mücadele çalışmaları, sınır kapılarının güvenliği, yolcu giriş-çıkış, pasaport kontrolü ve sahteciliğin önlenmesi işlemleri, yasadışı giriş yapanların geri gönderilme ve sınırdışı işlemleri, sınır güvenliği için alınacak tedbirlerin tek elden yürütülmesi ve bu sistemin maliyetinin ortaya çıkarılması için Avrupa Birliği müktesebatı da temel alınarak bir eylem planı hazırlanmıştır. Bu eylem planı, “Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı” adıyla 2006 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (syb.icisleri.gov.tr).

Bunun yanında Türkiye sınır yönetimi sistemini geliştirmek maksadıyla Avrupa Birliği ile ortak yürüttüğü projeler de mevcuttur. Bu bağlamda, Entegre Sınır Yönetimi Projesi-Aşama 1, Entegre Sınır Yönetimi Projesi-Aşama 2, Batı Balkanlar ve Türkiye’de Entegre Sınır Yönetimi’nin güçlendirilmesi projeleri ile Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilen Entegre Sınır Yönetimi Taslak Yol Haritası Geliştirilmesine Destek Projeleri devam etmektedir.

Türkiye’de hâlihazırda sınırların denetimi görevi; hudut kapılarından giriş-çıkışlar ve pasaport kontrolleri Emniyet Genel Müdürlüğü, sınır kapılarında malların sirkülasyonu Gümrük Müsteşarlığı, İran, Irak ve Suriye sınırlarının güvenliğinden Kara Kuvvetleri Komutanlığı, deniz sınırlarının güvenliği Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca Türkiye göç konusunda daha etkin politikalar belirleyebilmek ve uygulayabilmek için yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemelerin en önemlisi, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur. Bu kanunla ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 81 İlde, 148 İlçede ve yurtdışında teşkilatlanmayı hedeflemiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, etkin bir iltica ve göç yönetimini sağlam bir yasal zemine oturarak göçmenlerin ve uluslararası koruma arayanların haklarının teminatı olmak, göçmen ve mülteci haklarının yasal çerçevesini uluslararası standartlara göre sağlamayı hedeflemiştir. Genel Müdürlük, göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar

arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere faaliyetlerini sürdürmektedir (<http://www.goc.gov.tr>). Bu kanunla EGM'nün bugüne kadar yapmış olduğu birçok görev Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir.

Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlamak amacıyla “Dış Sınırların Korunmasına Yönelik Strateji Belgesi”nde sınır kontrolünde sivil nitelikli yeni bir teşkilatlanmaya gidilmesi öngörülmüştür. Türkiye'nin coğrafi ve stratejik konumu göz önünde bulundurulduğunda, özellikle doğu ve güneydoğu sınırlarının fiziksel zorlu yapısı, ayrıca komşu ülkelerde istikrarsız siyasi rejimlerin varlığı ve devam eden terör sorunu nedeniyle sınır geçişlerinin kontrolü ve güvenliğinin kısa vadede sivilleştirilmesinin zor olduğu değerlendirilmektedir (Akçadağ, 2012: 34). Ancak buna rağmen Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatına uyum çerçevesinde sivil bir sınır muhafaza birimi kurma çalışmaları devam etmektedir.

2.6.4. Geri Kabul Anlaşmaları

Geri Kabul Anlaşmaları, yasadışı göçle mücadelede önemli bir hukuki araçtır. Bir devlet, ülkesinde bulunan ve durumları yasal olmayan yabancıları uluslararası anlaşmalar, sığınma hukuku ve temel insan hakları hukuku saklı kalmak kaydıyla ülkesinden sınır dışı etme hakkına sahiptir. Ancak uygulama aşamasında, yasa dışı göçmenlerin sınır dışı edilmelerinde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Türkiye'ye sınırı olmayan, az gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının geri gönderilmesinde önemli ölçüde mali ve idari sıkıntılarla karşılaşmaktadır (Akçadağ, 2012: 34). Bazen de yasadışı yollardan ülkeye giriş yapan göçmenlerin uyruğunu tespit etmekte güçlükler yaşanmaktadır. Yakalanacaklarını anlayan göçmenler üzerlerindeki belgeleri imha ederek uyruklarını gizlemeye çalışırlar. Bu şekilde davranan göçmenler ülkelerine geri gönderilmenin önüne geçmeye çalışırlar. Bunların uyruğunun tespiti ve sınır dışı edilme aşamaları uzun zaman almaktadır. Bu aşamada göçmenler ülkemizde barındırılmakta ve iâse edilmektedirler.

Bu süreçte, Türkiye yasadışı göçmenlerin oluşturduğu sıkıntıları aşmak için Geri Kabul Anlaşmalarına taraf olmuştur. Geri Kabul Anlaşmaları, yasadışı göçmenlerin Türkiye'den geldikleri ülkeye iadesi veya Türkiye'den diğer bir ülkeye

yasadışı geçiş yapan göçmenlerin Türkiye'ye iadesini ve kabulü amacını taşıyan hukuki bir araçtır. Zira Geri Kabul Anlaşmaları, ülkelerin yasadışı göçle mücadelesinde hem anlayış birliğı sağlamalarına hem de yasadışı göçmenlerin insan onurunu zedelemeyecek bir şekilde geldikleri ülkelere iade edilmelerine katkı sağlayacaktır.

Geri Kabul Anlaşmaları konusunda AB'ye adaylık sürecine kadar bir ilerleme gösterilememiştir. Ancak Türkiye'nin aday ülke statüsüne alınmasıyla beraber Geri Kabul Anlaşmaları konusunda da farklı bir süreç başlamıştır. Bugüne kadar Suriye, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Yunanistan ve Rusya ile Geri Kabul Anlaşması imzalanmış ve uygulanmaya başlanmıştır (www.mfa.gov.tr). Pakistan ve Nijerya ile de anlaşmalar imzalanmış olup onay aşamasındadır (www.egm.gov.tr). Bunun yanında 2001 yılında İran, Bulgaristan, Bangladeş, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sri Lanka'ya; 2002 yılında Ürdün, Tunus, Özbekistan, Moğolistan, Mısır, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Belarus, Sudan, Cezayir, Libya, Fas, Lübnan ve Kazakistan'a; 2003 yılında Azerbaycan'a; 2008 yılında Afganistan'a ve 2009 yılında Irak'a Geri Kabul Anlaşmaları teklif edilmiştir (www.egm.gov.tr).

Ocak 2011 yılında AB ile Geri Kabul Anlaşması müzakereleri tamamlanmış, ancak bu anlaşmaların onayı vize muafiyeti konusuna bağlandığı için bir neticeye ulaşılamamıştır. AB Adalet ve İçişleri Konseyi 24 Şubat 2011'de yaptığı toplantıda vize muafiyeti konusunda Türkiye'yi tatmin edici bir karar alamaması neticesinde Türk Dışişleri Bakanlığı, haklı olarak bu konudaki beklentilerinin karşılanmadığı müddetçe Geri Kabul Anlaşmaları'nın uygulanmayacağını muhataplarına bildirmiştir (www.mfa.gov.tr). AB'nin Türkiye ile Geri Kabul Anlaşmasını imzalaması yasadışı göçle mücadelesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Ancak buna paralel olarak AB ile vizesiz rejim yürürlüğe konmadığı takdirde bu anlaşma Türkiye'ye büyük miktarda ekonomik, siyasi ve sosyal yük getirecektir. Nitekim Suriye'deki iç karışıklıklar neticesinde ülkemize gelen göçmenlerin beraberinde getirdikleri sorunlar Türkiye'nin haklılığını ortaya koymuştur. Bu sebepten Türkiye'nin AB'den adaletli bir şekilde yük paylaşımı istemesi en doğal hakkıdır. Ancak AB öncelikle kendi menfaatini ön planda tuttuğu için bu konuda da kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, Türkiye'yi transit olarak kullanan yasadışı göçmenlerin kaynak ülkeleri ile Geri kabul Anlaşmaları

imzalanmadan, hedef ülke konumundaki AB ülkeleri ile anlaşmaların imzalanması Türkiye'ye büyük sorunlar getirecektir. Kaynak ve transit ülkelerle Geri Kabul Anlaşmalarının imzalanmaması yasadışı göçmenlerin geldikleri ülkelere iadesini güçleştirecektir. Bu süre zarfında Türkiye'de barındırılan göçmenler ülke ekonomisine ilave yükler getirecektir. Ayrıca sosyal ve siyasi rahatsızlıklara da sebep olmaları muhtemeldir (Akçadağ, 2012: 37). Bu nedenle evleviyetle Türkiye'ye gelen veya Türkiye'den yasa dışı yollarla transit geçiş yapan yasa dışı göçmenlerin kaynağı olan ülkelerle geri kabul antlaşmaları imzalanması yoluna gidilmelidir ve bunların geldikleri ülkelere iadesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde burada mağdur olan ülke Türkiye olacaktır.

Şu husus da göz ardı edilmemelidir. AB Geri Kabul Anlaşması imzaladığı ülkeleri Türkiye ile de benzer anlaşmaları imzalamaları konusunda zorlamalıdır. Aksi takdirde yasadışı göç konusunda bütün yük Türkiye'nin sırtında kalacaktır. AB, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Arnavutluk ve Bosna ile vizeleri kaldırmış ve Geri Kabul Anlaşmaları imzalamıştır. Ancak Türkiye'nin bu ülkeler ile Geri Kabul Anlaşması imzalamadan AB ile imzalaması durumunda, yakalanan yasadışı göçmenler en dış sınırdaki bulunan Türkiye'ye gönderilecektir. Böylece AB yasadışı göçmen sorununu mümkün olduğunca dış sınırlarına doğru göndererek bu yükten bir nevi kurtulmuş olacaktır. Ayrıca Türkiye böyle bir durumda yasadışı göçmen deposuna dönüşecektir. Bu dezavantajlı durum bir şekilde lehimize çevrilebilir. O da Schengen çerçevesinde vize kolaylığı sağlanması bu yükü bir nebze tolere edebilir (Akçadağ, 2012: 37).

Ayrıca bazı durumlar vardır ki, yasadışı yollardan ülkemize giriş yapan göçmenlerin veya mültecilerin geldikleri ülkeye iadeleri yakın zamanda mümkün görünmemektedir. Çünkü geldikleri ülkede can güvenliğinin bulunmaması bu insanların iadesini mümkün kılmamaktadır. Örneğin Suriye'den ülkemize giriş yapan göçmenler ister sınırları izinsiz aşsınlar isterse de izinli girsinler, bunların savaşın yaşandığı ülkelere iadesi insani olmayacağı için yakın zamanda iadeleri söz konusu değildir. Sayılarının 2 milyonu geçmesi nedeniyle de ülkemize ağır bir yük getirmektedirler.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

TÜRKİYE'DE YASADIŞI GÖÇ İSTATİSTİKLERİ VE ANALİZİ

3.1. FRONTEX'İN VERİLERİNİN İNCELENMESİ

Müslüman olduğu iddia edilen teröristlerce 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'deki Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik terörist saldırı gerçekleştirilmesi ve bu teröristlerin ABD'ye göç etmiş göçmen kişilerden olmaları, Batı dünyasında Müslüman göçmenlere karşı olumsuz bir kanı oluşmasına neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları Avrupa Birliği'nde de önemli bir etki bırakmıştır (Akçadağ, 2012: 17). 11 Eylül saldırılarının ardından 11 Mart 2004 tarihinde İspanya Madrid'de gerçekleştirilen bombalı saldırılar, Avrupa Birliği üyesi diğer ülkelerin de benzer saldırılara maruz kalabileceği endişesini Avrupalıların aklına düşürmüştür. Bu nedenle Avrupa'nın dış sınırlarının daha kontrollü hale getirilmesi için devam eden çalışmalara daha da ağırlık verilmiştir.

Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı, "Frontex" ya da Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin komşularıyla olan sınırlarının korunmasını ve güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir Avrupa Birliği kurumudur. Avrupa Birliğinin birliğe üye olmayan komşu ülkelerle olan sınırlarının güvenliğinin sağlanması, ulusal sınır muhafızları arasında işbirliği yapılmasını ve sınırlarla ilgili risk analizleri oluşturulması amacıyla kurulmuştur. FRONTEX, AB sınır yönetimi stratejisini operasyonel hale getirmeyi hedefleyen bir Topluluk kuruluşudur. 26 Ekim 2004 tarihinde 2007/2004 sayılı Konsey Tüzüğü ile kurulmuş ve merkezi 3 Ocak 2005 tarihinde Varşova'da açılmıştır. Avrupa Birliğinin birliğe yeni katılan ülkelere genel merkezini kurduğu ilk dairedir.

Frontex 2015 yılında Avrupa Birliğinin maruz kaldığı yasadışı göç hareketleri ile ilgili yeni bir Yıllık Risk Analiz (frontex.europa.eu) raporu yayımlamıştır. Bu raporda Türkiye'nin de içinde bulunduğu bazı bölgeler ile ilgili tespitlerini, çekincelerini ve tavsiyelerini ortaya koymuştur. Rapora genel bir bakış yaptığımız zaman Avrupa Birliği üyesi ülkelere doğru gerçekleştirilen göç hareketleri daha çok

üçüncü dünya ülkesi dediğimiz gelişmemiş ülkelere Avrupa'ya doğru olduğunu görmekteyiz.

Başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere, Güney Afrika ülkelerinden, uzak doğudan Avrupa Birliğine doğru göç hareketleri tespit edilmiştir. Yasa dışı göçmenler hedefledikleri ülkelere ulaşabilmek için daha az engelle karşılaşabileceklerini umdukları bölgeleri geçiş güzergâhı olarak seçmişlerdir. Özellikle Ortadoğu kökenli yasa dışı göçmenler için en başat transit ülke Türkiye'dir. Çünkü Türkiye hem geçiş güzergâhı üzerindedir hem de Avrupa'nın kapısı niteliğindedir.

Özellikle Suriye'den Türkiye'ye gelen göçmenler öncelikle güvenlik ihtiyacı için Türkiye'yi hedef ülke olarak belirlemiş akabinde de yaşam koşullarını daha iyi hale getirmek için Avrupa'ya geçişte transit ülke olarak kullanılmışlardır. Frontex'in tespitlerine göre, Libya'dan ayrılan göçmenlere ek olarak Eylül 2014'ten beri Türkiye'den kargo gemileri ile direkt İtalya'ya gönderilen göçmenlerin miktarında önemli bir oranda artış olduğu görülmüştür. Bu yeni akım Avrupa Birliği ülkelerine gitmeye çalışan göçmenlere Doğu Akdeniz havzasını bir ayrış bölgesi ve Orta Akdeniz havzasını ise bir varış noktası olarak belirledikleri anlamına gelmektedir (Annual Risk Analysis, 2015: 19). Bu akım özellikle 'Arap Baharı' ile Ortadoğu bölgesinde iç karışıklıkların yaşamasıyla daha bir hareketlenmiştir.

Karışıklıkların ve savaşların yaşandığı ülkelere öncelikle Türkiye'ye, sonrasında ise Avrupa ülkelerine doğru yoğun bir göçmen akımı olmuştur. Ancak AB dış sınırlarında aşırı tedbirler alarak bu göçmen akımını durdurmaya çalışmıştır. AB ülkelerinin katı tutumu sebebiyle birçok göçmen Akdeniz'in Avrupa kıyılarında mahzur kalmıştır. Yunanistan gibi bazı ülke sahil güvenlik birimleri ise göçmenlerin içinde bulunduğu teknelere müdahale ederek batmalarına sebep olmuştur.

Tablo 3.1. 2009-2014 Yılları Arası Yasadışı Sınır Geçiş Yakalamaları**Table 3. Detections of illegal border-crossing between BCPs**

Detections reported by routes and top three nationalities at the external borders

Routes	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Share of parent row total	% change on previous year
Central Mediterranean route (ITA and MLT)	11 043	4 450	64 261	15 151	45 298	170 664	60	277
Syria	40	191	283	581	11 503	39 651	23	245
Eritrea	1 084	55	659	1 889	10 398	33 559	20	223
Unspecified sub-Saharan nationals	0	0	0	0	0	26 340	15	n.a.
Eastern Mediterranean route (GRC, BGR AND CYP)	39 975	55 688	57 025	37 224	24 799	50 834	18	105
Sea	28 848	6 175	1 467	4 370	11 831	44 057	87	272
Syria	184	139	76	906	5 361	27 025	61	404
Afghanistan	11 758	1 373	310	1 593	4 080	11 582	26	184
Somalia	5 675	416	42	56	526	1 621	3.7	208
Land	11 127	49 513	55 558	32 854	12 968	6 777	13	-48
Syria	354	495	1 216	6 216	7 366	4 648	69	-37
Afghanistan	639	21 389	19 308	7 973	2 049	893	13	-56
Iraq	2 674	2 704	1 054	987	372	483	7.1	30
Western Balkan route	3 089	2 371	4 658	6 391	19 951	43 357	15	117
Kosovo*	705	372	498	942	6 303	22 059	51	250
Afghanistan	700	469	983	1 665	2 174	8 342	19	284
Syria	0	12	34	178	1 171	7 320	17	525
Circular route from Albania to Greece	40 250	35 297	5 269	5 502	8 728	8 841	3.1	1.3
Albania	38 017	32 451	5 022	5 398	8 592	8 757	99	1.9
FYR Macedonia	97	49	23	36	21	31	0.4	48
Georgia	12	16	21	7	23	14	0.2	-39
Western Mediterranean route	6 642	5 003	8 448	6 397	6 838	7 842	2.8	15
Sea	5 003	3 436	5 103	3 558	2 609	4 755	61	82
Cameroon	122	254	181	146	255	845	18	231
Algeria	3 190	1 242	1 037	1 048	536	734	15	37
Morocco	254	300	775	364	282	468	10	66
Land	1 639	1 567	3 345	2 839	4 229	3 087	39	-27
Mali	:	:	:	:	:	669	22	n.a.
Cameroon	:	:	:	:	:	652	21	n.a.
Syria	:	:	:	:	:	405	13	n.a.
Eastern borders route	1 335	1 052	1 049	1 597	1 316	1 275	0.4	-3
Vietnam	31	39	23	158	149	257	20	72
Afghanistan	163	132	105	200	149	209	16	40
Georgia	173	144	209	328	235	171	13	-27
Black Sea route	1	0	0	1	148	433	0.2	193
Afghanistan	0	0	0	0	62	261	60	321
Iraq	0	0	0	0	0	90	21	n.a.
Iran	0	0	0	1	0	45	10	n.a.
Western African route	2 244	196	340	174	283	276	0.1	-3
Morocco	176	179	321	104	104	52	19	-50
Guinea	304	0	4	2	12	50	18	317
Senegal	186	2	4	15	10	26	9.4	160
Other	20	3	1	0	4	10	0	150
Russian Federation	0	2	0	0	0	4	40	n.a.
Iraq	0	0	0	0	0	3	30	n.a.
Serbia	0	0	0	0	0	1	10	n.a.
Total	104 599	104 060	141 051	72 437	107 365	283 532	100	164

* This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

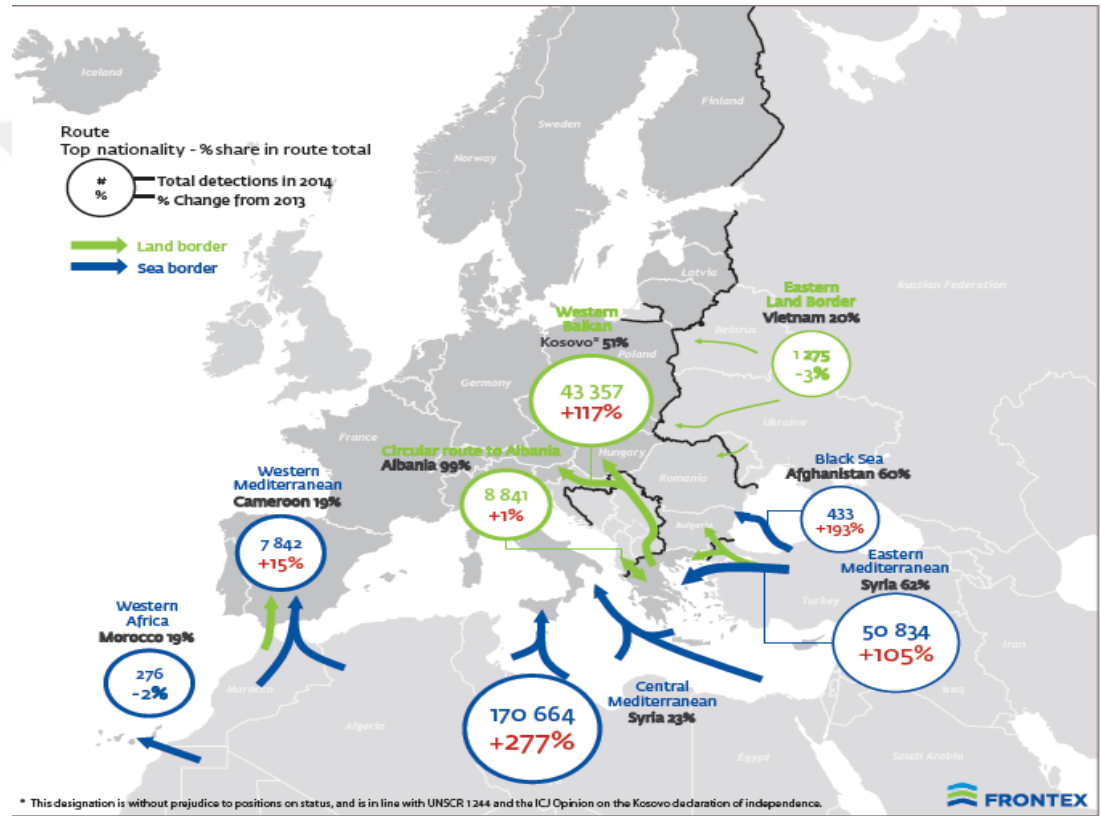
Source: FRONTEX data as of 9 February 2015

Kaynak: FRONTEX (frontex.europa.eu)

Yukarıdaki Tablo 3.1’de, 2009-2014 yılları incelendiğinde, Türkiye’nin de içinde bulunduğu Doğu Akdeniz rotasını kullanarak Avrupa’ya giriş yaparken yakalanan yasa dışı göçmenlerin uyuşuna baktığımız zaman deniz yoluyla giriş yapanlardan ilk üç sırayı Suriye, Afganistan ve Somali uyrukluların oluşturduğunu görmekteyiz. Karayolu ile giriş yapanlara baktığımızda ise ilk üç sırayı Suriye, Afganistan ve Iraklılar oluşturmaktadır. Söz konusu ülkelere baktığımızda, hepsinin

de gelişmemiş ve iç siyasetlerinde karışıklıklar yaşanan ülkeler olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin hepsinde de iç savaş nedeniyle insanların can güvenliklerinin olmamasının yanı sıra ekonomik yönden de harap duruma gelmiş ülkelerdir. Savaşlardan ve fakirlikten kaçan halk can güvenliklerini emniyet altına almak ve geçimlerini sağlamak için ülkelerini terk ederek gelişmiş olan ülkelere doğru göç etmektedirler.

Tablo3.2. 2014 Yılındaki Yasadışı Sınır Geçiş Güzergâhlarının 2013 Oranlarıyla Karşılaştırılması

Kaynak: FRONTEX (frontex.europa.eu)

Tablo 3.2'yi incelediğimizde Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya doğru olan göç hareketlerinin 2014 yılının 2013 yılına oranla değişimini görmekteyiz. Tabloda Türkiye'den Avrupa'ya doğru göç hareketlerinin iki rotadan gerçekleştiği görülmektedir. Frontex, Türkiye'nin kuzeyinden gerçekleştirilen göç rotasını Karadeniz, Türkiye'nin Ege sahillerinden gerçekleştirilen göçlerin yolunu ise Doğu Akdeniz rotası olarak isimlendirmiştir.

Karadeniz rotasına baktığımızda Türkiye'nin Karadeniz sahillerinden Romanya ve Bulgaristan sahillerine ulaşmak için 2014 yılında 433 yasadışı göç

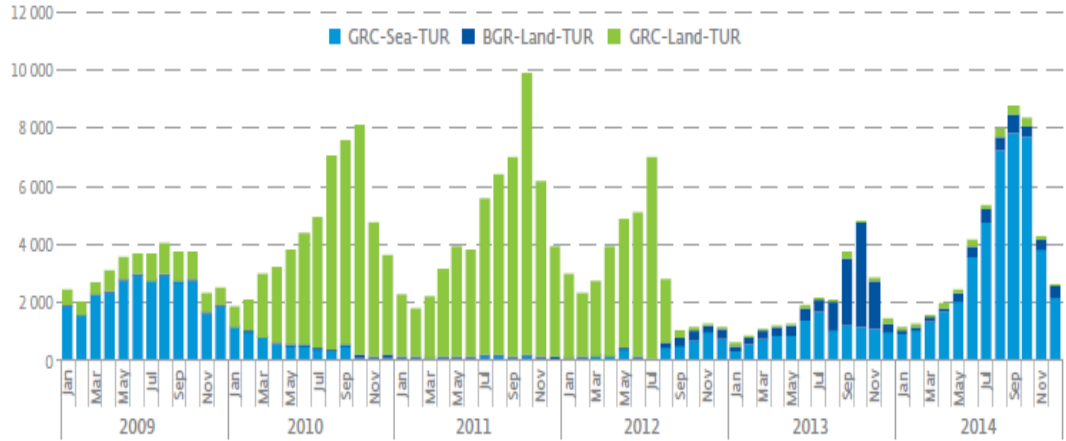
yapan göçmen yakalanmıştır. 2013 yılına oranla %193'lük bir artış tespit edilmiştir. Yakalanan yasadışı göçmenlerin %60'ını Afganistan uyruklu göçmenler oluşturmuştur. Geri kalan %40'luk dilim ise farklı ülkelere göre dağılım göstermiştir. Bu güzergâhı kullanan yasadışı göçmenlerin tamamı Doğu Avrupa kıyılarına ulaşmak için deniz yolunu kullanmışlardır.

Karadeniz rotası geçmişte oldukça nadir olarak yakalamaların yapıldığı bir rotadır. Ancak 2014'te Bulgaristan ve Romanya 2013'ten beri 433 yasadışı göçmeni illegal yollardan ülkeye girerken yakaladığını rapor ederek bu rotada bir artış olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu vakalar yine de sınırlı alanları kapsamaktadır ve muhtemelen Doğu Akdeniz'de artan gözetleme faaliyetleri ile Türkiye'de artmakta olan ve yasak geçiş için bekleyen göçmenlerin miktarının fazla olmasına bağlı olarak bir önceki yıla oranla bu rotada artış olmuştur. (Annual Risk Analysis, 2015: 24). Bu rota göçmenler için biraz zorlu görüldüğünden olsa gerek ki, göçmenler yasadışı geçişte bu rotayı Doğu Akdeniz rotası kadar kullanmamaktadırlar.

Türkiye üzerinden gerçekleştirilen yasadışı göçlerde kullanılan bir diğer güzergâh olan Doğu Akdeniz rotasını incelediğimizde güzergâhın ikiye ayrıldığını görmekteyiz. Yasadışı göçmenlerin bir kısmının Trakya üzerinden karayolu ile Yunanistan ve Bulgaristan'a bir diğer kısmının ise Türkiye'nin Ege sahillerinden Yunanistan kıyılarına ulaştıklarını görmekteyiz. 2014 yılında Doğu Akdeniz rotasını kullanarak Avrupa'ya yasadışı bir şekilde ulaşmaya çalışan 50,834 yasadışı göçmen yakalanmıştır. 2013 yılı ile kıyaslandığında yakalanan yasadışı göçmen sayısında %105'lik bir artış olduğu görülmektedir.

Yakalanan yasadışı göçmenlerin %62'sini Suriyeli göçmenler oluşturmuştur. Geri kalan %38'lik dilim ise farklı ülkelere göre dağılım göstermiştir. Doğu Akdeniz rotasını incelediğimizde görüyoruz ki yasadışı göçmenlerin bir kısmı karayoluyla Türkiye'nin Trakya Bölgesinden sınırı ihlal etmek suretiyle Yunanistan ve Bulgaristan'a, bir diğer kısmı ise Türkiye'nin Ege sahillerini kullanarak kargo gemileri veya küçük teknelerle Yunanistan sahillerine ulaşmaya çalışmışlardır. Yalnızca yukarıdaki tabloyu incelememiz bile bize Türkiye'nin yasadışı göç olayında transit bir ülke olarak kullanıldığını ispatlamaya yetecektir.

Tablo 3.3. Doğu Akdeniz’deki Sınır Geçiş Noktaları Arasındaki Rotalarda 2009-2014 Yıllarında Meydana Gelen Yakalamalar

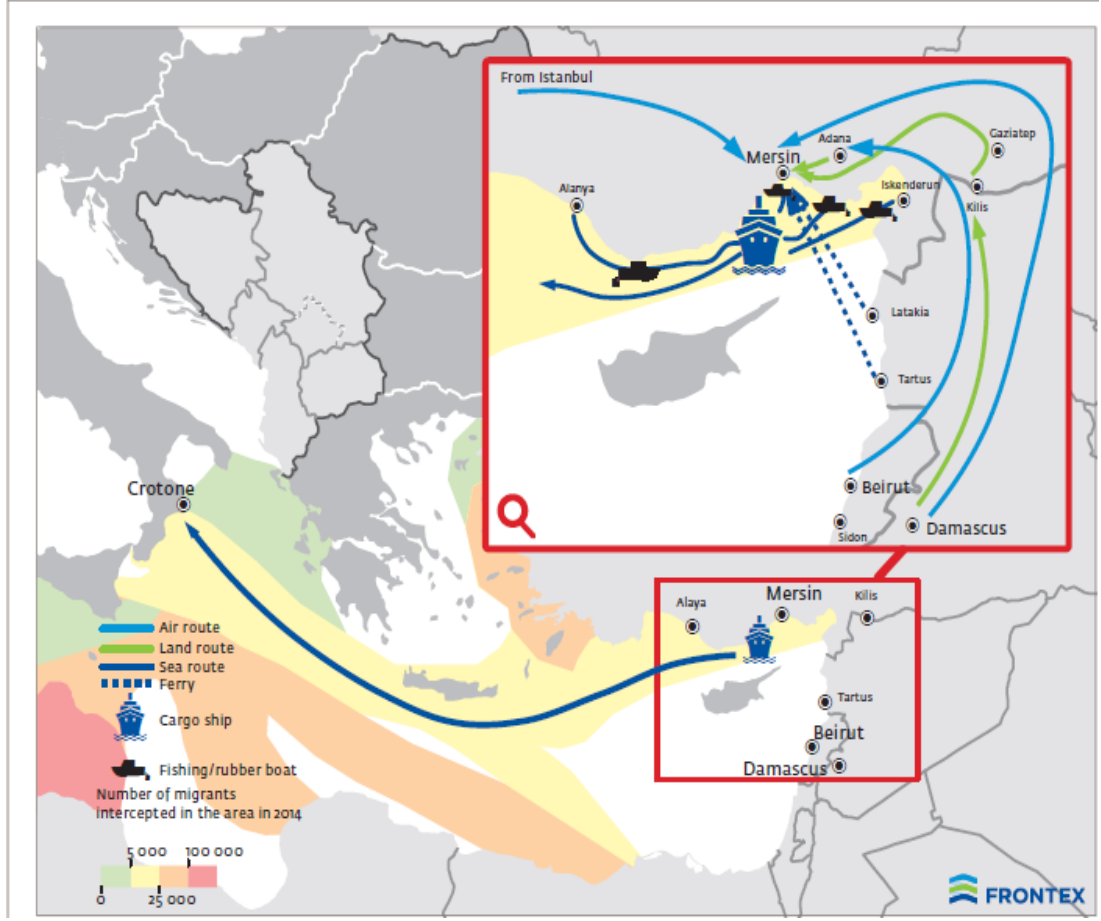
Kaynak: FRONTEX (frontex.europa.eu)

Yukarıda gördüğümüz Tablo 3.3’ü incelediğimizde, 2014 Ağustos’tan beri Orta Akdeniz’e Türkiye’den giden düzensiz göçmenlerin sayısında 2013 yılı ile 2015 yılının ilk dönemine göre belirgin bir şekilde artış gözlenmiştir. Bu artışın ana sebebi göçmenlerin iltica organlarının kargo gemileri ile Türkiye’den İtalya’ya direkt götürülmeleridir. Günümüze kadar Mersin, Avrupa Birliği’ne üye ülkelere kaçak olarak seyahat etmek isteyenlerin kaçakçılarla bağlantı kurduğu bir yer olmuştur. Mersin kaçak göçmenler için tek bağlantı noktası değildir. Mersin gibi Türkiye’nin sahilleri boyunca Hatay ve Adana gibi birçok noktadan da tahta kayıklar açıkta bekleyen kargo gemilerine ulaşmak üzere yola çıkmaktadır (Annual Risk Analysis, 2015: 21). Büyük kargo gemilerine bindirilen yasadışı göçmenler başta İtalya ve Yunanistan olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerine taşınmaktadırlar.

Ayrıca tabloda gördüğümüz bir diğer husus 2010-2011-2012 yıllarında Türkiye Yunanistan kara sınırından yasadışı geçiş yaparken çok fazla miktarda yakalama yaşanmasına rağmen 2013-2014 yıllarında bu yolla yakalanan yasadışı göçmen sayısında aşırı bir düşüş yaşanmıştır. Ancak deniz yoluyla yasadışı göç yaparken yakalanan yasadışı göçmen sayısında ise ciddi bir artış yaşanmıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki, göçmenler göç etme heveslerinden vazgeçmemiş sadece geçiş güzergâhlarında değişiklik yapmışlardır. Kendileri için hangi yolu hedefe varmada daha kolay veya emniyetli görmüşlerse o yolu tercih etmişler. Yalnız burada değişmeyen gerçek Türkiye'nin yasadışı göç serüveninde transit ülke olarak kullanıldığı gerçeğidir.

Peki, neden insanlar yasadışı göç olayını gerçekleştirirken Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıyorlar? Bunun birçok sebebi olabileceği gibi kanaatimce en birinci sebebi ülkemizin Avrupa'nın hemen yanı başında giriş kapısı niteliğinde olması ve göçe kaynaklık eden ülkelere de komşu olmasını söyleyebiliriz. Ayrıca ülkemizin demokratik bir hukuk sistemine sahip olması ve göçmenlere insancıl davranması nedeniyle de Türkiye göçmenler için bir tercih sebebi olabilir. En azından Türk Sahil Güvenlik ekipleri göçmenlerin gemilerini denizde batırmaya teşebbüs edip onları ölüme terk etmemektedirler.

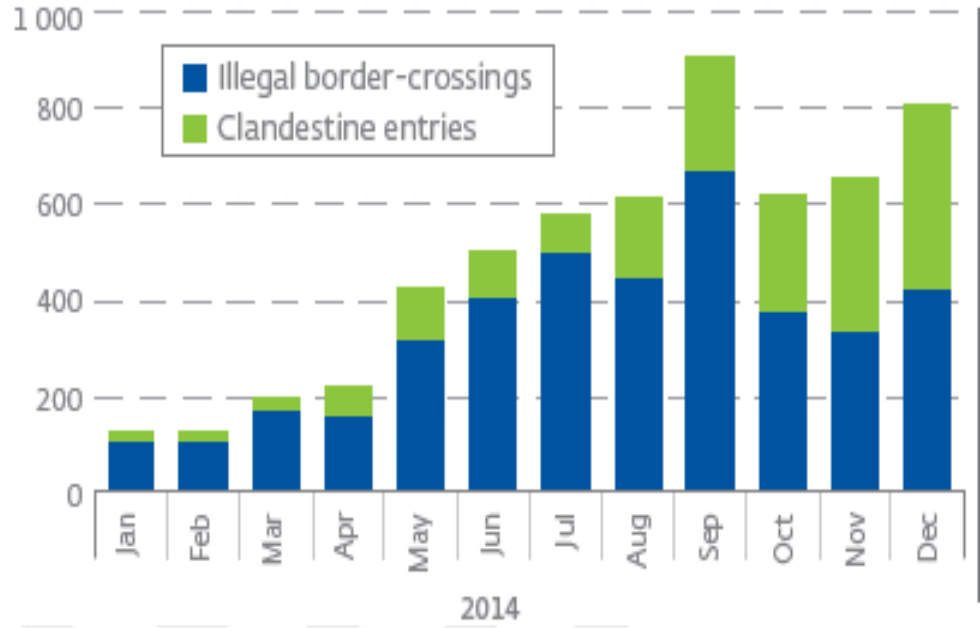
Tablo 3.4. Eylül 2014'te Kargo Gemisi Sandy ile Birlikte İtalya'ya Giden Rota Örneği

Kaynak: FRONTEX(frontex.europa.eu)

Ayrıca konunun bir diğer boyutu ise, yasadışı göçmen kaçakçılığı yapanlar için göçmenleri büyük kargo gemilerinin güvertesinde Türkiye'den kaçırmak oldukça karlı bir işidir. Bu tür işlerden elde ettikleri kârlar ile diğer suç hareketlerine bulaşan kaçakçılık ağlarının önemli miktarda finansmanını sağlamaktadırlar. Bu durum suç örgütlerinin Suriye'de yerlerinden olan mağdur aile gruplarını sömürerek bulaştıkları diğer suç faaliyetlerini finanse etmelerine büyük katkı sağlamaktadır (Annual Risk Analysis, 2015: 21). Bu yüzden uluslararası toplum yasadışı göçle mücadele ederken konunun bu yönünü ihmal etmemelidir. Yasadışı göçmen kaçakçılığı yapan organizatörlere karşı mücadele ederken başta istihbarat paylaşımı olmak üzere her alanda bilgi paylaşımı yapılmalıdır. Aksi takdirde bireysel çabalar istenilen sonucu vermeyecektir.

Tablo 3.5. Türkiye Sınırında 2014 Yılında Yasadışı Sınır Geçme ve Gizli Geçişlere Yönelik Tespitler

Kaynak: FRONTEX (frontex.europa.eu)

Tablo 3.5'i incelediğimizde 2014 yılında Türkiye'den havalimanlarını kullanarak yasadışı sınır geçişlerini (Illegal border-crossings) ve gizli geçişlerin (Clandestine entries) aylara göre dağılımını görmekteyiz. 2014'te havaalanlarındaki evrak sahteciliği vakaları göz önüne alındığında İstanbul Atatürk Havalimanı, yasadışı geçiş için evrak sahteciliği vakalarını 2013'e göre %40 oranında azaltmış olmasına rağmen 3. Dünya ülkelerinden en fazla rapor edilen kaçak biniş yapılmış havalimanı olmuştur. (Annual Risk Analysis, 2015: 26). Bu da Türkiye'nin havayolu ile Avrupa'ya geçişte halen transit ülke olarak cazibesini koruduğunu göstermektedir. Türkiye'nin vize uygulamadığı ülkelere yasal yollarla gelen göçmenler Türk Havalimanlarını kullanarak sahte evraklarla Avrupa ülkelerine geçmeyi denemektedirler. Bu şekilde AB ülkelerine ulaşabilen göçmenlerin çoğu oraya ayak basar basmaz iltica başvurusunda bulunmaktadırlar. Böylece mülteci statüsünden yararlanarak sınır dışı edilmenin önüne geçmeye çalışmaktadırlar.

Tablo 3.6. Karayolu İle Trakya'dan Avrupa'ya Giriş Kapıları

Kaynak: FRONTEX (frontex.europa.eu)

2014 yılında Türkiye ve Bulgaristan sınırında karayolu ile sınır geçişlerinde evrak sahteciliğine yönelik tespitler çoğunlukla Irak ulusundan olanlar arasında artmıştır. Iraklılar Avrupa'ya geçerken Türkiye topraklarını transit geçiş olarak kullanmışlardır (2013 yılı ile kıyaslandığında %30 artış olduğu görülmüştür.) (Annual Risk Analysis, 2015: 27). Bu artışın sebebini Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısının gün geçtikçe artmış olmasına bağlayabiliriz.

Havalimanlarındaki yasadışı sınır geçişleri için yapılan evrak sahteciliğine bakıldığı zaman, Irak uyrukluların karıştıkları evrakta sahtecilik 2013 yılı ile kıyaslandığında 2014 yılında %20 oranında artmıştır. Iraklılar çoğunlukla Fortaleza (Brezilya) ve İstanbul'dan uçarlarken yakalanmışlardır (Annual Risk Analysis, 2015: 28).

Gerçekleşmesi en muhtemel olan senaryo ve uç sınırlarda en çok alakası bulunan en iyi tahminler Akdeniz alanının yasadışı göçte ana kavşak olarak kalacağını göstermektedir. Bu yönüyle aynı zamanda Avrupa Birliği'nin dış sınırında bulunan ülkelerinin sınır kontrol birimleri hem Akdeniz'in geniş sahasında arama kurtarma faaliyeti icra edecek hem de kendisini Avrupa birliği'nin sınırlarında boy gösteren artan sayıdaki yasadışı göç hareketleri ile ilk temasa geçen, birliğin sınır bekçileri olarak göçmenleri uluslararası koruma maksadı ile arama yaparken göreceklerdir (Annual Risk Analysis, 2015: 47). Gerçi AB özellikle Suriyeli mültecileri Avrupa'da misafir etme konusunda soğuk davranmaktadır. Bir taraftan

bunların Avrupa'ya geçmesine engel olmaya çalışırken bir taraftan da Türkiye'nin bu mültecileri ülkesinde barındırması konusunda teşvikte bulunmaktadır.

Önümüzdeki günlerde de yasadışı göçmen akımları Kuzey Afrika ile çoğunluğu Türkiye'nin güneydoğu kara sınırından olmak üzere Ortadoğu'dan gelmesi beklenmektedir. Ana belirsizlikler zamanlama ve akımların boyut ve yapısı ile alakalıdır. Boyut ve yapıyla alakalı tutumlar Kuzey Afrika ve özellikle Suriye ile çevresindeki ülkeler olmak üzere Ortadoğu'daki karışıklıkların hangi noktaya varacağını bilinememesi ile ilgilidir (Annual Risk Analysis, 2015: 47). Ancak bugün itibari ile Ortadoğu bölgesinin yakın bir zamanda istikrara kavuşması pek olası görülmemektedir. Bu nedenle bu bölgeden gerek Avrupa'ya gerekse de dünyanın başka gelişmiş ülkelerine doğru göçlerin yaşanması muhtemeldir.

Frontex, son beş yılda AB'ye düzensiz göç veren ana ülkelerin kökenleri ve konumları dikkate alındığında yasadışı göç ile mücadelede mücadele edilmesi gereken en muhtemel sınırların güney Akdeniz sahilleri ile Türkiye'ye olan sınırlar olduğunu belirtmiştir. Türkiye ve Kuzey Afrika ile bağı olan ve/veya yaşamak veya kalmak için gitme imkânı olan göçmenlerin yasadışı göç hareketlerinde oldukça fazla miktarda yer almaya devam edecekleri bölgeler olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle orta Akdeniz'den İtalya'ya ulaşmaya çalışan Libya göçmenleri ve AB'ye iltica için kaçak yollarla sınırları geçen Suriyeliler 2013 ve 2014 yıllarında kayda alınmış ve yakın gelecekte de bu insanların yasadışı yollarla Avrupa'ya geçmeye çalışacakları değerlendirilmektedir (Annual Risk Analysis, 2015: 47).

Orta Akdeniz bölgesinde birçok bölge Kuzey Afrika'dan yasadışı yollarla Avrupa'ya geçişler için kullanılabilir. Daha fazla Güney Afrikalı, Kuzey Afrika ülkelerini AB'ye gidebilmek için transit ülke olarak kullanabilir. Bu yolu kullanan göçmenler farklı uyruktan ülkelere mensup oldukları için, geçiş miktarı konusunda tahmin yapmamızı zorlaştırmaktadır. Mısır ve Cezayir, göçmen hareketlerindeki aşırı artış nedeniyle Suriye uyruklulara vize işlemi uygulamaktadır ve bu durum Suriyelilerin 2014 yılında gözde kalkış noktası olan Libya'ya ulaşmak için kullandıkları bu rota cazibesini yitirmiştir. Fakat Türkiye, Suriye uyruklular için vize uygulaması yapmadığı için şu anda Suriyelilerin Avrupa Birliği üyesi ülkelere varmak için ana kalkış üssü olarak kullanılmaktadır (Annual Risk Analysis, 2015:

48). Daha önceki ifadelerimizden de anlaşılacağı gibi Türkiye'nin bu cazibesini yakın zamanda kaybetmesi beklenmemektedir.

Doğu Akdeniz bölgesinde Türkiye sınırındaki gelişmiş sınır takibi, göçmen hareketinde Ege denizine doğru bir yer değiştirmeye yol açmıştır. Bu durum yerel kabul ofislerinin kısıtlı imkânları nedeniyle evraksız göçmenleri kabulde sıkıntılar yaşamasına neden olacağı öngörülmektedir. Ayrıca yüksek miktarda göçmenin Afrika'dan gelip Avrupa'ya sahte dokümanlarla girmek için Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmaları beklenmektedir. İstanbul havalimanı, Türk Hava Yollarının Afrika ve Ortadoğu açılımları ve son yıllardaki sürekli yolcu akımlarıyla birlikte birçok üye ülkeye yasadışı yollardan geçişlerin merkez noktası haline gelmiştir. Bu yüzden Türk Hava alanları yasadışı göçmenlerin Avrupa'ya varmalarında yaygın kalkış alanları olmuştur (Annual Risk Analysis, 2015: 48).

Frontex'in raporundaki bir diğer iddia Türkiye yasal ve ucuz seyahat seçeneklerinin elverişliliği ve coğrafi konumu sebebiyle yabancı savaşçıların Suriye'ye giriş ve çıkış için tercih ettiği bir ülke olmuştur. Bu gibi ülkelerin karşılaştığı sınır yönetimi ve sınır güvenliği ile alakalı riskleri tanımlamak ve sonrasında yerel ve bölgesel anlamda çeşitli önlemler tavsiye etmek Avrupa Birliğinin sınır güvenliği için faydalı sonuçlar doğuracaktır.

Bu durum ayrıca AB ile çalışmak için diğer ülkeler açısından teşvik edici önemli bir tedbir olacaktır. Ancak 3. ülkelerde ulusal anlamda sınır yönetimi ve güvenliği konusunda teknik destek sağlama ve zemin hazırlama ve bunların hepsinin yanında AB sınır yönetim standartlarının korunmasıyla netice alınmasını mümkün kılacaktır. Bir başlangıç önerisi olarak Türkiye kendisiyle bu çalışma metodu ve hedeflenen işbirliğinin uygulanabileceği AB'ye aday makul bir ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum AB komşuluğunda hayati öneme haiz olan diğer transit ve kaynak ülkelerle işbirliğinin de sağlanması gerekliliğini otaya koymaktadır (Annual Risk Analysis, 2015: 54-55).

Frontex'in ortaya koyduğu verilerden hareketle Türkiye'nin yasadışı göçmenler için transit bir ülke olduğu su götürmez bir gerçektir. Hatta AB'nin bir diğer önemli endişesi ve iddiası, dünyanın değişik ülkelerinden Suriye'ye savaşmak için gelen cihatçıların da geçiş ülkesi konumundadır. Bütün bu verilere baktığımızda, Türkiye yasadışı göçmenlere transit ülke olarak dayelik yaptığı gibi aynı zamanda da

çeşitli iç dinamikleri itibari ile de göç veren kaynak bir ülkedir. Fakat göz ardı edilmemesi gereken bir diğer gerçek de Suriyeli göçmenlerin durumudur. Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin büyük kısmı halen Türkiye'dedirler. Bunlar Türkiye'de mi kalacaklar, üçüncü bir ülkeye mi gidecekler yoksa ülkelerine geri mi dönecekler? Bu konu henüz netlik kazanmış değildir. Türkiye'ye ciddi mali ve sosyal yükler getiren bu sorunun varacağı son noktayı zaman gösterecektir.

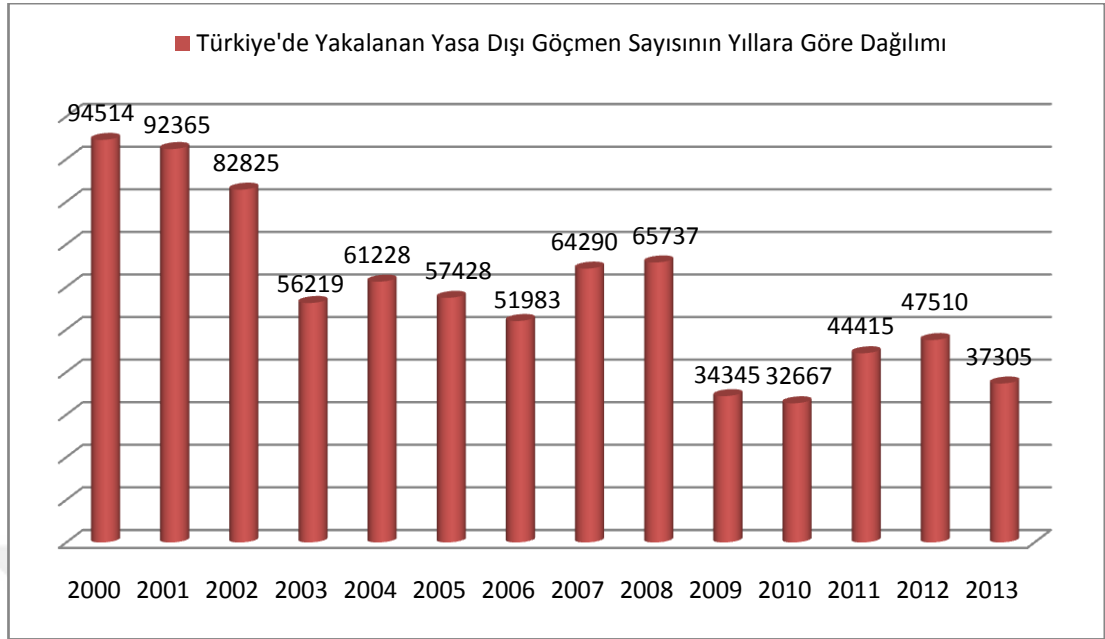
3.2. EGM' NİN VERİLERİNİN İNCELENMESİ

Son yıllarda Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelen yasadışı göç hareketlerinin önemli bir kısmı deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Çünkü Türkiye'den gemi ile hareket eden göçmenlerin hedefledikleri ülkelere varmak için gemi yolculuğu boyunca çok fazla sorunla karşılaşmayacakları ve daha zahmetsiz seyahat edecekleri varsayılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Akdeniz ve Ege kıyılarından küçük teknelere binen yasadışı göçmenler buradan hareketle açıkta bekleyen büyük gemilere binmeye çalışmaktadırlar. Bu gemilere binebilen göçmenler Avrupa kıyılarına doğru seyahat etmektedirler.

Emniyet Genel Müdürlüğünün internet sitesinden (www.egm.gov.tr) edindiğimiz bilgilere göre, Türkiye'den hareket eden ve Avrupa ülkelerine ulaşan gemi ya da teknelerin sayısı 2001 yılında 17, 2002 yılında 2 olarak tespit edilmiştir. 2003 yılında ise sadece bir geminin Türkiye'den hareket ettiği bilgisine ulaşılabilmektedir. 2004, 2005 ve 2006 yıllarında Türkiye'den yasadışı yollarla çıkış yaparak Avrupa'ya ulaşan bir gemi ya da tekne bulunmamaktadır. 2007 yılında ülkemizden hareket ederek İtalya kıyılarına ulaşabilmiş yalnızca 1 gemi kayıtlarımıza alınmışken, 2009 yılında 1, 2010 yılında 4 gemi yurtdışında yakalanmıştır. Bununla birlikte, ülkemizde yasadışı göçmenlerle birlikte çıkış yapmaya çalışırken 2001 yılında 19, 2002 yılında 70, 2003 yılında 18, 2004 yılında 12, 2005 yılında 28, 2006 yılında 27, 2007 yılında 51, 2008 yılında 379, 2009 yılında 155, 2010 yılında 39 tekne güvenlik güçlerimizce yakalanmıştır.

Sahte belgeyle ülkemize giriş yapma hususunda teşebbüste bulunan 1999 yılında 6.069, 2000 yılında 24.504, 2001 yılında 15.208, 2002 yılında 11.084, 2003 yılında 9.362, 2004 yılında 11.093, 2005 yılında 8.818, 2006 yılında 8.107, 2007 yılında 14.265, 2008 yılında 11.046, 2009 yılında 12.804, 2010 yılında 15.227 olmak üzere toplam 147.587 yabancıların ülkeye girişine izin verilmemiştir.

Tablo 3.7. Türkiye’de Yakalanan Yasadışı Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı

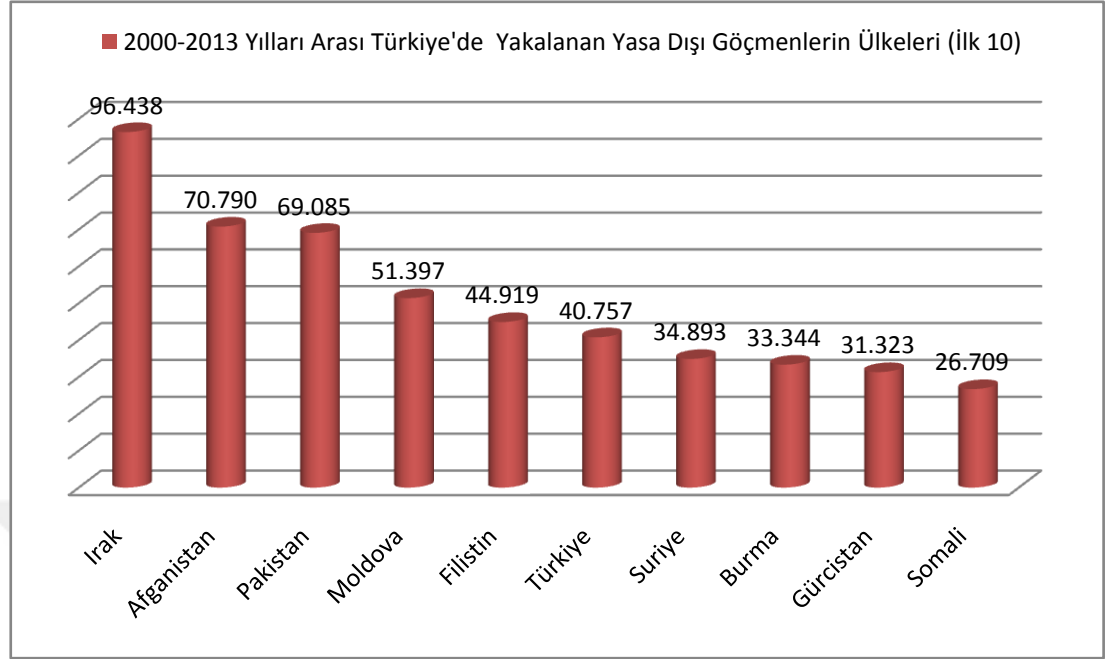

Kaynak: EGM Yabancılar İltica Hudut Daire Başkanlığı (bkz. s.105-111)

Tablo 3.7’ye baktığımızda yasadışı yollardan Türkiye’ye giriş yapmış ve neticede yakalanmış olan kaçak göçmenlerin yıllara göre dağılımını görmekteyiz. Tabloda görülen rakamlar sadece yakalanmış olan kaçak göçmenlerin sayısını göstermektedir. Yakalanmayarak hedefledikleri ülkelere gidebilen kaçak göçmenler tespit edilemedikleri için bu sayıya dâhil değildir. Onların da tespit edilebilme imkânı olsaydı bu sayılar daha da artacaktı.

2000 yılından 2003 yılına kadar yakalanan yasadışı göçmen sayısında azalma görülmekle birlikte, bu yıldan itibaren yakalanan yasadışı göçmen sayısı dalgalı bir seyir izlemiştir. Ancak yine de yakalanan yasadışı göçmen miktarı önemli sayıya tekabül etmektedir. Yıllara göre yakalanan göçmen sayılarındaki farklılıklar, kaçakların Türkiye’yi Avrupa’ya ulaşmak için transit bir ülke olarak kullandıkları gerçeğini değiştirmemektedir. EGM bu alanda yapmış olduğu görevi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne devrettiği için 2014 yılına ait verileri görememekteyiz. Ancak gerek Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden gerekse de Frontex’ten aldığımız veriler bu sayının gittikçe arttığını göstermektedir.

Tablo 3.8. 2000-2013 Yılları Arası Türkiye’de Yakalanan Yasadışı Göçmenlerin Ülkelere Göre Dağılımı (İlk 10)

Kaynak: EGM Yabancılar İltica Hudut Daire Başkanlığı (bkz. s.105-111)

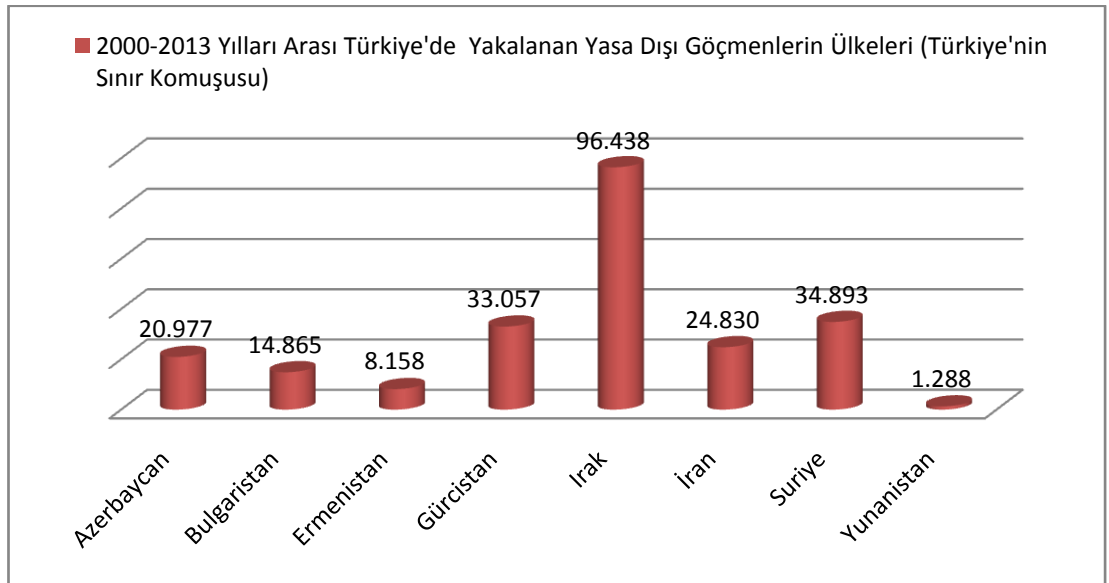
Tablo 3.8’i incelediğimiz zaman yasa dışı yollardan Türkiye’ye giriş yapmış ve yakalanmış olan kaçakların mensup oldukları ülkelerin isimlerini ve kaçak göçmenlerin miktarını görüyoruz. Yakalanan kaçak göçmen miktarında ilk üç sırayı Ortadoğu ülkeleri olan Irak, Afganistan ve Pakistan’ın paylaştığını görüyoruz. Diğer ülkelere baktığımız zaman farklı coğrafyaların ülkeleri olmalarına rağmen ya gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler kategorisinde olduklarını görmekteyiz. Listeye baktığımızda altıncı sırada Türkiye’yi de görmekteyiz. Türk vatandaşı olup da çeşitli sebeplerle kaçak yollardan yurt dışına çıkmaya çalışırken yakalanan Türk vatandaşlarının sayısı da önemli bir miktara tekabül etmektedir. Türk vatandaşlarının da yasadışı yollardan yurtdışına çıkmaya çalışmaları bize Türkiye’nin aynı zamanda göçe kaynaklık eden bir ülke olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki tablo bize tam olarak şu neticeyi vermektedir. Gelişmemiş çevre ülkelerden gelişmiş olan merkez ülkelere doğru bir göç dalgası yaşanmaktadır. Bu göç hareketlerinde Türkiye coğrafi konumu nedeniyle hem transit ülke olarak hem de kaynak ülke olarak üstüne düşen payı almaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus Suriyeli göçmenlerin durumudur.

Suriyeli göçmenler başlangıçta gelişmiş bir Avrupa ülkesine göç edip müreffeh bir hayat yaşama kaygısıyla hareket etmemişlerdir. Onların en başat kaygısı ülkelerinde yaşanan iç savaştan kaçarak can güvenliklerini sağlama isteğidir. Türkiye'yi tercih etmelerinin nedeni ise hem coğrafi yakınlık hem de Türkiye'nin gelen Suriyelilere kapılarını açarak onları güney sınırlarında kurduğu çadırlarda barındırmasıdır. Ayrıca Türkiye Suriye uyuşuna mensup vatandaşlara vize uygulamamaktadır. Bu da Suriyelilerin Türkiye'ye girişini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle onların durumu farklılık arz etmektedir. Ancak Suriyelilerin içinden de birçok insan Türkiye'de yaşadıkları koşulları beğenmemekte ve bu nedenle yine kaçak yollardan AB ülkelerine geçmeye çalışmaktadırlar.

Son zamanlarda basına düşen haberlerden Ege Denizinde, tekne faciası yaşayan yüzlerce binlerce Suriyelinin ölümüne ve deniz sularında kayboluşuna şahit olmaktadır. Kendilerine daha iyi bir yaşam alanı bulmak için yollara düşen Suriyeliler umut tacirlerinin kandırmasıyla Ege Denizinin soğuk sularında yaşamlarını yitirmektedirler. Ege Denizinde yaşanan ölümler uluslararası toplumu harekete geçirmiştir. Ancak uluslararası toplumun vicdan sızlaması çok sürmemiş ve Suriyeli mülteci sorunu Türkiye'nin üzerine yıkılmaya çalışılmıştır. Türkiye de her şeye rağmen bu mağdur insanlara yardım etmeyi sürdürmektedir.

Tablo 3.9. 2000-2013 Yılları Arası Türkiye'de Yakalanan Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri (Türkiye'nin Sınır Komşuları)

Kaynak: EGM Yabancılar İltica Hudut Daire Başkanlığı (bkz. s.105-111)

Tablo 3.9’u incelediğimizde görüyoruz ki Türkiye’nin sınır komşusu olan ülkelere mensup göçmenlerin yasadışı yollardan Türkiye’ye giriş yaptığı ve yurtdışına yine yasadışı yollardan çıkış yapmaya çalışırken yakalandıkları görülmektedir. Topraklarında siyasi belirsizlikler ve savaş halinin devam etmesi nedeniyle Irak ülkesine mensup yasadışı göçmenlerin komşu ülkelerimiz arasında yine liste başı olduklarını görüyoruz.

2013 yılına kadar komşu ülkelerimizden en fazla yasadışı göç gerçekleştirenler Iraklılar olmasına rağmen 2014 ve 2015 yıllarında en fazla göç veren ülke Suriye olmuştur. Tabloya baktığımızda 13 yıllık sürede Yunanistan uyruğuna mensup vatandaşların da Türkiye’yi transit ülke olarak kullandıklarını görüyoruz. AB üyesi olmasına rağmen Yunan vatandaşlarının da yasadışı göç yöntemine başvurması ilginç bir durumdur.

Yine tablodaki verilerden hareketle en fazla yasadışı göç olayına karışan ülkelere baktığımızda ilk üç sırayı; Irak, Suriye ve Gürcistan’ın paylaştığını görüyoruz. Gürcü vatandaşların yasadışı göç olayına bu kadar fazla karışmalarının sebebi hem Gürcistan’ın gelişmemiş bir ekonomiye sahip olmasını hem de Gürcistan’ın Rusya ile yaşadığı savaşı gösterebiliriz.

EGM’nün verilerini değerlendirdiğimizde de Türkiye’nin yabancılar için üçüncü bir ülkeye yasadışı geçişte transit ülke olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

3.3. GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VERİLERİNİN İNCELENMESİ

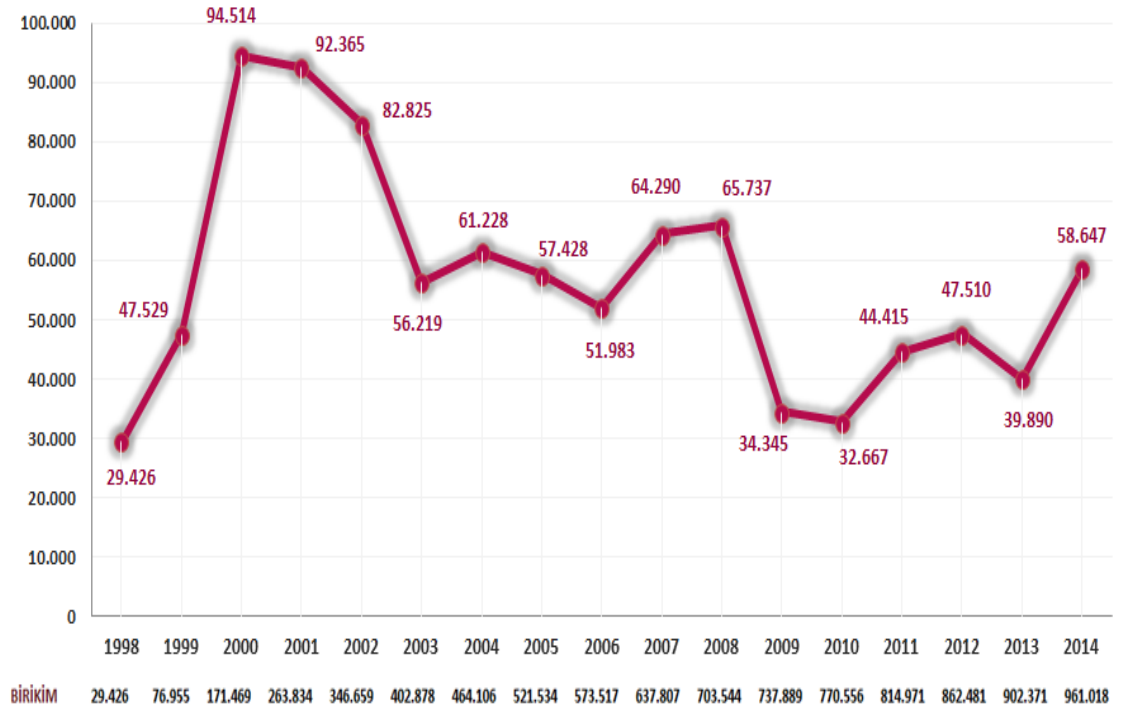
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. 6458 sayılı Kanunun 103 üncü maddesi Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemektedir. Söz konusu Kanun, 11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete de yayımlanmış ve aynı gün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya kısa adıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü daha önce EGM’ nün yapmış olduğu göç ile ilgili görevlerle beraber, sınırlarda oluşabilecek; mülteci birikmesini önleme, koordineli dağıtım, barınak ve yiyecek sağlama gibi görevleri yerine getirmek için kurulmuş bir devlet kurumudur. Daha önce göçle ilgili çalışmaları EGM yaparken Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıyla bu görevleri bu kurum üstlenmiştir.

Göçle ilgili bütün istatistikleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden temin etmek mümkündür.

Şimdi de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yasadışı göçle ilgili yayımlamış olduğu son verileri inceleyeceğiz. İnceleyeceğimiz bu veriler de tezimizde ileri sürdüğümüz savımızı doğrular niteliktedir.

Tablo 3.10. Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Sayısı

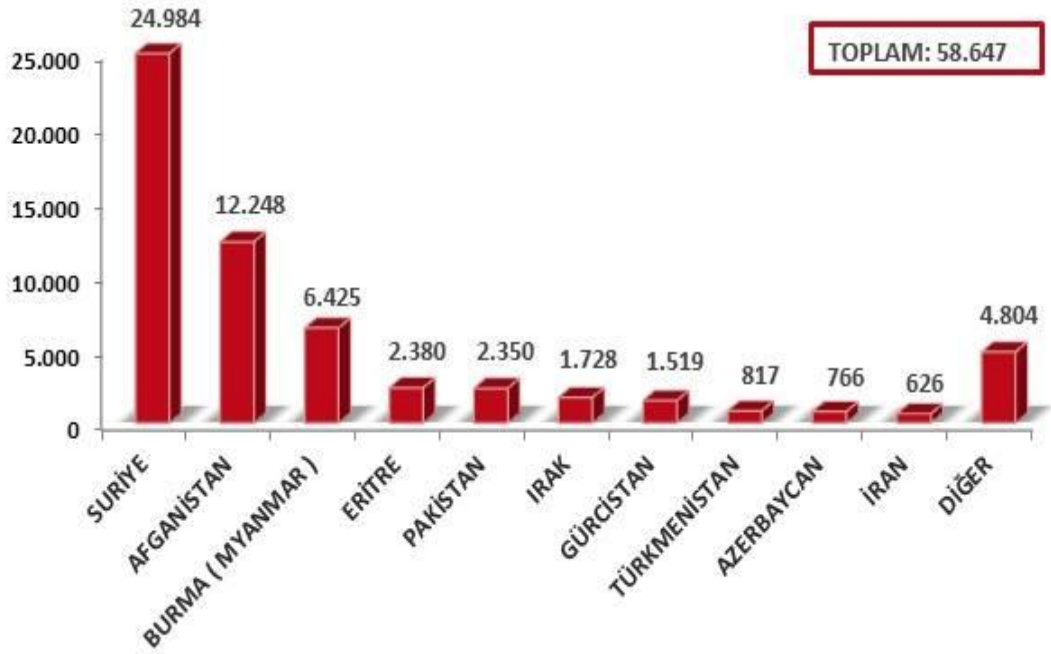

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr)

EGM' nün verilerine ilaveten Tablo 3.10'da 2014 yılında Türkiye'de yakalanan yasadışı göçmen sayısını görüyoruz. Yakalanan yasadışı göçmenlerin miktarı yıllara göre değişkenlik arz ederken son yıllarda yeniden artma eğilimi içerisine girdiğini görmekteyiz. Bu artışta göçmenlerin bulunduğu bölgede meydana gelen siyasi karışıklıklar ve savaş hali, bu göçleri tetikler niteliktedir. Özellikle Suriye'deki iç savaş bu ülke insanların can güvenliklerini sağlamak maksadıyla ülkelerini terk etmelerine neden olmuştur. Savaştan kaçan Suriyeliler öncelikle komşu ülke olan Türkiye'ye sığınmışlardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Uluslararası Göç Örgütü'nün verilerine göre Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısı 2 milyonu geçmiştir. Bölgedeki siyasi karışıklıkların devam etmesi durumunda insanlar güvenlik ihtiyacını karşılayabilmek için göç etmeye devam edecektir. İmkân

verilirse yasal yollardan verilme de yasadışı yollardan göç olayını devam ettireceklerdir. Çünkü bu bölgede yaşayan insanlar ölüm kalım mücadelesi vermektedirler. Ülkelerinde kalmaları durumunda her an tepelerine bir bombanın düşme ihtimali her zaman vardır. Göç ederlerse en azından can güvenliklerini sağlayacaklardır.

Tablo 3.11. 2014 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr)

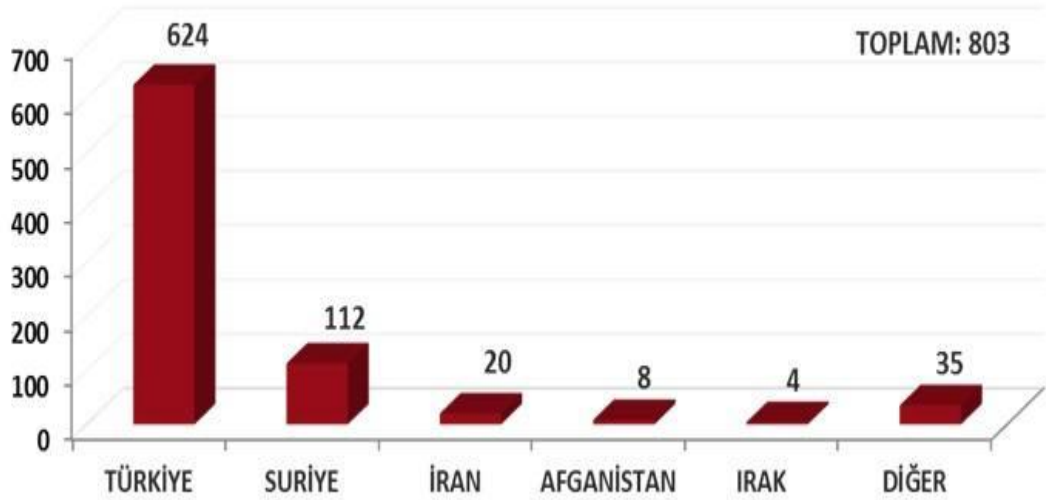
Tablo 3.11’de 2014 yılında Türkiye’den yasadışı yollarla transit geçiş yapmaya çalışırken yakalanan göçmenlerin en fazla mensup olduğu uyruğa göre dağılımını görmekteyiz. Tabloyu incelediğimiz zaman Suriye ve Afganistan gibi Ortadoğu ülkelerine mensup yasa dışı göçmen miktarının zirve noktayı tuttuğu görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin fazla olmasının nedeni Suriye ülkesinde can güvenliğinin olmadığı çok şiddetli bir savaşın devam etmesidir. Hayatta kalabilmek için insanlar ülkelerini terk ederek başka ülkelere göç etmeye çalışmaktadırlar.

Suriyelilerin sığınmak için en fazla rağbet gösterdikleri ülke Türkiye’dir. Bunun sebebi Türkiye’nin, Suriyelilere vize uygulamamasıyla beraber tamamen insani kaygılarla mağdur Suriyelilere yardım etmesidir. Aynı zamanda Suriye ile

sınır komşusu olmamız Suriyeliler tarafından tercih edilmemizde ayrı bir etkidir. Bununla beraber Türkiye’de 2 milyondan fazla Suriyeli mülteci barınmaktadır. Bu mültecilerden bir kısmı da yasadışı yollardan AB ülkelerine geçmeye çalışmaktadırlar. Tabloda Suriyelilerin fazla yer tutmalarının sebeplerinden biri de budur.

Yukarıdaki tabloda gördüğümüz yasa dışı göçmenlerin tamamı Türkiye üzerinden çeşitli yasa dışı yollarla başka bir Avrupa ülkesine geçmeye çalışırken yakalanmış göçmenlerin miktarını göstermektedir. 2014 yılında yakalanan 58.647 yasadışı göçmenlerin uyuşuna baktığımızda Orta Asya’dan Ortadoğu’ya oradan da Uzak doğuya kadar birçok bölgeden farklı milletlere mensup insan bulunmaktadır. Bu da Türkiye’nin yasa dışı göçmenler tarafından Avrupa’ya ve diğer ülkelere geçişte transit ülke olarak kullanıldığını göstermektedir.

Tablo 3.12. 2014 Yılında Yakalanan Yasadışı Göçmen Kaçakçısı Miktarı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr)

Tablo 3.12’yi incelediğimiz zaman 2014 yılında yakalanan, göçmen kaçakçılığı yapan ve göçmenlerin umutlarını sömürerek ticari gelir elde eden göçmen kaçakçıların miktarını görüyoruz. Yasadışı göçmenler, göçmen kaçakçılarına belli bir miktar para vererek kendilerini yasadışı yollardan istedikleri ülkeye götürmelerini istemekteler. Göçmen kaçakçılarına aynı zamanda umut taciri de denmektedir. Yakalanan yasadışı göçmen kaçakçılarına baktığımızda bu işin Türkiye’de yasadışı

bir sektör haline geldiğini görmekteyiz. Ayrıca yakalanan umut tacirlerinin içerisinde yabancıların da bulunması yasadışı göçmen kaçakçılığının uluslararası bir boyut kazandığını göstermektedir. Tablodan anlaşılan husus, bu işi en fazla Türk tacirlerin sonra da Suriyeli umut tacirlerinin yaptığı görülmektedir. Bütün bu verilerden hareketle Türkiye'nin yasadışı göç olayında transit ülke olarak kullanıldığını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

SONUÇ

Hayatını idame ettirmek için çalışmak zorunda olan insanoğlu, dünyaya ayak bastığı günden bu yana fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda kalmıştır. İnsanlık tarihinin ilk devirlerinde yaşamak için göçebe bir yaşam sürdüren insanoğlu, toprağı işlemeyi keşfetmesiyle beraber göçebe hayatı terk ederek yerleşik yaşam tarzını benimsemeye başlamıştır. Ancak tarihi incelediğimiz zaman insanların farklı yöreler, bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketleri farklı nedenlerle devam etmiş ve halen de etmektedir.

Günümüzde ise yaşanan göç hareketlerinin en önemli sebeplerinden birisinin de göçe kaynaklık eden ülkelerdeki siyasi karışıklıklar, savaş ve anarşi olduğunu görmekteyiz. Örneğin, Ortadoğu bölgesi bu kapsamda öne çıkmaktadır. Ortadoğu bölgesi incelendiğinde, Suriye, Irak, Libya, Afganistan, Pakistan, Filistin gibi ülkelerdeki karışıklıkların bu ülke insanların vatanlarını terk etmelerine neden olduğu görülmüştür. Düzensiz ve yasa dışı bir şekilde ülkelerini terk eden bu insanlar can güvenliklerinin emniyette olacağı ve hayatlarını idame ettirebilecekleri gelişmiş ülkelere doğru göç etmektedirler. Bölgedeki göç güzergâhları incelendiğinde yasadışı göçmenlerin nihai hedef noktalarının iyi yaşam koşullarına ulaşmak hedefiyle Avrupa ülkeleri olduğu bir gerçektir. Fiziki konumları nedeniyle ülkemize komşu olmaları veya geçiş güzergâhında bulunması nedeniyle de, Türkiye yasadışı göçmenlerin transit olarak en fazla kullandıkları ülke olmuştur.

Bugüne kadar uluslararası toplum, yasadışı göçün küresel anlamda neredeyse bütün dünya ülkelerini bir şekilde etkilemesi nedeniyle, göç ve göçmenlerle ilgili birçok çalışma yapmıştır. Bugün de, özellikle Ortadoğu'dan gelen yasadışı göçmenlerin Avrupa Birliği için büyük sorun olduğu ve gerek AB'ye üye ülkeler arasında gerekse de birliğe üye olmayan Türkiye ile AB yetkilileri arasında sıkıntılara neden olduğu görülmektedir.

Yaptığım çalışmalar kapsamında incelemiş olduğum Frontex'in 2015 yılı Risk Analiz raporunda başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere, Güney Afrika

lkelerinden, uzak doğudan Avrupa Birliğine doğru göç hareketleri görülmektedir. Yasadışı göçmenler hedefledikleri ülkelere ulaşabilmek için daha az engelle karşılaşabileceklerini umdukları bölgeleri geçiş güzergâhı olarak seçmişlerdir. Bu kapsamda, özellikle Ortadoğu kökenli yasadışı göçmenler için önde gelen transit lke Avrupa'nın kapısı niteliğindeki Türkiye'dir.

Frontex'in tespitlerine göre, Eylül 2014'ten beri Türkiye'den kargo gemileri ile direkt İtalya'ya gönderilen göçmenlerin miktarında önemli bir oranda artış olduğu görülmektedir. Bu yeni akım Avrupa Birliği ülkelerine gitmeye çalışan göçmenlerin Doğu Akdeniz havzasını bir ayrılış bölgesi ve Orta Akdeniz havzasını ise bir varış noktası olarak belirledikleri anlamına gelmektedir.

Ayrıca Türkiye zerinden Avrupa'ya doğru göç hareketlerinin ana olarak iki rotadan gerçekleştiği görülmektedir. Frontex, Türkiye'nin kuzeyinden gerçekleştirilen gç rotasını Karadeniz, Türkiye'nin Ege sahillerinden gerçekleştirilen gçlerin yolunu ise Doğu Akdeniz rotası olarak isimlendirmiştir. Karadeniz rotasının daha çok Afganistan uyruklu göçmenler, Doğu Akdeniz rotasının ise daha çok Suriye uyruklu göçmenler tarafından kullanıldığı görülmektedir.

Ayrıca Mersin, Hatay ve Adana gibi birçok noktadan yasadışı göçmenlerin tahta kayıklarla açıkta bekleyen kargo gemilerine taşınarak Avrupa'ya doğru yola çıktıkları tespit edilmiştir. Frontex'in verilerini incelediğimizde, İstanbul Atatürk Havalimanının, 3. Dünya ülkelerinden en fazla rapor edilen kaçak biniş yapılmış havalimanı olduğu tespit edilmiştir. Bu da Türkiye'nin havayolu ile Avrupa'ya geçişte halen transit ülke olarak cazibesini koruduğunu ve yasadışı göçmenlerin önümüzdeki günlerde de bu yolu kullanabileceğini göstermektedir.

Frontex, son beş yılda AB'ye düzensiz gç veren ana ülkelerin kökenleri ve konumları dikkate alındığında yasadışı gç ile mücadelede mücadele edilmesi gereken en muhtemel sınırların güney Akdeniz sahilleri ile Türkiye'ye olan sınırlar olduğunu belirtmiştir. Özellikle orta Akdeniz'den İtalya'ya ulaşmaya alışan Libya göçmenleri ve AB'ye iltica için kaçak yollarla sınırları geçen Suriyeliler 2013 ve 2014 yıllarında kayda alınmış ve yakın gelecekte de bu insanların yasadışı yollarla Avrupa'ya geçmeye çalışacakları değerlendirilmektedir.

Mısır ve Cezayir'in, göçmen hareketlerindeki aşırı artış nedeniyle Suriye uyruklulara vize işlemi uyguladığından dolayı Suriyeliler açısından bu rota cazibesini yitirmiştir. Fakat Türkiye, Suriye uyruklular için vize uygulaması yapmadığı için şu anda Suriyelilerin Avrupa Birliği üyesi ülkelere varmak için ana kalkış üssü olarak Türkiye'yi kullandıkları görülmektedir.

E.G.M verileri incelendiğinde ise, Frontex verilerine paralel olarak, Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelen yasadışı göç hareketlerinin önemli bir kısmı deniz yoluyla gerçekleştiği ve kaçakların Türkiye'yi Avrupa'ya ulaşmak için transit bir ülke olarak kullandığı görülmektedir.

2013 yılı E.G.M verilerine göre, yakalanan kaçak göçmen miktarında ilk üç sırayı Ortadoğu ülkeleri olan Irak, Afganistan ve Pakistan'ın paylaştığı görülmektedir. Frontex'in 2009-2014 yılları verileri incelendiğinde de, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Doğu Akdeniz rotasını kullanarak Avrupa'ya giriş yaparken yakalanan yasa dışı göçmenlerden deniz yoluyla giriş yapanlarda ilk üç sırayı Suriye, Afganistan ve Somali uyrukluların, karayolu ile giriş yapanlarda ise ilk üç sırayı Suriye, Afganistan ve Iraklıların oluşturduğu görülmektedir.

Bu kapsamda genel olarak topraklarında siyasi belirsizlikler ve savaş halinin devam etmesi nedeniyle Suriyeli ve Iraklı yasadışı göçmenlerin komşu ülkelerimiz arasında yine liste başı olduklarını görüyoruz. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre 2014 yılında Türkiye'de yakalanan yasa dışı göçmen sayısının bir önceki yıla göre arttığını ve Suriye ile Afganistan gibi Ortadoğu ülkelerine mensup yasadışı göçmen miktarının zirve noktayı tuttuğunu görüyoruz. Bunun sebebi Türkiye'nin, Suriyelilere vize uygulamamakla beraber tamamen insani kaygılarla mağdur Suriyelilere yardım etmesidir. Bu artışta göçmenlerin bulunduğu bölgede meydana gelen siyasi karışıklıklar ve savaş halinin devamının neden olduğu ve bölgedeki siyasi karışıklıkların devam etmesi durumunda, insanların güvenlik ihtiyacını karşılayabilmek için göç etmeye devam edeceklerini değerlendirmekteyiz.

Bölgemizde ve dünyadaki gelişmelere baktığımızda gerek siyasi belirsizlikler, gerek bölgesel savaşların devam etmesi gerekse de ekonomik problemlerin devam etmesi insanların yaşadıkları çevreleri terk etmelerine neden olmaktadır. 2015 yılı içindeki bölgesel ve küresel gelişmeleri dikkate aldığımızda göçlerin artarak devam edeceği ve bu konuya çözüm bulunamadığı takdirde yasadışı

göçün, en önemli küresel sorunlar arasında yer almaya devam edeceğini değerlendirmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin, **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Akçadağ, Emine, “Yasadışı Göç ve Türkiye”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Rapor No: 42, İstanbul, 2012.
- Akkayan, Taylan, **Göç ve Değişme**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979.
- Aksoy, Zeynep “Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 20, 2012, Cilt 5, s. 292-303.
- Arslan, Çetin, Azizağaoğlu, Bahattin, **Yeni Türk Ceza Hukuku Şerhi**, Asil Yayınları, Ankara, 2004.
- Ateş, Toktamış, **Siyasal Tarih-1**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989.
- Castles, Stephen, Miller, J.Mark, **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Childe, Gordon, **Tarihte Neler Oldu?**, çev. Alaattin Şenel, Mete Tuncay, Alan Yayınları, İstanbul, 1990.
- Çağlayan, Savaş “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE)**, Sayı 17, 2006 s. 69.
- De Tapia, Stephane, “New Patterns of Irregular Migration in Europe”, **Seminar Report 12 and 13 November 2002**, Council of Europe, Strazbourg, 2003, s. 16-17
- Ekholm, K., ve Friedman, J., “Eski Dünya Sistemlerinde ‘Sermaye’ Emperyalizmi ve Sömürü”, **Dünya Sistemi**, Der. Frank, G. Gills, B. İmge yayınları, Ankara 2003.
- Erbaş, Hayriye, **Küreselleşme, Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Erkal, Mustafa, **Sosyoloji**, Der Yayınları, İstanbul, 1995.
- Gençler, Ayhan, “Büyüyen Yasadışı Göç Sorunu ve Türkiye”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 11, Cilt 3, 2003 s. 175-176.
- Gişi, İrfan, **Giresun İlçesinde Yaşanan Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Analizi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahraman Maraş Sütçü imam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 2007.
- Gürbüz, Orhan, **Ortaöğretim Coğrafya 10**, MEB Yayınları, Ankara, 2006.
- Güvenç, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

İşçi, Metin, **Genel Olarak ve Türkiye’de Sosyal Değişme**, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

İşçi, Metin, **Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme**, Der Yayınları, İstanbul, 2000.

Jansen, C. J., “Migration: A Social Problem”, Readings in the Sociology of Migration, **Pergamon Pres**, New York, 1970.

Kaya, Hasan, **Göç Yolları ve Göçenlerin Sorunları**, Senfoni Yayınları, İstanbul, 2003.

Kırlı, Özlem, “Yasadışı Göç”, **International Davraz Congress on Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue**, Suleyman Demirel University, September 24-27.

Lee, Everett S., “**A Theory of Migration**”, in Migration, ed. J.A. Jackson, London: Cambridge University Press, 1969.

Mcneill, W.H., **William McNeill’in Önsözü, Dünya Sistemi**, (der.) Frank, G. Gills, B. İmge yayınları, Ankara, 2003.

Mutluer, Mustafa, **Uluslararası Göçler ve Türkiye-Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması; Denizli/Tavas**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2003.

Oktik, Nurgün, “**Köyün Çekiciliği Kentin İticiliği**”, *Toplum ve Göç II.Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Sosyoloji Derneği, Ankara, 1997.

Ozankaya, Özer, **Toplumbilim**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986.

Özdemir, Murat, **Türkiye’de İçgöç Olgusu, Nedenleri Ve Çorlu Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008.

Özer, İnan, **Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.

Ravenstein, Ernst, Georg, “The Laws of Migration”, **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol.52, No.2. s. 196-199.

Rado, Şevket, Öztuna, Yılmaz, **Hayat Ansiklopedisi**, Cilt 3. 1965, s 1359.

Sayın, Önal, “Gezegeneimizin Küreselleşmesi”, **İzmir Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Sayı:8-9, 2001, s. 12.

Sever, Hanifi, Sever, Muhammet, “Avrupa Birliği ve Türkiye Ekseninde Yasadışı Göç ve İltica Paradoksu: Domino Etkisi Sonrası Yaşananlar”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Sayı 15 (2), 2013 s. 85-108.

Südaş, İlkay, Mutluer, Mustafa , “Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’nin Turizm Merkezlerine Yönelik Avrupalı Göçleri”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 17/1-2, 2008, s. 51-59.

Tekeli, İlhan, *Türkiye’de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi*, İstanbul Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1998.

Toksöz, Gülay, *Uluslar Arası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Tüfekci, Suat, *Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler (İstanbul Örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002.

Tümertekin, Erol, *Türkiye’de İç Göçler*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968.

Üner, Sunday, *Nüfusbilim Sözlüğü*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972.

Wallerstein, Immanuel, “*Dünya-Sistemleri Kavramına Karşı Dünya-Sistemi Kavramı: Bir Eleştiri*”, *Dünya Sistemi*, Der. Frank, G. Gills, B. İmge yayınları, Ankara, 2003.

Yalçın, Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayınları, Ankara 2004.

Yıldırım, Doğan, *Kırıkkale ve Göç*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2010.

Zolberg, AristideRemembering, “*International Migrations in Political Perspective*”, *Global Trends in Migration: Theory and Research o n International Population Movements*, Der. Krtiz, M. M. Keely, C. B. Tomasi, S. M. Center for Migration Studies, N.Y.,1983.

E-KAYNAK

1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, (Erişim) <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%c4%b1ler%c4%b1nhukuk%c4%b1statusune%c4%b1l%c4%b1sk%c4%b1nsozlesme.pdf>, 22 Kasım 2015.

Annual Risk Analysis 2015, (Erişim) http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf 10 Ekim 2015.

Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı 2003,(Erişim)http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/2_turkiye_ab_iliskileri/2_2_adaylik_sureci/2_2_2_ulusal_program/2_2_2_2_2003/ulusal_program_2003.pdf, 22 Kasım 2011.

Corbett, John, “*Ernest George Ravenstein: TheLaws of Migration, 1885*” 2003, (Erişim) <http://escholarship.org/uc/item/3018p230#page-1>, 21 Kasım 2015.

Dışışleri Bakanlığı, (Erişim) www.mfa.gov.tr/turkiyenin-yasadisi-gocle-mucadelesi-tr.mfa, 4 Aralık 2011.

Dışışleri Bakanlığı, (Erişim) www.mfa.gov.tr/no-57-25-subat-2011-ab-adalet-ve-icişleri-konseyi-sonuşlari-hk.tr.mfa, 4 Aralık 2011.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (Erişim) www.egm.gov.tr/içerikdetay.aspx?id=125 4 Aralık 2011.

Gün, Ercan, “Mülteci Mafyası 7 Milyar Dolar Kazanıyor!” **Aksiyon Dergisi**, 22 Ağustos 2005, (Erişim) http://www.aksiyon.com.tr/kapak/multeci-mafyasi-7-milyar-dolar-kazaniyor_513639, 21.11.2015 sayı:559.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Hakkımızda, (Erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik/hakkimizda_308_309, 28 Kasım 2015.

IOM, A Vast Migration Tragedy (Erişim) <http://www.iom.int/oped/vast-migration-tragedy>, 26 Kasım 2015.

IOM, Adressing Complex Migration Flows in the Mediterranean: IOM Response Plan Spotlight on South-Eastern Europe, October 2015, s. 4, (Erişim) <https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/seeeca/SEE-Adressing-Complex-Flows-in-the-Mediterranean.pdf>, 23 Kasım 2015.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Uluslararası Kuruluşlar” (Erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-kuruluslar_363_392_394, 21.11.2015.

Karayolu Taşıma Yönetmeliğı, (Erişim) <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.13108&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>, 27 Kasım 2015.

Orta Vadeli Programlar, 2007, (Erişim) [http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/ortavadeliprogram\(2007-2009\).pdf](http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/ortavadeliprogram(2007-2009).pdf), 22 Kasım 2011.

Stouffer, A. Samuel, : “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance” American Sociological Review, Number 6, Volume 5, 1940 (Erişim) <http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Stouffer.pdf>, 21 Kasım 2015 s. 846.

Türkiye’nin AB Müktesebatına Uyum Programı 2007-2013, (Erişim) [www.abgs.gov.tr/files/Mukteseabat Uyum Programi/24 Adalet Ozgurluk ve Guvenlik.pdf](http://www.abgs.gov.tr/files/Mukteseabat%20Uyum%20Programi/24%20Adalet%20Ozgurluk%20ve%20Guvencilik.pdf), 2 Aralık 2011.

Türk Ceza Kanunu, (Erişim) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> 28 Kasım 2015.

(TESYSUYUEP) Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı 2006 (Erişim) syb.icisleri.gov.tr/ortakicerik/syb/EntegreS%C4%B1n%C4%B1rY%C3%B6netimiEylemPlan%C4%B1Tr.pdf 2 Aralık 2011.

Türkiye İçin AB Komisyonu Tarafından Hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi, 2000. (Erişim) <http://mevzuatdergisi.com/2000/11a/01.htm>, 22 Kasım 2015.

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi 2003, (Erişim) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf, 28 Kasım 2015.

Türk Vatandaşlığı Kanunu, (Erişim) <http://www.goc.gov.tr/files/files/7.pdf>, 28 Kasım 2015.

Uluslararası Göç Örgütü “The Budapest Process”, (Erişim) <http://www.iom.int/jahia/Jahia/policy-research/budapest-process/>, 2 Aralık 2011.

Yabancıların Çalışma İzinlerini Hakkında Kanun, (Erişim) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4817.pdf>, 28 Kasım 2015.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Kurulması, (Erişim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131114-4.htm>, 30 Aralık 2014.

EKLER

EGM'DEN TEMİN EDİLEN GÖÇ İLE İLGİLİ VERİLERİN CEVABI YAZISI VE VERİLERİN HAM HALİ

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : 34113419-49601/(71696-) 64 -
Konu : Bilgi Talebi.

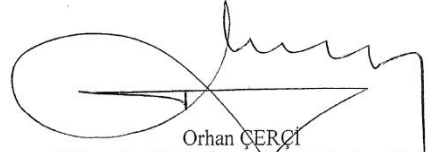
Sayın: Ramazan ATIM
(Ostim Mah. 1308. Sk. Sayha Sitesi D Blok Kat:3 Daire:15 Yenimahalle/ANKARA)

İlgi : 03.12.2013 tarihli dilekçe.

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümünde Yüksek Lisans yaptığınızı belirttiğiniz akademik çalışmalarda kullanmak üzere bilgi talep ettiğiniz dilekçeniz incelenmiştir.

Konu ile ilgili olarak hazırlanan istatistikler ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Orhan ÇERÇİ
Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkan Yrd.
2.Sınıf Emniyet Müdürü

Eki :8 sayfa istatistik.

2000-2012 YILLARI ARASINDA YAKALANAN YASA DIŖI GOÇMENLERİN UYRUKLARINA GÖRE DAĞILIMI
(İLEGAL GİRİŖ, İLEGAL ÇIKIŖ, İLEGAL BULUNMA, VİZE VE İKAMET İHLALİ)

S.NO	UYRUK	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	TOPLAM
1	ABD	285	327	57	347	475	433	108	37	30	49	52	59	47	2306
2	Afganistan	8746	9701	4246	2178	3442	2363	3665	6614	10839	3917	2725	3843	2747	65026
3	Almanya	629	458	586	988	1477	984	634	611	639	549	526	756	1042	9879
4	Angola					2	2		5			1	5	4	19
5	Arjantin	22	6		1	5	3		2		1				40
6	Arnavutluk	1026	1137	580	341	318	220	57	15	23	8	9	54	118	3906
7	Avustralya	113	59	140	106	139	48	24	17	13	10	13	21	8	711
8	Avusturya	121	125	107	88	141	107	75	43	59	51	80	83	97	1177
9	Azerbaycan	2262	2426	2349	1608	1591	1410	937	1227	1681	1234	987	1068	1324	20104
10	Bahama										1				1
11	Bahreyn		1		15	5	3					3	1	15	43
12	BangladeŖ	3228	1497	1810	1722	3271	1524	2313	981	802	108	153	106	324	17839
13	Belarus	281	273	197	142	88	98	48	54	61	50	68	50	49	1459
14	Belçika	75	53	39	79	83	63	65	60	78	56	47	50	69	817
15	Belize	2		1	3					1			1		8
16	Benin	1			2		2		3			1	2	2	13
17	Birleşik Arap Emr	12			40	5	18			1				3	79
18	Bissau Gine										1				1
19	Burma (Myanmar)				73	37	33	5	1502	4831	4087	4531	9800	6120	31019
20	Burkina Faso						5	7	7	12	10	1	10	3	55
21	Bolivya					2	2		1			17	2		24
22	Bosna-Hersek	63	82	27	50	47	40	13	2		3	2	8	8	345
23	Bostwana			1		1		7						1	10
24	Bhutan												3		3
25	Brezilya	36	21	24	11	28	14	11	15	67	13	30	28	8	306
26	Brunei-Darusselam	6	3												9
27	Bulgaristan	1699	1923	3132	989	550	363	376	1224	885	500	739	1293	1078	14751
28	Burundi	6	1	19	94	8	8	4	15	21	3	6	4	3	192
29	Cape Verde										1				1
30	Cezayir	430	305	542	378	397	375	144	46	90	84	117	120	248	3276
31	Cibuti									1			3	1	5
32	Çad				18	37	1	3	4						63
33	Çek Cumhuriyeti	113	129	50	69	34	27	13	10	7	6	12	24	24	518
34	Çin	545	264	674	787	788	339	295	405	335	216	70	79	70	4867
35	Dağıstan												1	1	2
36	Danimarka	65	66	25	57	45	56	93	30	33	20	18	21	72	661
37	Dominik Cumhuriyeti	7	17	6	1	2	52	9	12	13	2	36	20	53	230
38	Dominika												21	1	22
39	Ekvator	6	1	1	1	12	8	3	9	8	2		11	3	65
40	El Salvador	1				1	1								3
41	Endonezya	38	31	39	73	81	49	30	21	43	31	22	41	54	553
42	Eritre	27	85	6	6	11	5	22	165	398	248	257	2749	1308	5287
43	Ermenistan	474	452	505	494	835	858	933	779	664	706	457	518	376	8051
44	Estonya	19	23	6	4	11	18	12	5	8	9	9	6	3	133
45	Etyopya	75	130	193	39	14	12	19	33	17	1	5	4	7	549
46	Fas	1401	849	603	361	402	171	138	124	113	93	88	214	384	4941
47	Fiji Adaları		4				1		4						9
48	Fildişi Sahilleri					2	4	11	27	7	9	3	112	130	305
49	Filipinler	203	127	115	139	111	105	90	108	123	51	30	46	73	1321
50	Filistin		13	934	648	264	1295	1525	8313	6941	5393	5958	5357	6745	43386
51	Finlandiya	46	21	3	15	13	17	10	10	5	4	3	14	5	166

2012 YIL SONU

YASA DIŖI GÖÇ VE İNSAN TİCARETİ İLE MÜCADELE ŖUBE MÜDÜRLÜĞÜ

2000-2012 YILLARI ARASINDA YAKALANAN YASA DIŖI GOÇMENLERİN UYRUKLARINA GÖRE DAĞILIMI
(İLEGAL GİRİŖ, İLEGAL ÇIKIŖ, İLEGAL BULUNMA, VİZE VE İKAMET İHLALİ)

S.NO	UYRUK	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	TOPLAM
52	Fransa	210	101	126	140	226	147	115	76	53	51	54	112	164	1575
53	G.Afrika Cumhuriyeti	247	170	112	209	63	46	19	19	26	24	11	40	37	1023
54	Gabon													2	2
55	Gambia	14	22	17	5	4	8	4	4	2	1	3	1	13	98
56	Gana	115	134	70	12	29	17	26	7	2		5	70	141	628
57	Gine	16	6	3	9	4	16	10	12	10	4	10	12	16	128
58	Guatemala	7	10	5	10	15	2	1	2	1			1	8	62
59	Guyana		3		2	1									6
60	Gürcistan	3300	2693	3115	1826	2294	2348	1989	2439	2702	1769	835	1649	4364	31323
61	Haiti	1			1			1			1				4
62	Hindistan	779	599	475	846	803	206	105	97	95	29	65	53	58	4210
63	Hırvatistan	39	46	29	15	24	22	4	3	2	2		6	5	197
64	Hollanda	227	148	174	171	246	212	148	158	268	173	165	173	160	2423
65	Honduras	1	2												3
66	Hong-Kong		2	1		1	1	12	2			1		3	23
67	İngiltere	643	423	451	510	563	662	537	668	749	553	374	411	285	6829
68	Irak	17280	18846	20926	3757	6393	3591	6412	9384	4818	1128	1327	1142	792	95796
69	İran	6825	3514	2508	1620	1265	1141	972	1107	1288	817	1075	958	1033	24123
70	İrlanda	39	37	25	25	50	41	22	27	62	33	22	42	14	439
71	İspanya	26	27	33	35	42	42	33	10	12	12	14	16	16	318
72	İsrail	37	31	31	33	46	28	19	7	11	4	8	3	11	269
73	İsveç	87	107	71	80	66	54	37	40	41	38	21	36	79	757
74	İsviçre	65	49	23	18	48	38	26	13	16	21	10	14	28	369
75	İtalya	168	170	135	111	191	210	88	23	24	16	19	23	63	1241
76	İzlanda	2										2	1		5
77	Jamaika	11	2	1		1		1					1		17
78	Japonya	44	30	47	20	39	39	15	11	4	2	1	2	5	259
79	Kamboçya		2				10								12
80	Kamerun	10	13	12	28	25	28	7	6	2	7	3	8	21	170
81	Kanada	72	75	56	60	109	73	28	12	18	13	5	12	21	554
82	Karadağ											1	8	6	15
83	Katar		1		8		17	7	3						36
84	Kazakistan	294	489	396	414	367	296	171	122	328	181	350	235	469	4112
85	Kenya	48	9	25	26	60	41	11	3	2	5	2	6	9	247
86	Kıbrıs Rum Kesimi	109	4									4	2	5	124
87	Kırgızistan	200	161	274	285	410	333	232	167	279	140	377	542	710	4110
88	Kolombiya	9	8	15	10	17	22	12			3	1	2	4	103
89	Komoren		1		3		2	1	2	21			6	2	38
90	Kongo Cumhuriyeti	22	14	18	73	101	30	18	17	8	16	25	87	170	599
91	G.Kore Cumhuriyeti	15	20	26	7	8	6	5	2	2	3	1	4	1	100
92	K.Kore Demokratik Cum.	44	17	6	24	22	25	16	4	1	6	3		10	178
93	Kosova											2	23	79	104
94	Kosta Rika					3		1	1	1					6
95	Kuveyt	4	2	2	26	3	21	1	2		3	1	1	4	70
96	Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti	72	26	95	1	2	13			3	1	3	3		219
97	Küba	18	11	18	16	19		5	8	1			7	18	121
98	Laos		1											52	53
99	Lesotho		1												1
100	Letonya	68	6	16	12	27	17	34	7	16	15	16	9	6	249
101	Liberya	35	16	5	84	58	4	10	6	2	1	5	5	7	238
102	Libya	94	106	130	59	98	63	10	5	6	1	6	74	152	804

2012 YIL SONU

YASA DIŖI GÖÇ VE İNSAN TİCARETİ İLE MÜCADELE ŖUBE MÜDÜRLÜĞÜ

2000-2012 YILLARI ARASINDA YAKALANAN YASA DIŖI GOÇMENLERIN UYRUKLARINA GORE DAGILIMI
(İLLEGAL GİRİŖ, İLLEGAL ÇIKIŖ, İLLEGAL BULUNMA, VİZE VE İKAMET İHLALİ)

S.NO	UYRUK	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	TOPLAM
103	Liechtenstein								1						1
104	Litvanya	68	52	6	33	35	68	72	14	41	24	9	16	11	449
105	Luxemburg				4	1			1				1	2	9
106	Lübnan	196	121	110	98	150	56	94	58	39	24	45	35	106	1132
107	Macaristan	70	52	40	34	54	34	17	12	17	7	18	13	16	384
108	Madagaskar	1	5		3	1	1							5	16
109	Makedonya	488	384	197	185	105	54	2	6	7	6	12	46	191	1683
110	Malavi											1			1
111	Maldiv Adaları	12	564												576
112	Malezya	27	36	13	8	10	6	28	30	11	9	4	5	3	190
113	Mali	2	10	6	7	1	9	4	5			5	3	125	177
114	Malta	1	1	2	2	2	2	2					2		14
115	Mauritus	4			2	1	2	1				1	2	2	15
116	Meksika	36	70	25	34	45	29	13	4	3		3	4	2	268
117	Mısır	382	184	182	222	257	137	80	51	49	14	28	49	70	1705
118	Moğolistan	6	1126	7	17	17	9	19	17	22	28	31	24	36	1359
119	Moldova	8312	11454	9611	7728	5728	3462	1575	1095	600	318	405	491	340	51119
120	Monako	1	5									1			7
121	Moritanya	6	11	27	277	1462	4805	3984	3830	1169	109	20	15	19	15734
122	Mozambik					1									1
123	Nepal	4	1	2	5	203	216	4	3	22	4		13	16	493
124	Nijer	340	1										1	6	348
125	Nijerya	450	301	733	117	142	34	73	65	41	12	45	42	76	2131
126	Nikaragua								1	3				1	5
127	Norveç	55	44	100	111	119	97	60	99	173	34	45	29	45	1011
128	Okyanusya	32													32
129	Oman	1			5	3				2			1		12
130	Orta Afrika Cumhuriyeti	8	28	1		2			1		3			1	44
131	Özbekistan	587	535	533	584	714	652	287	207	315	135	218	231	384	5382
132	Pakistan	5027	4829	4813	6258	9396	11001	3508	6970	9186	2774	1842	2226	615	68445
133	Panaguay		2		1		1	3	1						8
134	Panama	1	4	3		5	2			1	2	1			19
135	Papua Yeni Gine											1			1
136	Peru	13	20	11	7	15	34	11	3	1	1			1	117
137	Polonya	223	175	115	146	138	77	50	74	61	44	58	26	50	1237
138	Portekiz	9	27	12	5	11	17	5	3	7		6	11	5	118
139	Romanya	4500	4883	2674	2785	1785	1274	1013	803	495	338	264	504	529	21847
140	Ruanda	53	17	47	103	26	29	14	110	108	61	50	137	53	808
141	Rusya Federasyonu	4554	3893	2139	2130	1266	1152	730	817	1232	799	1231	1270	1199	22412
142	Samoa												1		1
143	Senegal	47	94	142	122	56	39	15	27	5	10	7	26	54	644
144	Seychell Islands				2										2
145	Sierra Leone	462	273	121	14	6	2	6	4	1	1	2	12	10	914
146	Singapur	12	1	10	7	6	5	18	4	2	2	1			68
147	Sırbistan											11	30	25	66
148	Sırbistan-Karadağ				327	190	96	32	60	32	12				746
149	Slovakya	31	42	10	26	17	18	22	9	16	13	14	14	23	255
150	Slovenya	48	18	12	24	6	17	8	8	2	4	1		3	151
151	Solomon Adl.										1				1
152	Somali	58	136	591	1806	2756	3118	3468	3921	3348	2284	2383	1966	677	26512
153	Sri Lanka	113	137	79	113	82	30	137	121	88	21	7	46	35	1610

2012 YIL SONU

YASA DIŖI GOÇ VE İNSAN TİCARETİ İLE MÜCADELE ŖUBE MÜDÜRLÜĞÜ

2000-2012 YILLARI ARASINDA YAKALANAN YASA DIŞI GOÇMENLERİN UYRUKLARINA GÖRE DAĞILIMI
(İLEGAL GİRİŞ, İLEGAL ÇIKIŞ, İLEGAL BULUNMA, VİZE VE İKAMET İHLALİ)

S.NO	UYRUK	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	TOPLAM
154	Sudan	112	103	106	129	108	40	49	63	30	21	23	32	59	875
155	Suriname		103				3					1		2	109
156	Suriye	1399	782	462	623	1097	983	1238	1383	907	713	912	1648	7712	19859
157	Suudi Arabistan	25	12	49	170	54	30	14	5	3	4	4	6	13	389
158	Swaziland		16	2											18
159	Őili	1	3		1	2	2	1	1			2	1	2	16
160	Tacikistan	53	22	41	45	60	54	23	17	14	10	15	30	62	446
161	Tanzanya	45	37	18	12	55	13	12	5	4	2	3	3		209
162	Tayland	92	39	59	51	31	18	20	19	25	2	4	3	5	368
163	Togo					1	7			6	1	2	2	8	27
164	Tongo		1		1										2
165	Trinidad Tobago	1	1						2	1					5
166	Tunus	255	216	191	274	301	300	292	113	48	44	71	79	84	2268
167	Tuvalu		6												6
168	Türkmenistan	142	124	203	187	514	636	586	1061	1741	452	346	309	473	6774
169	Uganda	1	28	2	8	2	1	5	14	2	1	4	9	15	92
170	Ukrayna	4527	3451	2874	1947	1341	1335	1004	798	737	803	670	631	865	20983
171	Uruguay	12	5	5						1	1		1		25
172	Uyruğu Bilinmeyen	2998	2499	1934	826	716	4074	8369	2821	2813	385	31	245	17	27728
173	Ürdün	151	139	111	105	108	57	38	37	32	39	35	22	28	902
174	Vatansız (Haymatlos)	322	235									9	34	40	640
175	Vatikan	2													2
176	Venezuela	17	10	13	12	9	8		7			1		1	78
177	Vietnam		3	1						4		1	4	19	32
178	Yemen	36	19	17	36	32	21	4		2	8	4	12	19	210
179	Yeni Zelanda	18	12	19	8	20	8	8	5	2		4	1	2	107
180	Yugoslavya	1283	754	678							5	1		1	2722
181	Yunanistan	132	136	224	213	104	80	44	10	20	14	12	43	253	1285
182	Zaire		1										2		3
183	Zambia							3							3
184	Zimbabve	1	3	2	1			2	2	1	1	1	4	2	20
185	Türkiye*	3289	5304	6951	5660	3341	2164	2052	2476	2520	2145	1838	1594	1421	40755
	GENEL TOPLAM	94514	92365	82825	56219	61228	57428	51983	64290	65737	34345	32667	44415	47510	785526

* Hudut Kapılarımızdan sahte pasaport, seyahat belgesi vb.belgelerle veya tır, gemi vb. araçlara gizlenerek yasa dışı yollardan yurtdışına çıkış yapmak isterlerken yakalanan (yasa dışı çıkışa teşebbüs eden) Türk vatandaşları.

2013 YAKALANAN YASA DIŞI GÖÇMENLER

ÜLKELER	2013
AFGANİSTAN	5764
ALMANYA	26
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	11
ANGOLA	7
ARNAVUTLUK	27
AVUSTURYA	4
AZERBEYCAN	873
BANGLADEŞ	334
BATI SAMOA	1
BELÇİKA	6
BENİN	2
BEYAZ RUSYA	7
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	1
BREZİLYA	1
BRUNİ	2
BULGARİSTAN	114
BURKİNA FASO	5
BURMA(MYANMAR)	2325
BURUNDİ	4
CEZAYİR	189
CİBUTİ	1
ÇAD	1
ÇEK CUMHURİYETİ	1
ÇİN	44
DANİMARKA	6
DOMİNİK CUMHURİYETİ	27
EKVATOR	2
ENDENOZYA	24
ERİTRE	1408
ERMENİSTAN	107
ETİYOPYA	14
FAS	156
FİLDİŞİ SAHİLİ	52
FİLİPİNLER	10
FİLİSTİN	1533
FİNLANDİYA	1
FRANSA	14
GABON	5
GAMBİYA	7
GANİ	33
GİNE	9
GUATEMALA	3
GÜNEY AFRIKA	1
GÜRCİSTAN	1734

17.12.2013 itibariyle

YASA DIŞI GÖÇ VE İNSAN TİCARETİ İLE MÜCADELE ŐUBE MÜDÜRLÜĞÜ

2013 YAKALANAN YASA DIŞI GÖÇMENLER

ÜLKELER	2013
HAİTİ	2
HAYMATLOS	4
HİNDİSTAN	8
HOLLANDA	9
IRAK	642
İNGİLTERE	5
İRAN	707
İRLANDA	1
İSPANYA	3
İSVEÇ	17
İSVİÇRE	5
İTALYA	2
JAMEİKA	4
KAMERUN	139
KANADA	1
KATAR	1
KAZAKİSTAN	36
KENYA	7
KIRGİZİSTAN	304
KOLOMBİYA	2
KOMOR	15
KONGO	170
KORE CUM. (GÜNEY)	1
KOSOVA	19
KÜBA	1
LAOS	2
LİBERYA	4
LİBYA	20
LÜBNAN	16
MAKEDONYA	9
MALEZYA	3
MALİ	251
MISİR	38
MOĞOLİSTAN	97
MOLDOVA CUMHURİYETİ	278
MORİTANYA	8
MOZAMBİK	1
NEPAL	17
NİJER	1
NİJERYA	85
NORVEÇ	3
ORTA AFİRKA CUMHURİYETİ	11
ÖZBEKİSTAN	923
PAKİSTAN	640

2013 YAKALANAN YASA DIŞI GÖÇMENLER

ÜLKELER	2013
POLONYA	3
ROMANYA	73
RUANDA	25
RUSYA FEDERASYONU	160
SENEGAL	42
SİRBİSTAN	7
SİERRA - LEONE	6
SLOVAKYA	2
SLOVENYA	1
SOMALİ	197
SRİ LANKA	44
SUDAN	18
SURINAM	29
SURİYE	15034
SUUDİ ARABİSTAN	8
TACİKİSTAN	38
TANZANYA	14
TAYLAND	1
TOGO	7
TUNUS	61
TÜRKİYE	2
TÜRKMENİSTAN	1911
UGANDA	71
UKRAYNA	113
ÜRDÜN	9
VİETNAM	4
YEMEN	14
YUNANİSTAN	3
TOPLAM	37305

ÜLKEMİZİN İMZALAMIŞ OLDUĞU GERİ KABUL ANLAŞMALARI KAPSAMINDA 2001-2013
YILLARI ARASINDAKİ GERİ KABUL SAYILARI

TESLİM ALINAN	3945
TESLİM EDİLEN	2701